

Jena ruwimela chonigá osálrigo *El Santo Evangelio Según San Lucas*

Ye osilí napu San Lukasi anilime ju 'we 'ya osirúgime ju pe'tá a'kinana Esusi mukusá 'ma amulí oká mili ju jípesíko. Alué rió ye apeli oságame, Lukasi anilime nile. Alué rió Lukásika bilé rió nile 'yome alué Páulo 'yuga nóchame, alué Páulo nochálilachi gu'írame nile.

Jena ye osilichi ruwime ju chonigá osáliga alué Lukasi ye apélichi uchúkame. 'Lige ruwí churigá o'chériliga alué oká rió Juani 'lige Esusi. 'Lige abiena ruwí churigá chaojkíliga alué Juani 'lige Esusi rejcholi beníría ralámuli, abiena gu'íriga we'ká ralámuli, 'lige tase napuíka nóchaliga (1:5–4:13). 'Lige abiena ruwí alué ra'íchili churigá nóchaliga alué Esusi napu'lige boichimi enegá alemi alué gawí bo'ígichi Galilea rewégame, alemi enegá Esusi 'we benírísia enálige alué Onorúgame nila rejcholi, abiena 'yólige alué we'ká ralámuli (4:14–9:50). Abiena ruwíchigó tachiri nóchiliga alué Esusi napu'lige enegá bowesia simiá alé Rusaleni. Alemi enegá alué Esusi abiena 'we ruyesia enáliga rejcholi alué we'ká ralámuli, abiena 'we 'yole alué we'ká ralámuli (9:51–19:27). Alué Lukasi abiena ruwí tachiri ruyéliga Esusi alué ralámuli alé Rusaleni ejperégame, abiena ruwile chonigá churigá cha'píliriga alué sairúgamete, abiena ruwíchigó churigá me'lílirigo (19:28–21:38). 'Lige abé guwichímiká ruwí alué Lukasi churigá ku ajániliga alué Esusi me'lisuga (22:1–24:53). Reko 'we 'ya osirúgime ke ye libro abiena osirúgime ju napurigá benibóachigó ramué jipe ejperégame ralámuli.

Alué rió Lukasi anilime abiena osale alué Hechos de los Apóstoles anilime apeli, napu ruwime ju churigá gu'íriliga alué Onorúgame Alawala alué Esusi gompaniérola a'kinana nujubá Esusi 'ma simisá rewagachi.

Regá Anime Osale Lukasi Ruigá Chu'síligo Esukristo Jena Wijchimoba Asagá

**Jena ruwimela chonigá
osáliga Lukasi ye ra'íchali**

1 Regá anele Lukasi alué Teópilo bilena osilichi:

Kuira mué Teópilo. 'We 'la ganíliga repori ne mué.

We'ká ralámuli osale apélichi napu nóchale 'lige napu benírale Esusi jena wijchimoba. ²Osale

napu akele napurigá ruwile alué ralámuli napu Esusi 'yuga e'yénale alué napu a'kinana ralámuli benírime gayénale Esusi ra'ichálila 'we a'lá ra'ichali rejcholi. ³Mué rió Teópilo, 'we 'la nirá ne mué. Ne bo'né 'we a'lá 'nátaga ruké we'sá alué ralámuli Esusi 'yuga e'yéname regá: «¿Churigá ochérale u'tá towí ka 'lige churigá nóchale Esusi napu'lige si chojkile nocha alué Esusi 'lige napusí suwénale nocha 'lige churigá 'yole nayúkame 'lige churigá benírale suwábaga ralámuli?» Regá ruké ne alué ralámuli. Ne 'la nerá nili napu ruwile, alekeri osá ne ye osilí jena apélichí 'la sébili ruigá suwábaga churigá nile, ⁴napurigá mué Teópilo 'la sébali machigá asimela alarigá níluga napu mué Teópilo beníriliru alué we'ká ra'ichali.

**Jena ruwimela bilé santo
ánjeli ruwíligo a'kinana
ochérimio alué Juani**

⁵Napu'lige alué Erora^a wa'lula selígame kachi alé alué wa'lú gawí bo'ígichi Jurea anilichi, a'lige bejtele bilé balé wa'lú re'obachi Onorúgame galíflachi^b nulame Sakaríasí rewégame. Alué baleka alué Abíasí chojkégame gompaniérola nile,^c alué Abíasí napu 'we 'ya bejtégame balé nile me'tagá Sakaríasí, Sakaríasíka a'kinana ochérigame nile. Alué Sakaríasí upila Sabeli rewégame

nile. Alué mukí Sabélíka Aroní rijímala nile, Aróníka 'we 'ya bejtégame nile 'lige Sabélíka 'we a'kinana ochérale.^d ⁶Alué Sakaríasí 'lige upila si 'we a'lá sébali e'wame nile suwábaga napu Onorúgame nulale 'we 'ya, 'lige Onorúgame 'we a'lá galegá etele alué okáníka. ⁷Tabilé síné 'kúchigame nile alué ralámuli. Aminami 'ma 'we o'chérame nile okáníka. ⁸Sébale bilé rawé napu nóchame nile Sakaríasí alué we'ká balé 'yuga alé wa'lú re'obachi alué balé napu alé wa'lú re'obachi nulame nile. ⁹Re'eme nile, 'lige Sakaríasí mele re'eka bajkiame abé pachá o'kuí molélachi alé wa'lú re'obachi. ¹⁰Napu'lige Sakaríasí molea ilígachi, ralámuli 'we jale Onorúgame 'yuga ra'icha iwérali tania ma'chige. ¹¹Lige yati neraga ma'chiná ilífbale bilé santo ánjeli Onorúgamete julárigame rewagáchíka, alé wajtoná ilífbale alé mésachi napu e'kósilime nile o'kuí alé napu ilile Sakaríasí. ¹²Napu'lige etesa Sakaríasí alué santo ánjeli, 'we majale. ¹³Lige alué santo ánjelíka anele:
—Mué Sakaríasí, tase majawa. Onorúgame 'we a'lá aké mué alué Onorúgame 'yuga ra'ichachi tániga napurigá ranélamala mué upila. 'Lige mué upila Sabeli ranélamala bilé towí. Mué ajchémala rewá alué towí «Juani» anilime rewá. ¹⁴We ganílimala 'lige mué. Abiena

a 1:5 E'nesi glosario «Herodes».

b 1:5 E'nesi glosario «templo».

c 1:5 Nerule bilé líá na oká chojkégame balé napu tebume nile wa'lú re'obá, 'lige a'pílipi balé we'ká gompaniérogame nile.

d 1:5 E'nesi glosario «ancestor».

we'ká ralámuli 'we ra'sálámala alué towí ochérasa, ¹⁵napugiti alué Onorúgame Wa'lula neraga etémempá wa'lú ochérasa alué towí. Aminami tabilé siné bajímala i'wilí ('uba) ba'wila rekútame. 'La Onorúgame Alawala ajchágame nímala pachágana bajchabé ta'chó ocheria. ¹⁶We'ká ralámuli alé Israeli ejperégame ku o'wé jábamala, Wa'lula Onorúgame oyérame gainámala alué Juani rejchólila akigá. ¹⁷Alué Juánika rejcholi ruyeme nímala alué ralámuli wa'lú a'walite alué Onorúgame nila, napurigá alué Elíasi rewégame napu ruwime nile napu anele Onorúgame 'we 'ya. Alué Juánika ku o'wé jawámala alué we'ká ralámuli napu 'kúchiga mochímala, ku ge'láramala napurigá ku ganíliga ejperélamala 'kúchila 'yuga, abiena napurigá ku a'lá o'wé na'támala alué ralámuli napu 'we resí nokagá járome nímala a'lige. Juánika bajchá ta'chó nawachi alué Wa'lula, 'we semáriga beníriga asimela we'ká ralámuli, napurigá alué ralámuli 'we a'lá galegá etémala nawachi alé alué bi'neli neyúriga Wa'lula.

¹⁸Sakaríasika rukele alué santo ánjeli:

—¿Churigá 'la bijchígamala ne alarigá nimio suwábaga napu aní mué? Aka neka 'ma 'we o'chérame júpaché, 'lige ne upílachigó 'we o'chérame ju.

¹⁹'Lige alué santo ánjelika regá anele:

—Neka santo ánjeli ju Gabrieli rewégame. Neka Onorúgame 'yuga ajtime ju. Alué nulé ne'chí

napurigá ne mué ruyémala mué upila ranélimio bilé towí mué inolá. ²⁰Jipe mué tabilé bijchigi ye ra'íchali napu ne mué ruyé. Jípeko tase ra'íchame gainámala mué napusí ochérisa mué inolá, a'lige kulí gainámala mué ku ra'icha. 'La bijchiá alarigá nímala napurigá aní ne.

²¹'Lige Sakaríasi pachá ilígichi, ralámulika ma'chige jale buigá, anía:

—¿Chonigá ta'wé ma'chínaché alué Sakaríasika alé pachaka ye wa'lú re'obáchika? —anile we'ká 'nátaga.

²²Arigá ma'chínale alué Sakaríasi, 'ma tabilé gayéname ra'icha. Tabilé gayénale alué rió ra'icha ma'chínasa aleka, yati 'we machile ralámuli Onorúgame alarigá rekíligo alué rió alé pachá wa'lú re'obachi. Pe sekate ra'íchale Sakaríasi, pecha gayéniliga ra'icha.

²³'Ma sébali olasa alé wa'lú re'obachi napu ekí rawé nochámili nílige alué Sakaríasi, 'ma ku galírale simile. ²⁴A'kinana alué mukí Sakaríasi 'yula Sabeli rojparale. 'Lige maligi mechá tabilé asé eyénaga asale. 'Lige 'nátale alué mukí: ²⁵«Alué Wa'lula Onorúgame bo'ne alarigá rekile ne'chí ye raweli napurigá ranélamala ne, napurigá 'la tase gawélimala ralámuli ne'chí tabilé 'kúchime kóriká.»

Jena ruwimela bilé santo ánjeli ruwíligo alué Esusi ochérimio

²⁶Usani mechá a'kinana rojparasa Sabeli, Onorúgame júlale bilé santo ánjeli Gabrieli rewégame 'mi alé we'ká riógachi Nasareta anilichi

napu pachá ju Galilea anilime gawí bo'ígichi napurigá bilena ejiro. ²⁷Júlale alué mukí iwé María rewégame e'néniliga. Alué mukika amulí newímili nile alué rió José rewégame 'yuga. Alué José Rabí rijimala nile, Rabí napu abé 'ya bejtégame nile ta'chó ochérachi José. ²⁸'Lige alué santo ánjeli sébale napu asale María, 'lige anele:

—Kuirá mué mukí wanápurigame Onorúgamete. Wa'lula Onorúgame 'we a'lá semáriga gu'iri mué mukí.

²⁹Alué mukí alué santo ánjeli etesa, majaga we'ká 'nátales 'lige lale: «Yeka ¿chonigá alarigá reparábaché?»

³⁰'Lige alué santo ánjeli uchéchigo ra'íchale, 'lige anele:

—Mué María tase majawa.

Onorúgame alarigá rekile raweli mué. ³¹Jipe rojparámala mué 'lige ranélamala mué bilé u'tátiri towí.^e 'Lige ajchémala mué Esusí anilime rewá. ³²Alué rioka 'we najtégame nímala. Regá anélime nímala «Wa'lula Onorúgame Rewagachi Ajtíggame Inolá.» Onorúgame Wa'lula selíggame anémala a'chigóriga napurigá alué 'we 'ya bejtégame Rabí, ³³napurigá nuleme nímala alué we'ká ralámuli israelita senibí rawé.

³⁴'Liko Maríaka rukele alué santo ánjeli:

—¿'Lacha ranélamalawé ne? Neka tabilé 'yúgame júpaché rió.

³⁵'Liko alué santo ánjelika anele:

—Onorúgame Alawala gite rojparámala mué tabilé 'yuga

asagá rió, Onorúgame a'walila alarigá elímala mué. Alekeri alué mué inolá 'la wanáparigame nímala Onorúgamete, 'lige Onorúgame Inolá anélime nímala. ³⁶Mué rijimala Sabeli abiena ranélamala rekó o'chéráme ke. 'Ma usani mechá ju wa'lú rojpega asagá. We'ká ralámuli mayé tase ranélimio. ³⁷Onorúgameka suwábaga gayéname ju napurigá bo'né 'nata. Alekeri bilé mukí rekó 'ma o'chéráme ke 'la ranélamala Onorúgame alarigá elásaká.

³⁸'Liko Maríaka anile:

—Neka pe nóchame ju alué Onorúgame 'yuga. Onorúgame alarigá elísaká ne'chí napurigá aní mué ranélamaréko ne 'liko bilé towí.

Alésíko 'ma tané ikiá kíbale alué santo ánjeli.

Jena ruwimela María simíligo e'nemia bo'né rijimala Sabeli

³⁹A'lige pe a'kinana rawé alué María 'we jigaga simile alé bilena we'ká riógachi iwérachi napu nile Jurea anilime gawí bo'ígichi. ⁴⁰'Lige sebasá Sakaríasí bejtélachi, pachá galírale bajkile 'lige repórale pe a'bemi iligá alué Sabeli. ⁴¹Napu'lige akisá alué Sabeli Maríá reporachi, alué u'tátiri Sabeli rojpálachi ajtíggame nokale. 'Lige Onorúgame Alawala bajkile alué Sabélichí pachágana ⁴²'lige e'wewe ra'íchaga anile Sabeli:

—'We a'lá semáriga gu'írlia mué María Onorúgamete ta'wesi uché

^e 1:31 Pe alué Onorúgame Alawala gite rojparale alué María.

^f 1:31 Esusi aniáká «bujeme resiti 'nátili ralámuli» aníame kéré.

jaré umugí anaga 'lige mué ranala abiénachigó. ⁴³¿Chieri júpaché ne napurigá nawámala mué María ne'chí e'nemia mué napu ju alué Onorúgamete julárigame eyela nímili? ⁴⁴Napu'lige akisá ne mué reporachi, 'lige yati noká u'tátiri ne rojpálachi ra'sálagá. ⁴⁵Mueka 'we a'lá sébali bijhígime napurigá anile alué Onorúgame. Alekeri gite 'we ganíliga bejtélamala mué.

⁴⁶⁻⁴⁷Liko Maríaka anile:

Neka wa'lú cheliera 'ya
Onorúgame napu bi'neli
Wa'lula ju.

Neka 'we ra'sálá
napugiti Onorúgame ne'chí
bujéligame resítiri 'nátili.

⁴⁸Onorúgameka 'we 'la nirá ne'chí rekó ne peka najtékame kachi. Jípesí aminako ralámuli 'we a'lá niraga etémala ne'chí.

⁴⁹Alué Onorúgame wa'lú a'walí nígame ju,
'we a'lá semáriga gu'iri ne'chí.
Onorúgame rewalá 'we najtékame ju.

⁵⁰Onorúgame senibí 'la na'temame ju alué ralámuli napu 'la nirame ju Onorúgame,

⁵¹machíriale ralámuli wa'lú a'walí nígame ko.
'La umérole alué ralámuli 'we gunarume.

⁵²Alué e'sélikame rió 'ma bujele nóchali,
alué tabilé nígame 'nalina 'we najtékame nóchali 'yale.

⁵³Alué ralámuli 'we e'lowika epperégame

'ma 'we nígame newale go'ame,
'lige alué 'we nígame rioka pe sekega a'rele.

⁵⁴'We a'lá semáriga gu'irile alué we'ká ralámuli israelita napu Onorúgame nochálilachi nóchame ju.

Tase siné a'rele na'temá alué ralámuli.

⁵⁵Alarigá gu'irimioríle Onorúgame alué 'we 'ya bejtégame Abraámi aminami alué Abraámi rijimala 'we a'kinana o'chérigame napu ramué rijimala júchigó, senibí gu'irimioríle.

Regá ra'íchale alué María.

⁵⁶Alué María alé asale bakiá mechá alué Sabeli 'yuga, arigá a'kinana kumi bejtélachi simile.

Jena ruwimela ochériligo alué Juani

⁵⁷Sebárale raweli a'kinana napu ochérimili nile alué towí Sabeli ranala, 'lige Sabeli ranele bilé towí. ⁵⁸Alué u'tátiri ochérasa, alué a'mulipi riógame 'lige abiena alué rijimala napuíle alé napu asale Sabeli, 'we ra'sálagá simíbale o'maka e'nemia alué Sabeli,^g machisá Onorúgame 'we semati raweli rekíligo alué mukí napurigá ranélamala rekó 'we o'chérame kachi. ⁵⁹Osánó rawé ajtígachi ochéraga, sikiréliru pe'tá isílala wi'chila napurigá nokame nile alué ralámuli israelita.^h 'Lige ralámulika ujchénale o'nola rewalá Sakaríasi anilime rewá. ⁶⁰Eyéllaka anile:
—Tase. Juani anilime rewá ujchewa.

g 1:58 Alué ralámuli israelítaka simíbame nile napu'lige bilé mukí sa'wisá u'tátiri ochérisa, 'we ra'sá lagá repórima nile.

h 1:59 E'nesí glosario «circuncisión».

⁶¹ 'Liko rukele alué ralámuli:
—¿Chonigá? Tase 'wesi i'tépaché
alarigá rewégame alué Sakaríasí
rijimala.

⁶² 'Liko pe sekate ra'íchaga
rukéliru alué Sakaríasí machínaliga
chonilime rewá ujchénelia. ⁶³ 'Liko
Sakaríasíka tale bilé rabileta alé
osimea, 'lige osale regá anime:
«Juani anilime rewá ujchewa.»
'Liko suwábaga alué ralámulika
lale: «¿Chonigá alanilime rewá
ujchéneleché?» lale. ⁶⁴ A'lige yati
neraga ku ra'íchale alué Sakaríasí,
'lige anele Onorúgame 'we ra'sálagá:
—Mué Onorúgame 'we a'lá
semáriga gu'iri mué ne'chí —anele.

⁶⁵ Suwábaga alué ralámuli alemi
a'mulipi ejperégame 'we majale
machisá. Abiena we'ká ralámuli
napu ejperere alemi iwérachi napu
Jurea anilichi nile ruigá e'yénale
suwábaga tábiri napurigá ikile
alé. ⁶⁶ Suwábaga ralámuli napu ekí
akele alué ra'íchali anigá e'yénale
a'bopi:

—¿Tachiri nóchame nímawé
alué towí wa'lú ochérasa?
Alarigá anile napugiti 'la bijchiá
machíligame a'lígesí wa'lú a'walí
'yáligo Onorúgame alué towí.

**Jena ruwimela Sakaríasí
wikaráligo Onorúgame wikala**

⁶⁷ Alué Juani o'nola Sakaríasí
'we a'lá rejcheruga ra'íchale
Onorúgame Alawala gite napurigá
ikimeli níluga abé nujubami, regá
anile:

⁶⁸ Wa'lú a'walí nígame ju alué
Onorúgame

napu gu'irime ju ramué
ralámuli israelita.

Jipe 'a nawákuru jena we'ká
riógachi
a'kabámana jawamia ramué.

⁶⁹ 'Ma júlale Onorúgame alué
resítiri 'nátili bujeme ralámuli
Rabí rijimala 'we 'ya ajtúgame,
alué Rabí napu Onorúgame
nochálilachi nóchame nile

⁷⁰ napurigá ruyele Onorúgame
alué 'ya ejperégame ralámuli
napu ruwime nile napu anele
Onorúgame,

⁷¹ semáriga nejkúrimio napurigá
ta neyúrimala ramué saíla,
abiena alué 'we gichime ramué,

⁷² 'we na'temamio alué 'ya
mochígame ramué rijimala,
'we 'la nélegá asimeo,
'lige julamio alué wa'lula ramué
gu'irime,
jipe 'ma júlale.

⁷³ Alarigá gatele Onorúgame
Abraámi 'yuga
julamio Onorúgame alué ramué
gu'irime.

⁷⁴ Ruwile Onorúgame ramué
gu'irimio
napurigá umérowa ramué saíla,
napurigá nochawa Onorúgame
nochálilachi tase majaga,

⁷⁵ 'la bi'ígame alawega,
'la sébali olagá napu aní
Onorúgame nila ra'íchali.

⁷⁶ Mué Juani, ne inolá,
mueka bilé rió nímala ruyame
napu ané Onorúgame.ⁱ
Mueka ra'íchali rejcholi ruyeme
nímala ralámuli
napurigá 'la niraga etémala

ⁱ 1:76 E'nesi glosario «profeta».

Wa'lula Onorúgame
 Julárigame sébachi,
 77-78 napurigá machiboa ramué
 ralámuli israelita
 'ma bujérigame nírgo alué resiti
 'nátili,
 'lige Onorúgame 'la nejkúrimio
 'we 'la na'temaka
 napurigá ta aminabi chátiri
 na'tawa.
 Ramué O'nola Onorúgame 'we
 galegá na'temá ramué.
 Wa'lula Onorúgame wamí 'paka
 rewagachi asagá
 'we a'lá nejkuria ajtí
 79 napurigá 'la bi'wíggame raweli
 narépu
 resíriga ejperégame ralámuli,
 napurigá pe bi'lepi semáriga
 'nátame niwa,
 napurigá 'nátame niwa wa'lú
 nejkúrame ko Onorúgame.
 80 Alué towí Juani 'we
 rejchirúgame ochérale, 'lige 'we
 a'lá nirame Onorúgame, 'lige simile
 bilénami jami tase ba'égichi, tase
 rojégichi, 'lige tase gajsalégichi,
 'lige we'ká bamí bejtele alé jami
 napasí chojkile ralámuli ra'íchali
 rejcholi ruyea alué we'ká ralámuli
 israelita alemi jsísime.

Jena ruwimela ochériligo Esusi

2 'Ya a'lige u'tá kachi Juani,
 asale wa'lula nulame rey
 Augusto rewégame. Alué rioka
 nuleme nile ralámuli romano 'lige
 israelita. Alué wa'lúlaka nulale
 apélichichuchánilia rewalá
 napurigá a'kinana enomí nejímala
 suwábaga ralámuli wa'lúlachi.
 2Pe kulí siné nile ralámuli simiba
 a'boi rewalá uchuchamia apélichich

wa'lúlachi Sirenio selígame kachi
 alé Siria anilichi. 3Suwábaga
 simámili nile napu o'chérigame nile
 'ya siné apélichichuchuchia a'boi
 rewalá.

4Joseka simile alé Beleni
 we'ká riógachi Nasareta asagá.
 Nasarétake alé pachá nile Galilea
 rewégame gawí bo'ígichi. Sébale
 alé Beleni napu nile alé pachá
 Jurea rewégame gawí bo'ígichi,
 napu ochérigame nile alué wa'lula
 selígame rey Rabí 'we 'ya, alué
 Joseka Rabí rijimala nile, abé
 'ya ajtíggame we'ká bamí ta'chó
 ochérachi José. 5Joseka simile alé
 Beleni apélichichuchuchia bo'né
 rewalá. María abiena si simile,
 alué José 'yuga newímili, 'lige
 alué mukika 'ma wa'lú rojpégame
 nile. 6Napu'lige alé Beleni
 mochiga, 7sebárale raweli napurigá
 ochéramala alué María ranala Esusi,
 'lige 'ma ochérale alué u'tá towí
 Esusi. Pe kulí bilé nile María ranala
 alué towí ochérachi. 'Lige eyélaka
 gemele ba'nisólite, 'lige rekale
 bilénami ganuwachi 'we 'la kabika
 napu go'yame nile akasí. Alemi
 rekale alué u'tátiri pecha bilena
 galichichíligame napu ochérale alué
 towí Esusi.

Jena ruwimela bilé santo ánjeli ruwíligo 'ma ochériligo Esusi

8Alemi jami Beleni rewégame
 a'mulipi mochile jaré bo'elo
 bo'á repuka rukó. 9'Lige pe yati
 neraga ma'chiná ilíbale alemi bilé
 santo ánjeli. 'Lige alué Wa'lula
 Onorúgame a'walila gite noligá
 ra'ósiga ilíbale alé napu mochile
 alué bo'elo. 'Lige alué bo'éloka 'we

majale. ¹⁰Liko alué santo ánjelika anele:

—Tase majawa 'emi. Neka 'we a'lá semati ra'íchali ruimea nawá. Suwábaga ralámuli 'we ra'sálámala akisá ye a'lala ra'íchali. ¹¹Jipe 'ma ocheri bilé towí jena we'ká riógachi napu ochérilige Rabí 'we 'ya. Alueka bujémala alué chátiri 'nátali 'emi 'lige suwábaga ralámuli, alueka Onorúgamete julárigame ju napu wa'lula nímala suwábaga ralámuli nuleme. ¹²Napurigá abé a'lá bijchígimale 'emi, etémala 'emi alué towí gemériga bo'ígime alé ganuwachi. Napu'lige etesa 'emi, 'la machimela 'la bijchiá ko suwábaga napu aní ne.

¹³Al'ígerikáchi pe yati we'ká santo ánjeli ma'chiná jábale 'pa rewagáchika simíbagame alé napu ilile alué uché bilela santo ánjeli, 'lige anile 'we ra'sálágá:

¹⁴ 'We a'lá ju Onorúgame 'pa rewagachi ajtígime!
 'We ganíliga ejperélamala alué ralámuli
 napu semáriga gu'írilia
 Onorúgamete!

¹⁵Napu'lige alué santo ánjeli ku 'pa rewagachi simasa, 'liko alué bo'elo anile a'bopi regá anigá:

—Simáwa'é 'liko alé Beleni e'newa napu ruwí alué santo ánjeli napu alué Wa'lula Onorúgame júlale ramué ruyénaliga alué ra'íchali.

¹⁶'We sajpuka simíbale e'nemia, 'lige sébale alé napu mochile María, 'lige José, 'lige u'tá simaloni alué napu bo'ile bilena ganuwachi.

¹⁷Napu'lige etesa, simíbale ichúrimi

we'ká ralámuli ruyemia napu ruwile alué santo ánjeli churigá nimia alué u'tá towí. ¹⁸Alué we'ká ralámuli napu akele alarigá nímaráo wa'lú ochérasa alué towí, 'we ra'sálále. ¹⁹Maríaka a'lá nirale suwábaga napu anile alué bo'elo, pe bo'nepi 'nátaga. ²⁰Alué bo'éloka ku sébale napu a'rélige alué bo'á wa'lú cheliera 'yasia Onorúgame, 'we ra'sálágá napugiti 'la bijchiá níligame napurigá anílige alué ánjeli.

**Jena ruwimela alué towí Esusi
 o'tólrigo alé wa'lú re'obachi**

²¹Osá naó rawé ajtígachi ochéraga alué towí, sikiréliru pe'tá isílala wi'chila napurigá nokame nile alué ralámuli israelita. 'Lige ujchele Esusi anilime rewá. Alué santo ánjeli nulélige 'yabé alué María napurigá Esusi anilime rewá ujchémala ta'chó rojparachi alué María.†

²²Napu'lige 'ma simírisa oká liá rawé omawa alué María, alésíko simile alé Rusaleni alué towí Esusi mutuka alé wa'lú re'obá ilígichi ruyemia Onorúgame alué Onorúgame nochálilachi nochamio alué towí wa'lú ochérasa, 'lige aminami bi'wimea alué María napurigá nulale alué Moisesi 'ya bejtégame. Abiena si simile alué José. ²³Alemi wa'lú re'obachi o'tóleru alué towí napugiti bo'né Onorúgame alarigá nuláligime osilichi, suwábaga alué bajchabé o'chérigame towí 'we najtékame nimio, Onorúgame 'yuga nóchame

nimio. ²⁴ Abiena kógile go'ame Onorúgame napurigá nulale Onorúgame 'we 'ya oká baloma oká cho'lopoki kómá.

²⁵ 'Ya a'lige rawé bejtele bilé rió Simioni rewégame alé Rusaleni. Alué rioka 'we a'lá oyérame nile Onorúgame, 'lige buigá asale napurigá Onorúgame julámala bilé wa'lula, ra'ámame, napurigá 'ma 'la i'kilí mochímala alué ralámuli israelita ku 'we 'la ganíliga. Alué Onorúgame Alawala 'we a'lá semáriga gu'írile alué Simioni ²⁶ napurigá machimela ta'chó etea ka alué Onorúgamete julárigame tabilé 'cho mukumeo, etesa kulí mukumeo. ²⁷ Alué Simioni 'we siminali nílile alé wa'lú re'obá ilígachi, Onorúgame alarigá na'tárule. Napu'lige alué Esusi o'nola 'lige eyela a'pasa alué towí Esusi alé wa'lú re'obachi Onorúgame galila sébali olagá napurigá nulale Onorúgame nila osilí, ²⁸ alué Simiónika mutule alué towí, 'lige Onorúgame 'yuga ra'íchale 'we a'lá niraga, regá:

²⁹ Mué Wa'lula Nulame, jípesíko 'la nímala napurigá ne mué oyérame mukimela, mueka ya 'ma sébali olá napurigá ané mué ne'chí 'yabé, 'we ganíliga ajtí ne.

³⁰ Jípesíko 'ma etiákuru ne alué napu bujémala chátiri 'nátile ralámuli

³¹ napu mué júlale jena wijchimoba

napurigá suwábaga ralámuli etémala.

³² Alué nímala Wa'lula bujsireli 'yame alué tase ralámuli israelita, alekeri alué napu ju tabilé ralámuli israelita 'we 'la nirámala alué ralámuli israelita mué 'kúchila.

³³ Alué Esusi eyela 'lige o'nola we'ká 'nátaga ejtebile 'we ra'sálagá akisá alarigá nímili níluga alué towí. ³⁴ 'Liko alué Simioni anele Onorúgame napurigá iwérili 'yámala alué bakiánika, 'lige anele alué Esusi eyela María:

—Ye towí wa'lú ochérasa rejcholi ruyémala jena alué ralámuli israelita. Ye towí wa'lú ochérasa 'la ma'chí nérélamala we'ká ralámuli tabilé oyerio Onorúgame 'lige we'ká ralámuli 'la oyerio Onorúgame. We'ká ralámuli tabilé galémala ye towí wa'lú ochérasa, gichiga etémala 'lige 'we resí olámala, ³⁵ 'lige 'la ma'chígime néríká ilibámala churigá ka alué ralámuli na'tálila. 'Lige mué María níruga, 'we chálámala etega alarigá ikichi.

³⁶ Alé re'obachi asale bilé mukí napu nile alué Onorúgame nila ra'íchali benírame ralámuli Ana rewégame, Panueli malala. Aseri^k chojkégame gompaniérولا nile alué Ana. Alué mukiká 'ma 'we o'chérame nile. 'We u'tá iwé ka newile alué mukí, pe gichao bamí bejtele gunega 'lige mukírile riola. ³⁷ 'Ma osánósa makué miná naó bamí nile bi'neli asagá alué mukí gunámasa. Alué Ana 'we nawame

nile alé wa'lú re'obachi ayunamia.¹ Alé asame nile che'léballi 'lige rukachégame Onorúgame 'yuga ra'icha iwérali tania. ³⁸Napu'lige alé wa'lú re'obachi mochígichi alué José, alué María, 'lige alué u'tá towí Esusi, sébale alé alué Ana anilime mukí, 'lige wa'lú cheliera 'yale Onorúgame, 'lige ruyele suwábaga alué ralámuli Rusaleni ejperégame churigá nímili nílga alué u'tá towí Esusi wa'lú ochérisa napu ekí buigá mochile napurigá bujémala alué chátiri 'nátali.

³⁹Napu'lige 'ma sébali olasa alé wa'lú re'obachi, ku Nasareta simíbale napu ju pachá wa'lú gawí bo'ígichi Galilea rewégame. ⁴⁰Lige alué towí wa'lú ochérale 'we a'lá rejchirúgame 'we a'lá 'nátame napugiti Onorúgame 'we a'lá semáriga gu'íriligime.

**Jena ruwimela alué towí Esusi
alé wa'lú re'obachi rejplígo**

⁴¹Alué Esusi o'nola 'lige eyela nabí bamí simíbame nile alé Rusaleni alué Páskua^m anilime omali sébachi napu o'inálime nile yawiyame. ⁴²Napu'lige Esusi bamisá makué oká, 'liko simíbale bakiánika alé Rusaleni napurigá nokame nile alué omali sebasá. ⁴³Napu'lige o'nola 'lige eyela ku ejperélachi simíbachi 'ma guwárasa alué omali, alué towí Esúsika abajá Rusaleni rejpile. 'Lige alué o'nola 'lige eyela tase machile abajá rejplígo. ⁴⁴Mayele alué towí Esusi enegó 'yuga alué we'ká ralámuli.

Alarigá bilé rawé simíbale bowesia. Arigá chojkile 'yaa 'lige rukea rijimala 'lige machirume, ⁴⁵'lige tase asé rewale. 'Liko ku simíbale 'yáamia alé Rusaleni. ⁴⁶'Ma bakiá rawé kachi kulí rewale alé wa'lú re'obachi alé Rusaleni. Alé ajtile alué re'malí Esusi alué we'ká rió 'yuga ra'icha napu nile Moisesi nila ra'íchali rejchólila benírame. Abiena gepua asale ra'íchali abiena rukea. ⁴⁷Alué jaré rió Moisesi a'rélala ra'íchali rejcholi benírame akisá Esusi ra'íchachi 'we a'lá rejchiruga ra'icho, 'we a'lá niraga, regá anile: «Asíriga machime ju ye towí», anile alué benírame. ⁴⁸Napu'lige alué o'nola 'lige eyela etesa aliena benegá ra'icha ajtígichi alué ralámuli 'yuga, pe i'kilí jábale, 'lige pe'tá nujubapi eyélaka anele: —Mué towí, ¿mueka chonigá ala'simípiché? Ramueka 'we chálagá e'yénilie 'yaga mué.

⁴⁹'Liko alué re'malí Esusi anele: —¿Chonigá 'yárupaché 'émika ne'chí? ¿Tacha machíché 'émika neka nochámali ko ne O'nola galílachi?

⁵⁰'Lige o'nola 'lige eyela tase námale alieti olagá anió.

⁵¹'Liko simile ku Nasareta rewégachi o'nola 'lige eyela 'yuga, alé asagá a'lá sébali e'wile o'nola 'lige eyela. Eyélaka bo'nepi tabilé we'káwaga ílrome nile napu ikile 'yasi napusí alué santo ánjeli alué María 'yuga ra'íchale ranélimio María bilé towí. ⁵²'Lige alué Esusi aminacho wa'lú ochérale abiena

¹ 2:37 E'nesi glosario «ayuna».

^m 2:41 E'nesi glosario «Páscua».

'we a'lá rejchirúgame, 'lige 'we a'lá galegá etéliru Onorúgamete, abiena alué we'ká ralámulite.

**Jena ruwimela Juani rejcholi
ruyéligo ralámuli jami
bakochi tabilé riógachi**

3 'Ma makué maligi bamí wa'lula gobierno kachi alué Tiberio, 'lige e'sélikameka nile Ponsio Pilato 'lige Eroro 'lige Lisania. Alué Ponsio Pilátoka alé Jurea rewégame gawí bo'ígichi nulame nile. 'Lige alué Eróreka nulame nile Galilea rewégame gawí bo'ígichi. 'Lige alué Belípekaⁿ nulame nile okaná gawichí Iturea 'lige Trakonite rewégachi. 'Lige alué Lisániaka nulame nile alé Abilinia rewégame gawí bo'ígichi. 'Lige alué gobierno Tibérioka nulame nile alé bochígimi napu nulame nile alué e'sélikame. ²Abiena mochile oká e'wélala balé Anasi 'lige Kaipasi. A'lige bamí alué Onorúgame alué Juani Sakaríasi inolá 'yuga ra'íchale alé bilénami jami gawichí tabilé 'me u'kume nile, tabilé gasalégichi, 'lige tabilé rojégichi, 'lige alé a'bemi ename nile ba'wí Jorani rewégame bakó. ³Alué Juánika simile alemi suweke bakochi rejcholi ruyemia ralámuli napurigá a'rémala alué resítiri 'nátili, ruigá alarigá 'la e'kamio Onorúgame alué ralámuli. Anele:
—'La rewarárigame^o niwa ba'wichí bokuíka napurigá

machiboa 'ma a'reo 'emi chátiri 'nátili.

⁴La bijchiá alarigá ikile napurigá anile alué osilí napu osale alué rió 'we 'ya ajtígame napu ruyame nílige napu anéligo Onorúgame, alué Isaíasi rewégame. Alué osilí regá anime:

Ma'chí animela bilé a'wágame ra'íchali rejcholi alé jami, regá anime:^p
«Newiwa bilé bowé Wa'lula Onorúgame, newiwa bilé bowé 'la wajchígame,

⁵Bochígimi re'ná newiwa, tabilé nerúlamala gomí, nibilé gawí re'pá jágame, 'lige alué bowé nojkóligime 'la wajchígame nímalá, 'lige 'la re'wame nímalá, bochígimi napurigá epó neraga ilibámala.

⁶'Lige 'la etémala suwábagá ralámuli alué napu Onorúgame julámala bujéniliga ralámuli resítiri 'nátili.»

⁷Napu'lige alué ralámuli sébachi alé rewarárigame nimia ba'wichí, 'lige Juánika anele:

—'We chátiri 'nátame ju 'emi. ¿Chieri ané 'emi tabilé naremio alué gastigo napu jipe 'ma a'mulípika ená? ¿Mayé 'emi tabilé naremio alué gastigo 'ma rewarárigame kóriká? Rekó 'la

n 3:1 Belípeka alué Eroro nasípasi ba'chila nile. E'nesi glosario «Herodes».

o 3:3 Napu'lige rewará alué ralámuli a'bopi tabilé rewá ajchagá rewareme nile. Napu'lige rewará alué ralámuli pe ruigá nokame nile 'ma a'reo chátiri 'nátili 'lige chátiri nóchali.

p 3:4 Jena ruwimela Juani ra'íchaligo tétalite uché bilé ra'íchali ruwime. E'nesi glosario «parábola». Napu ra'íchale, ruwime kéréle ralámuli 'la na'támili níliga 'lige 'la 'nátaga mochímili napu'lige sébachi alé napu Onorúgame julámili nile wanápurigame napurigá Wa'lula Nulame nímalá, aniame kéré.

rewarárigame ke 'emi 'lige cha nokogá járome nisa 'emi, abirigá narémala 'emi gastigo. ⁸'We a'lá sébali olawa napurigá nulá Onorúgame, a'rewa chati nocha napurigá 'la ma'chígime nérélamala ku guwana 'nata 'emi. Tase lawa 'emi a'bopi: «Abraámi rijimala niru ramué, alué 'we 'ya ajtígime, 'lige 'we najtékame niru ramué.» Neka regá aníbá: Onorúgame tabilé nejkúrimala rekó alarigá 'nátachi 'emi. Bo'né Onorúgame najkisáká rekó pe rejté kachi 'la Abraámi rijimala newámala. ⁹'Émika napurigá masana tabilé rakeme alarigá ju, alué masana napu 'ma na'minálime ju rejpulse me'teka chojkichí ajchagá 'lige e'kósilime ju ta rakésaká. Yeka ruwime kéré 'emi 'ma e'kósiwili ko na'ichí mochiga tabilé 'la nóchame kame 'emi.

¹⁰'Lige alué ralámulika rukele:

—¿Cho nokibóché 'liko?

¹¹Juánika regá anele:

—Jaré 'emi oká o'páchigime nisa, 'lige bilé kógimili júkuru alué tabilé nígame. 'Lige jaré 'emi 'we 'la nígame nisa go'ame abiena kógimili júkuru alué tabilé nígame.

¹²Abiena jsile rewarárigame nimia jaré rió enomí nareme alué enomí napu nejláme nile alé wa'lúlachi, 'lige rukéliru Juani:

—Muérigo benírame, ¿ramueka churigá nochawa?

¹³'Liko Juánika anele:

—Tase rasíggame tániwa enomí ralámuli, pe sébali tániwa enomí ralámuli napu ekí nejímili ju.

¹⁴Abiena jaré sontalo regá rukele:
—Ramuégó ¿churigá nochawa?

'Lige Juánika regá anele:
—Tase bujewa ralámuli tábiri resí anigá majáriga, aminami tase e'chewawa alué ralámuli tabilé chojkila kachi. 'La ganíliga ejtebiwa 'emi napu ekí meme ju 'emi.

¹⁵Ralámulika 'we buigá mochílige alué Kristo, ^q'lige sebasa Juani 'nátale ralámuli a'bopi: «¿Pala alué júpué Kristo?» ¹⁶Juánika regá anele alué we'ká ralámuli:

—Neka rewarama ju ba'wichí jáwaga, nobi uché bilé sebámalagó abé najtékame. Alueka abé wa'lú a'walí níggame ju me'tagá ne'chí. Neka pecha anámalagó alué. Alueka 'la bi'wémala 'emi alawala Onorúgame Alawálate, 'lige 'we a'lá sébali olámala gustisia. ¹⁷Alué rioka 'ma o'ká ená ri'ligó ekisula. 'Ma gatémala alué ri'ligó rakala alé rekóachi, 'lige sa'nagálaka 'minami ajchagá e'kósimala na'ichí, alué na'í napu tasiné cho'ime ju. ^r

¹⁸Ye 'we a'lala ra'fchali rejcholi ruigá Juani ruwime ke anile 'ma pe 'wemi sebamio bilé rió ralámuli buyáname chátiri bowechi.

¹⁹Aminami alué Juani ne'óchale alué selíggame Eroré rewégame napugiti mukí bujéligame alué ba'chila Belipe rewégame, alué mukí napu Erorási rewégame nile. Belipe se'nú eyégame nile. Aminami we'ká e'karúgame chati nóchigariká alué Eroré, ²⁰nobi alué Eróreka abéchigo cha 'sile ko, galírale bajchale Juani.

q 3:15 E'nesi glosario «Cristo».

r 3:17 Ye bersíkulo pe ruwime kéré 'ma amulí sebio raweli napu'lige ralámuli narémala gastigo.

**Jena ruwimela Esusi
rewarálirigo alé bakochi**

²¹ Bajchabé ta'chó galírale
bajchilichi Juani, we'ká ralámuli
sé bale alemi napu Juani asale
rewarárigame nimia, abiena nawale
Esusi rewarárigame nimia 'lige
rewaráliru alué Esusi. Napu'lige
Esusi Onorúgame 'yuga ra'icha
ilígachi, 'lige rewagá ewagá ilíbale,
²² 'lige alué Onorúgame Alawala
re'kínale alé napu ilile Esusi
napuyeri bilé baloma neraga. 'Lige
rewagáchika ma'chí anile bilé
ra'íchali regá anime:
—Mué ju ne Inolá napu 'we galé
ne. Neka 'we ra'sálagá ajtí mué
etega.

**Jena ruwimela chieri 'lige chekí
níliga alué Esusi rijimela abé 'ya
ejperégame ta'chó ochérachi Esusi**

²³ Mayelia Esusi chojkíligo beniria
Onorúgame nila ra'íchali baisá
makué bamígame ka. Esúsika
napurigá José inolá nile.
Joseka alué Elí inolá nile.
²⁴ Elika alué Matati inolá nile.
Matátika alué Lebí inolá nile.
Lebika alué Melkí inolá nile.
Melkika alué Jana inolá nile.
Jánaka alué José inolá nile.
Joseka alué Matatía inolá nile.
²⁵ Matatíaka alué Amosi inolá nile.
Amósika alué Naumi inolá nile.
Naúmika alué Esli inolá nile.
Eslika alué Nagaí inolá nile.
²⁶ Nagaíka alué Maati inolá nile.
Máatika alué Matatíasi inolá
nile.
Matatíasika alué Semeí inolá
nile.

Semeíka alué Oseki inolá nile.
Osékika alué Jurá inolá nile.
²⁷ Juraka alué Joana inolá nile.
Joánaka alué Resa inolá nile.
Résaka alué Sorobabeli inolá
nile.
Sorobabélíka alué Salatieli inolá
nile.
Salatiélíka alué Neri inolá nile.
²⁸ Nérika alué Melkí inolá nile.
Melkika alué Ari inolá nile.
Árika alué Kosami inolá nile.
Kosámika alué Elmorami inolá
nile.
Elmorámika alué Eri inolá nile.
²⁹⁻³⁰ Erika alué Josué inolá nile.
Josueka alué Elieseri inolá nile.
Eliesérika alué Jorimi inolá nile.
Jorímika alué Matati inolá nile.
Matátika alué Lebí inolá nile.
Lebika alué Simioni inolá nile.
Simiónika alué Jurá inolá nile.
Juraka alué José inolá nile.
Joseka alué Jonami inolá nile.
Jonámika alué Eliakimi inolá
nile.
Eliakímika alué Melea inolá nile.
³¹ Meléaka alué Mainani inolá nile.
Mainánika alué Matata inolá
nile.
Matátaka alué Natani inolá nile.
Natánika alué Rabí inolá nile.
Rabika alué Isaí inolá nile.
³² Isaíka alué Oberi inolá nile.
Obérika alué Bosi inolá nile.
Bósika alué Salmoni inolá nile.
Salmónika alué Naasoni inolá
nile.
³³ Naasónika alué Aminarabi inolá
nile.
Aminarábika alué Arami inolá
nile.
Arámika alué Esromi inolá nile.

- Esrómika alué Páresi inolá nile.
 Páresika alué Jurá inolá nile.
³⁴ Juraka alué Akobo inolá nile.
 Akóboka alué Isaki inolá nile.
 Isákika alué Abraámi inolá nile.
 Abraámika alué Taré inolá nile.
 Tareka alué Nakori inolá nile.
³⁵ Nakóríka alué Serugi inolá nile.
 Serúgika alué Ragau inolá nile.
 Ragáuka alué Pelegi inolá nile.
 Pelégika alué Eberi inolá nile.
 Ebérika alué Sala inolá nile.
³⁶ Sálaka alué Kainani inolá nile.
 Kainánika alué Arpásari inolá nile.
 Arpásaríka alué Semi inolá nile.
 Sémika alué Noé inolá nile.
 Noeka alué Lameki inolá nile.
³⁷ Lamékíka alué Matusaleni inolá nile.
 Matusalénika alué Enoko inolá nile.
 Enókoka alué Jareri inolá nile.
 Jarérika alué Majalaleli inolá nile.
 Majalalélíka alué Kainani inolá nile.
³⁸ Kainánika alué Enosi inolá nile.
 Enósika alué Seti inolá nile.
 Sétika alué Arani inolá nile.
 Alué Aránika Onorúgame newale
 'ya kulí siné ta'chó 'wesi ralámuli
 i'tégichi jena gawichí.

**Jena ruwimela alué Satanasi
 'we najkíligo napurigá Esusi
 alué Satanasi e'wímala**

4 Alué Esusi 'we a'lá sébali
 e'wagá alué Onorúgame
 Alawala simile alé bakochi Jorani
 rewégachi asagá. Simile alemi
 tabilé riógachi, tabilé ba'wégichi,
 'we wakígichi, tabilé i'tégichi nibilé

rojá, nibilé gajsalá. Alé asale oká liá
 rawé. ²Lige alué Remónisika alemi
 nawile 'yégimia alué Esusi napurigá
 tabilé e'wímala Onorúgame,
 napurigá pe alué Remónisicho
 e'wímala. 'Lige alué Esusi tase
 go'ale go'ame alakí rawé, arigá 'ma
 e'lowile.

³Liko alué Remónisika anele:
 —'La bijichíá Onorúgame Inolá
 níriká, nulewa 'liko ye rejte
 napurigá baní gainámala.

⁴Esúsika regá nejele:
 —Alué Onorúgame nila osilí
 regá aní: «Tase pe go'ame go'gá
 ejperélamala ralámuli, abiena
 alué semati ra'íchali Onorúgame
 nila rejcholi 'nátaga ejperélamala
 ralámuli.»

⁵Liko alué Remónisika o'tole alué
 Esusi bilena re'pá rabó, alé tabilé
 rojégichi 'lige tabilé gasalégichi,
 'lige etérele pe yati neraga
 si'népiriga suwábaga gawí napu
 echilú ju jena wijchimoba. 'Lige
 anele:

⁶⁻⁷—Mué 'la e'wásaká, aminami
 'la sébali nirasa mué ne'chí, 'liko
 ne nejímala alué ye suwábaga
 napu echulú eteri ne mué ye
 gawí, bochígimi gawichí nulame
 nímala mué. Neka 'yárigame kame
 wa'lú nóchali 'we najtékame jena
 wijchimoba, 'lige ne alué nóchali
 'yámala mué napugiti neka a'lá
 lisensia nígame kame napurigá
 'yámala alué nóchali apiépiri napu
 'yánili ne, napu'lige nulame kachi
 mué 'la niraga etewa mué suwábaga
 ralámulite.

⁸Esúsika regá nejele:
 —Alué Onorúgame nila osilí
 regá aní: «Pe alué Wa'lula

Onorúgamecho 'we a'lá nirawa, pe aluecho e'wewa.»

⁹Pe nujubapi Remónisi o'tole alé we'ká riógachi Rusaleni anilichi, 'lige alé sebase, abé re'pá alué wa'lú re'obachi Onorúgame galila 'mórale, 'lige anele:

—La bijchiá Onorúgame Inolá níriká, 'légana o'pochíkabá jena iligá. ¹⁰Aka alué osilí napu ruwí churigá ka Onorúgame regá aníché:

Onorúgame julámala we'ká santo ánjeli napurigá repúmala mué.

¹¹Cha'pimela sekate napurigá ta iwégame chibámala mué 'légana wijhí.

¹²Esúsika regá nejele:

—Aka abiena regá aniché alué Onorúgame nila osilí: «Tase nochawa bilé nóchali machináliga pala bijchiá nira napu aní Onorúgame.»

¹³Alésíko alué Remónisi tase umubásaká umeria alué Esusi, 'liko a'rele pe u'kabi rawé.

Jena ruwimela Esusi chojkíligo nocha alé Galilea

¹⁴'Lige Esusi ku simile alé Galilea, Onorúgame Alawala 'we a'lá gu'írile alemi enágichi, 'lige suwábaga ralámuli napu ekí rirole bochígimi alé Galilea anile:

—Alué rió Esúsika 'la bijchiá Onorúgamete gu'írilia —regá anile a'bopi machíligame 'we a'lá gu'írilio Esusi Onorúgamete.

¹⁵'Lige napu ekiná riógachi sébaga 'we benírale alué

Onorúgame nila ra'íchali rejcholi alé u'kuchí re'obachi «sinagoga» rewégame. 'Lige suwábaga ralámuli 'we a'lá nirale alué Esusi.

¹⁶Esusi ku simile alé Nasareta^s we'ká riógachi napu 'ya alé asagá wa'lú ochérigame nile. 'Lige bilé rawé resíbulichi bajkile alé bilena u'tá re'obachi «sinagoga» rewégame napurigá 'sime nile bo'né 'lige alé asíbale pachá. 'Lige pe'tá i'libeko o'weti ilísale osilí ra'íchamia. ¹⁷'Lige 'yáliku apeli kabítigame osilí napu osálige Isaíasi 'we 'ya ochérigame napu'lige ta'chó ochéraghi Esusi napu nile Onorúgame nila ra'íchali rejcholi benírame ralámuli. Napu'lige ra'lanasa alué apeli kabítigame, 'lige pe'wera 'yáasa alé rewale 'lige ra'íchale osilí regá anime:

¹⁸Alué Wa'lula Onorúgame

Alawala 'we a'lá gu'iri ne'chí, napugiti wanápuligame ne'chí nóchali 'yagá napurigá ne beníramala semati rejcholi alué ralámuli tabilé nígame enomí. Julia ne'chí su'lanánaliga Remónisite

cha'piruga mochígame ralámuli, abiena napurigá ma'chílime newámala ne alué tase ma'chílime ralámuli, abiena napurigá gu'írimala alué resí oliame ralámuli napurigá tabilé aminabi resí olawa,

¹⁹abiena napurigá ruwimela ne 'ma sebio raweli

s 4:16 Nasarétake pachá nile Galilea rewégachi, 'lige Galiléaka pachá nile Israeli rewégachi. Galiléaka napurigá bilé «estado» nile, 'lige Israélíka napurigá bilé «país» nile.

'we a'lá semáriga gu'írimio
Onorúgame 'emi. ^t

²⁰ Alésíko alué Esusi ku kabile alué apeli, 'lige 'yale alé u'tá re'obachi nóchame rió 'lige kilí asíbale. Suwábaga ralámuli napu ekí mochile alé abichilubi 'we e'nagá mochile aleké Esusi. ²¹ 'Lige alué Esúsika ra'íchile, regá anele:

—'Ma 'la machí 'emi alarigá ikiá napurigá ruwile alué Isafasi ye osilichi, napu ruwime nile churigá nímili níluga ne.

Regá anele Esusi. Alueka pe bo'nepi olagá anile bo'né ala'simio.

²² Liko suwábaga ralámuli Esusi saega ra'íchale napugiti ta'mé a'lá semáriga ra'íchaligame Esusi alué ralámuli níriga. ^u 'Lige anile a'bopi:

—Ye rioka pe José inolá ke, 'lige ruyá aníguru ralámuli gu'írame nimio.

²³ Liko Esúsika anele:

—'Emi ralámuli anémala ne'chí: «Mué, ralámuli 'yome, ralámuli 'yowa jipe jena.» 'Lige aminami anémala ne'chí: «Jena Nasarétachi napu mué ochérale, a'chigóriga nochawa napu aké ramué semátiri nóchali nóchaligo mué alé we'ká riógachi Kapernaumi anilichi.»

'Lige aminabi 'we ra'íchale, anile:

²⁴ —Neka 'la bijchiá ruwimela tabilé 'wesi rió napu ruyame ju napu ané Onorúgame tabilé galegá etélime 'ínilio napu bo'né ochérale. ²⁵ Neka 'la machí we'ká umugí gunámakame mochíligo jena wa'lú gawí bo'ígichi Israeli anilichi 'ya napu'lige bejtele alué

rió Elíasi napu'lige tabilé u'kule bakiá bamí miná nasipa 'lige napu 'we gurule go'ame bochígimi jena Israeli anilichi. ²⁶ Elíasi tase juláliru umugí gunámakame gu'írimia jena Israeli, iligá 'nalina juláliru wamí chebilena mejká riógachi Sarépata rewégachi napurigá gu'írimala alé ajtígame mukí gunámakame a'mulipi alé Sironi rewégachi we'ká riógachi. ²⁷ Abiena mochile we'ká rió jena Israeli sa'pachí amoba nayume napu'lige asale alué Eliseo rewégame rió napu ruyame nílige napu anéligo Onorúgame, 'lige tase 'wesi ralámuli israelita nayúkame 'yóleru Eliséote, pe alué 'mi mejká bejtégame riocho Namani rewégame Siria rewégame gawí bo'ígichi bejtégame 'yóliru —anile Esusi.

²⁸ Alué ra'íchali akisá alué we'ká ralámuli alé pachá mochígame 'we ayole, pe ne'óchaga anime kéréligame ralámuli alué Esusi. ²⁹ 'Lige yati jásigá, wamí o'tole alé we'ká riógachi suwé bilena rabó pamia rajkibuga bilena rejkuata. ³⁰ 'Lige alué Esúsika tabilé neti neyúsale alemi, pe nasípami simírole 'minami simiá.

Jena ruwimela bilé rió bile u'tabela Remónisi ajchágame níligo

³¹ Nasareta asagá Esusi alé Kapernaumi rewégachi we'ká riógachi re'kínale. Kapernaúmika Galilea rewégame gawí bo'ígichi pachá nile. 'Lige alé Kapernaumi 'we benírame nile Onorúgame nila ra'íchali rejcholi

^t 4:19 E'nesi Isafas 61:1-2.

^u 4:22 Siné kachi tabilé 'cho yati ayole ralámuli alarigá anichi Esusi, siné kachi abé nujubapi ayole 'nalina, napu ju 'ma bersículo 28.

alué we'ká ralámuli rawé resíbulichi alé pachá u'tá re'obachi «sinagoga» anilime. ³²Ralámulika 'we ra'sálále akigá alarigá benírachi, napugiti 'la bijchiá Onorúgame a'walila gite ra'íchaligame 'we rejchiruga. ³³Alé pachá napu napuíme nile alué ralámuli jurío asale bilé rió chátiri remónisi u'tabela^v ajchágame, 'lige alué remónisi u'tabela e'wele ra'ichárule alué rió regá:

³⁴—iWamí simigá mué! Mueka ÷chonigá nawíbaché ne'chí mué Esusi Nasareta^w bejtégame? ÷Mueka nawá cha olamia ramué? Neka 'la machí mué: iMueka wanápurigame ju Onorúgamete!

³⁵'Lige Esúsika ma'chí pale alué chátiri remónisi u'tabela alué riochi regá anegá:

—iTase che anigá, a'rewa ye rió!

'Liko alué remónisi u'tabela wijhí rekábale alué rió alué we'ká ralámuli jágichi, 'lige ma'chínale alé riochi tabilé ejelíriga.

³⁶'Liko suwábaga ralámuli 'we majale, 'lige anile a'bopi ra'íchaga: —÷Churigá 'la uméroché ye rioka alué remónisi u'tabela pe ra'íchaga, 'la ma'chípá 'smíguru alué u'tabela remónisi ye riochi?

³⁷'Lige suwábaga ralámuli ichúrimi riógachi machile 'lige ra'íchale a'bopi 'we a'lá sa'wame ko alué Esusi.

**Jena ruwimela Esusi
nayúkame sa'wáligo**

³⁸'Lige Esusi simile alé u'tá re'obachi asagá «sinagoga»

rewégame, 'lige simile Simoni galíflachi. Alué Simoni wasila 'we iná bo'ile, 'lige alué Esusi 'we e'wérili tániliru ralámulite napurigá 'yómala alué mukí. ³⁹'Liko Esúsika rojpóchaga chujkíbale alé a'bé 'lige ma'chí pale alué nayulí inawí regá anegá: —iA'rewa ye mukí!

'Liko alué mukí yati sa'wile iná. 'Lige yati asísiga kógile go'ame alué ralámuli alemi mochígame.

⁴⁰Rayénali bokuíchi, we'ká ralámuli nayúkame a'píliru alué Esusi, we'ká e'karúgame nawilite nayume ralámuli. 'Lige Esúsika nochale alué a'pílipi nayume 'lige yati sa'wile alué nayúkame. ⁴¹Jaré alué we'ká ralámuli nayume remónisi u'kuchípala mochígame nile, alué u'kuchípala remónisi abiena 'ma buyánale, 'lige ne'ole buyásiga regá:

—iMueka Onorúgame Inolá júkuru!

'Lige alué Esúsika tase najkile napurigá alarigá anewa, alekeri ne'óchale, tase a'rele napurigá ra'ichámala alué u'kuchípala remónisi napugiti alué u'kuchípala remónisika machime níligame Kristo^x ko alué Esusi.

**Jena ruwimela tabilé najkíligo
ralámuli napurigá simela Esusi**

⁴²Che'lachi simile alé we'ká riógachi asagá alué Esusi, simile a'minami tase riógachi. 'Lige ralámulika 'we 'yáale, 'lige

^v 4:33 E'nesi glosario «Satanás».

^w 4:34 Alué Remónisika «Nasareta bejtégame» aniá pe «Rabí rijimela ju mué, Rabí 'we 'ya bejtégame» anime ke anile. E'nesi glosario «nasareno».

^x 4:41 E'nesi glosario «Cristo».

napu'lige rewisá ralámulika tase najkile napurigá simela. ⁴³Lige Esúsika anele:

—Neka benírimili júkuru alué a'lala rejcholi Onorúgame nila alé uché bilena riógame ralámuli churigá nimio napu'lige nulachi Onorúgame jena wijchimoba napu'lige 'ma 'la sébali ikisá napurigá najkí bo'né Onorúgame. Alekeri gite julárigame kame neka Onorúgamete.

⁴⁴Alésíko eyénale Esusi beníriga alué rejcholi we'kanami u'kuchí re'obachi «sinagoga» rewégame alemi Jurea rewégame gawí bo'ígichi.

**Jena ruwimela alué ro'chí
i'mume we'ká ro'chí wejáligo**

5 Sinéchigo rawé alué Esusi beniria ilígachi alé suweke wa'lú ba'wí ilígichi Galilea^y rewégachi, we'ká ralámuli napu'le alé, rajchíní járole akináliga Esusi ruwichi tachiri najkiá Onorúgame. ²Esusi etele oká u'kuchí barko ro'chí i'mula alé ba'wichí suweke uchúkame arikame. Alué ro'chí i'mume rioka 'ma e'tegílige, alemi ba'wichí suweke uchule morali pagoa ro'chí wejila. ³Lige Esúsika 'mole alé bilena bárkochi alé chujkúgame ba'wichí suweke napu nile Simoni nila. 'Lige nulale napurigá abé a'mibemi ba'wichí o'toboa alué u'tá barko. 'Lige Esusi alé bárkochi 'mole 'lige asíbale, 'lige alé asagá abichilubi 'we benírale alué ra'íchali tachiri najkiá Onorúgame.

⁴Napu'lige suwénasa ra'íchali rejcholi beniria, anele alué Simoni: —O'tó ye barko 'mi 'we rojkógachi, alé pápua alué morali ro'chí wejila, we'ká ro'chí chewimela alé.

⁵Simónika regá nejele: —Mué benírame, ramueka che'lebaru i'mua ro'chí, 'lige tabilé 'wesi ro'chí chewaru. Abirigáchigo pámalagó ne ye morali mué alarigá nulame.

⁶Napu'lige pasa alué morali alé, 'liko we'ká ro'chí che'wale, amulí chi'wale morali bejtéliga. ⁷'Liko sekate ra'íchaga bayele alué chebilena u'tá bárkochi mochígame rió napurigá nejkúrimala. 'Liko alué rió yati simíbale alemi nejkúrimia. We'ká nile alué ro'chí, napu'lige wejía 'ma bochile okánika alué u'kuchí barko 'lige amulí bokuíle bejtéliga ro'chí.

⁸Etesa we'ká ro'chí chewíligo, alué Simoni Pegro chojkóbisiga ilífbale alé a'bé napu ilile Esusi. 'Lige anele:

—Mué Wa'lula, pe rekó simigá 'minami uché bilénami napugiti neka 'we resítiri alawégame kame.

⁹Alarigá anile napugiti majáligime napugiti machíligame Onorúgame a'walila gite chewíligo alué we'ká ro'chí. Abiena majale alué uché jaré rió napu alé u'tá bárkochi mochile si etesa we'ká ro'chí chewichi. ¹⁰Abiena majale alué Sebereo 'kúchila Santiago 'lige alué Juani napu alué Simoni 'yuga nóchame nile.

'Lige alué Esúsika anele alué Simoni:

—Tase majawa mué rió, jípesíko 'ma tabilé ro'chí i'mume nímala mué. Jípesíko ra'íchali rejcholi ruyeme nímala mué ralámuli napurigá ku 'la na'támala.^z

¹¹'Lige alué u'kuchí barko o'tosá 'miná wakígichi, alé a'rele alué u'kuchí barko 'lige suwábaga tábiri, 'lige simíbale Esusi 'yuga.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé rió sa'pachí amoba nayume

¹²Bilé rawé Esusi ajtígachi alé bilena we'ká riógachi we'ká galí jágichi, 'lige bilé rió nawale alé sa'pachí amoba nayume «lepra» anilime nawilí yolí ra'íchaga.^a 'Lige alué rió etesa alué Esusi, alé a'bé ilíbale chojkóbaka 'lige rojpochága chujkíbiga. 'Lige regá anele:

—Mué Esusi, mueka 'we a'lá umébame ju sa'wá Onorúgame gite. Sa'wánilisaká sa'wawa ne'chí ye chati nayulí.

¹³'Liko Esusi nochale sekate regá anigá:

—'La nímala. iJípeko sa'wimela mué!

'Lige pe yati sa'wile alué nayume.

¹⁴'Lige Esusi 'we a'lá anele:

—Si'né simiboa mué napu ajtí alué balé, tase ichúrimi riógachi eyénaga. Kógiwa go'ame Onorúgame napurigá nulale alué Moisesi 'we 'ya, a'lígeko alué we'ká ralámuli 'la machimela mué 'ma 'la sa'wíggame ko, 'lige 'la lisensia nígame ko mué napurigá 'yuga einámala mué alué 'la a'ká ralámuli.

¹⁵Esusi sa'wasa alué rió, aminacho 'we machile we'ká ralámuli 'la umébame ko sa'wá Esusi, 'lige we'ká ralámuli napuíme nile alemi napu eyénale nile Esusi, Esusi ra'íchálila gepumia, 'lige jaré napurigá 'yowa nayume nísaká. ¹⁶'Lige Esúsika i'sínimi a'mibemi uché bilénami simime nile tabilé riógachi 'lige alemi iligá ra'íchame nile Onorúgame 'yuga.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé sujírigame

¹⁷Bilé rawé Esusi beniria ilígichi ra'íchali rejcholi ralámuli, 'lige mochile jaré ralámuli bariseo chojkégame alemi a'mulipi, 'lige abiena jaré rió benírame ra'íchali rejcholi napu a'rele Moisesi we'kaná riógachika sígame Galilea rewégame gawí bo'ígichi 'lige Jurea rewégame gawí bo'ígichi, abiena sígame Rusalénika we'ká riógachi. 'Lige Esusi Onorúgame a'walila gite 'we a'lá semáriga sa'wale alué we'ká ralámuli nayume alemi sígame. ¹⁸'Lige jsile jaré rió majtóggame bilé rió sujírigame tabachi rekagá. 'Lige pachá galírale o'tonáilile a'bé rekamia alé napu ilile Esusi. ¹⁹'Lige tase gayénale pachá mo'yá napugiti cha rajchiní jálígame ralámuli alé yochi. 'Liko jímole galimopa galichi 'lige ewarale alé 'lige alégana re'kibule alué nayume, gemachi o'wiga iwíate,^b nasipa we'ká ralámuli jágichi alé a'bé Esusi ilígichi.

²⁰Napu'lige Esusi machisá 'we a'lá bijchigio alué ralámuli alué nayume

^z 5:10 Esúsika anile: «Jípeko ralámuli i'mume nímala mué.» 'Lige ramueka ujcharu alé bersíkulo napu ruwime ke anile alué Esusi.

^a 5:12 E'nesi glosario «lepra».

^b 5:19 Sineko bilena tabachi rekagá a'páliku alué nayume. Napu'lige galimópagana re'kibua alué rió nayume, pe gemachi ajchigá re'kibúliku.

a'págame 'we a'lá sa'wame ko Esusi, 'liko anele alué nayume:

—Mué rió, 'ma bujé ne mué nila chátiri 'nátili, jípeko 'we a'lá bi'wígame alawégame ju mué napurigá 'la moinámala rewagachi.

²¹'Lige alué rió Moisesi rejchólila benírame abiena alué bariseo 'nátale: «¿Chieri júpaché ye rioka síkaniá tabilé niranti Onorúgame? 'La bujenti koriá aníguru ralámuli chátiri 'nátili napurigá 'la moinámala rewagachi. Pecha 'wesi rió bujémalagó chátiri 'nátili ralámuli, pe Onorúgameka 'la bujémala napurigá 'la moinámala rewagachi», 'nátale.

Alué bariseo níriká 'we chátiri nile alué napurigá 'sile Esusi bujea chátiri 'nátili.^c

²²'Lige Esúsika 'la machile alarigá 'nátachi alué ralámuli, 'lige rukele:

—Émika ¿chonigá alieri 'nata mochípeché? ²³¿Churigá anilía 'nalina abé 'la nítékó pala regá anilía?: «Mué rió, 'ma bujé ne mué nila chátiri 'nátili napurigá 'la moinámala mué rewagachi», regáchala anilía: «iO'weti ilísiga, yati einawa!» ²⁴Jipe ne napu julárigame ju Onorúgamete 'pa rewagáchika napurigá rió neraga,^d 'la machírimala ne 'emi ralámuli wa'lú a'walí nígame ko ne Onorúgame nila napurigá bujémala ne chátiri 'nátili ralámuli jena wijchimoba ejperégame.

'Lige anele alué rió sujírgame: —O'weti ilisi mué, simigá kumi galírale 'ma majtoga gemá.

²⁵'Lige alué rió sujírgame yati ilísale alué we'ká ralámuli etériga, 'wile alué gemá napu ajchagá re'kibúlrige, alésíko simile kumi galírale, wa'lú cheliera 'yasia enale Onorúgame, 'ma 'la sa'wígame.

²⁶Alésíko alué we'ká ralámuli 'we ra'sálále, 'lige wa'lú cheliera 'yale Onorúgame. 'Lige aminámichigó pe'tá majaga regá anile:

—Jipe rawé eteru alué Onorúgame a'walílate sa'wame. Tabilé 'wesi ralámuli alarigá sa'wame ju bilé sujírgame.

**Jena ruwimela Esusi bayériligo
Lebí napurigá 'yuga einámala**

²⁷'Lige pe nujubapi Esusi ma'chínale, 'lige etele bilé rió alemi ajtíggame enomí goblalia alé napu ajtime nile enomí narea, Lebí rewégame. Alué enomika alué wa'lula i'lime nile alé Roma nulame. 'Lige Esúsika anele:

—Nabá ne'chí 'yuga.

²⁸'Liko alué Lebí ilísile, suwábaga abajá a'resa alué nóchali simile Esusi 'yuga 'we 'la oyériga.

²⁹'Lige Lebí pe abé alí wa'lú go'ame newile alué Esusi alé bo'né Lebí galílachi. 'Lige we'ká rió enomí goblálome napuíle alé, abiena uché jaré we'ká ralámuli mochile alé a'bé mésachi alué Esusi 'yuga. ³⁰'Lige jaré rió bariseo, 'lige jaré rió Moisesi nila ra'fchali rejcholi benírame, chojkile ra'icha alué Esusi 'yuga benime sayega. Regá anele:

—¿Chonigá go'áché 'emi 'lige bají 'emi alué ralámuli enomí goblálome

c 5:21 Chátiri 'nátage einalia ka pe a'chigó aliena resríga ju napurigá resí 'sika einalia.

d 5:24 E'nesi glosario «Hijo del Hombre».

'yuga 'lige aminami alué ralámuli
'we chátiri 'nátame 'yuga?

³¹ 'Lige Esúsika regá anele:

—Ralámuli tase nayume tase najkí
bilé rió 'yome, pe alué nayume
ralámulika 'la najkimela bilé 'yome.

³² Neka tabilé nawákuru alué a'ká
ralámuli gu'írimia, iligá nawá ne
ra'íchali rejcholi benírimia alué
resiti alawégame chátiri 'nátame
ralámuli napurigá 'ma a'rémala
alué chátiri 'nátili. Neka nawákuru
e'nemia napu ralámuli 'we resílá
mochí bilé nejkúrima.

³³ 'Lige alué ralámuli rukele alué
Esusi:

—Alué Juani 'yuga benime, abiena
alué ralámuli bariseo, ¿chonigá 'we
ayúname ju 'lige 'we tánime iwérali
Onorúgame? 'Lige ¿chonigá mué
'yuga benímeka tabilé siné alarigá
nokame júché?

³⁴ 'Lige alué Esúsika nejele regá
anigá:

—¿'Lacha nulémalawé 'emi
napurigá ayunámala alué ralámuli
kólime newigichi sígame alué
rió newímili si ajtígachi? Tabilé
nulémala 'emi. ³⁵ Nobi sebámalagó
bilé rawé napu'lige me'lliboli ju alué
newímili, 'lige alué ralámuli sígame
ka 'oni ejtebímala. A'lige kulí
ayunámala.

³⁶ Abiena uché bilé ra'íchili ruyele
regá anime:

—Ta'wesi ralámuli chi'wanámala
alué uché bilé o'pacha tabilé
unérigame pachókimia alué o'pacha
o'chérame. 'Lige alarigá olásiga
alué o'pacha tabilé unérigame 'ma

najsuímala, aminami alué o'pacha
o'chérigame tase 'la ikiárélamala
alué tabilé unérigame chiní 'yúriga.

³⁷ A'chigóriga alué i'wilí ba'wila bijí
gayena ilígame tase ro'alime júkuru
'we o'chérame chiliwílachi wi'chite
newárigime. Alué i'wilí ba'wila bijí
gayena ilígame alé ro'ásiga, 'ma
a'támala alué chiliwila, 'lige alué
i'wilí ba'wila bijí gayena ilígame
'ma go'límala. ³⁸ Alekeri alué i'wilí
ba'wila bijí gayena ilígame tabilé
unérigame chiliwílachi ro'alime ju
napurigá ta a'támala. Alué chiliwila
tabilé unérigame 'la ojtome ju alué
i'wilí ba'wila bijí gayena ilígame
ro'ásiga. ³⁹ Ralámuli napu bajime
ju alué i'wilí ba'wila 'ma 'we 'la
gayénigime tase bajínilime ju alué
bijí gayena ilígame napugiti abé
korume kame alué i'wilí ba'wila
'ma 'we gayéniga ilígame.

Esúsika pe regá anime ke anile:

—Tabilé 'wesi a'rénili ra'íchali
rejcholi 'ya nerúgame. Neka
benírimia nawá alué jipe nerúgame
ra'íchali ne ra'ichálila nobi
tabiléchigo 'wesi beninálígó, pe
alué o'chérigame ra'íchali 'nalina
'we galé.^e

Jena ruwimela Esusi nulame koríligo 'lige 'yome resíbulichi rawé

6 Bilé rawé resíbulichi alué Esusi
enale alemi ri'ligó echégichi
alué bo'né benírame 'yuga, 'lige
alué ralámulika rejpunasia e'yénale
ri'ligó mulalá 'lige mojsika go'sisia
rakala. ² 'Lige alué jaré rió bariseo
etele 'lige rukele:

^e 5:39 Esúsika pe ruwime ke anile tabilé na'lowálime ko Esusi nila ra'íchali uché jaré ra'íchali 'yúriga tabilé Esusi nila ra'íchali. Tase okáraga na'tawa. Aminami regá anime kéré Esusi tabilé a'páligo uché bilé se'nú ra'íchali, iligá a'páligo alué napu 'we 'yasi nerúgame nile.

—¿Chonigá alarigá nokáché 'émika jipe rawé resíbulichi? 'Emi 'we a'lá machí osáligo Moisesi ra'íchali rejcholi napu ruwime ju Onorúgame tabilé lisensia nejío napurigá rijpunawa nibilé pe u'kabi ri'ligó mulalá rawé resíbulichi.

³Esúsika regá rukele:

—¿Tacha machíché 'emi alarigá 'sílego siné rawé alué Rabí 'ya bejtégame e'lowisa 'lige aminami alué rió 'yuga e'yéname? ⁴Bajkílekuru alué rió Rabí pachá Onorúgame galílahi,^f 'lige 'wílekuru alué baní Onorúgame kógrigame 'lige go'ale, abiena kógile bo'né 'yuga e'yéname rekó tabilé nígame ke lisensia napurigá go'mela. Pe alué we'ká balecho 'la go'yame nile alué baní.

⁵Abiena regá anele:

—Ne napu julárigame ju Onorúgamete 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, neka 'la nulame ju resíbulichi rawé.

⁶Uché bilé rawé resíbulichi Esusi bajkile alé u'tá re'obachi «sinagoga» rewégame, 'lige beniria ilígichi ralámuli, 'lige alé asale bilé rió sujírigame sekégame wajtoná. ⁷'Lige alué ralámuli Moisesi a'rélala ra'íchali rejcholi benírame 'lige abiena alué ralámuli bariseo 'we e'negá mochile alué Esusi machináliga pala 'yósita rawé resíbulichi. 'Yósaká 'liko nejiwa olale alué Esusi. ⁸'Lige alué Esúsika 'la machile alarigá 'nátachi alué

ralámuli, 'lige anele alué rió sujírigame sekégame:

—O'weti ilí alé nasipa.

'Liko alué rió o'weti ilísale 'lige alé nasipa ilíbale. ⁹'Lige alué Esusi anele alué uché jaré ralámuli:

—Ne bilé ra'íchali rukirá 'emi.

¿Tachiri chu'simía 'la lisensia ju rawé resíbulichi? ¿Gu'írilia ralámuli, resí oliáchalá? ¿Sa'walia ralámuli, a'rilíachalá napurigá mukumela? ¿Churigá nulale alué Moisesi?

¹⁰'Liko alué Esusi e'néniga a'pílipi alué ralámuli napu ekí mochile alemi tachiri nejé anirá, 'lige tabilé nejechi alué ralámuli anele alué rió sujírigame sekégame:

—iWajchiná mué sekala!

'Lige alué rioka yati e'wale 'lige 'ma sa'wile. ¹¹'Lige alué bariséoka 'lige alué Moisesi a'rélala ra'íchali rejcholi benírame ralámuli 'we ayole etesa sa'wachi. Alésíko chojkile ra'icha a'bopi churigá 'la nílga alué Esusi me'liá.

Jena ruwimela Esusi wanápaligo makué oká rió napurigá nulámala bo'né nochálalachi

¹²Siné rawé Esusi simile bilena rabó Onorúgame 'yuga ra'ichamia, 'lige che'lébbale Onorúgame 'yuga ra'icha. ¹³'Lige rayénali chíbachi, bayele alué bo'né 'yuga benime we'ká ralámuli, 'lige wanápale makué oká rió napurigá nulámala bo'né nochálalachi. ¹⁴Bilé alué Simoni nile, 'lige ujchele uché bilé

^f 6:4 'We 'ya napu'lige bejtégichi alué Rabí tabilé i'tele alué wa'lú re'obá Onorúgame galila «templo» anilime yolí ra'ichaga. Alé napu bajkile alué Rabí u'tá re'obá nile, tabilé napu echilú alué «templo».

^g 6:13 E'nesi glosario «apóstol».

rewá Pegroh^h anilime. Uché bilé alué Antresi nile. Alueka nile Simoni bonila. 'Lige uché bilé alué Santiago nile, uché bilé alué Juani nile, uché bilé alué Belipe nile, uché bilé alué Bartolomé nile, ¹⁵ uché bilé alué Mateo nile, uché bilé alué Romasi nile, uché bilé alué Santiago nile alué Alipeo inolá, 'lige uché bilela Simoni napu nile geriyero bilé chojkégame geriyero gompaniérola alué alé Roma mochígame ralámuli saíla, ¹⁶ uché bilé alué Jurasi nile alué Santiago bonila, 'lige uché bilela Jurasi Iskarioteⁱ napu a'kinana Esusi cha olale nejía.

**Jena ruwimela Esusi
beníriligo we'ká ralámuli**

¹⁷ Esusi 'ma ku re'kínale alué makué oká rió 'yuga, 'lige sébale alé bilena epomi. 'Lige alé epomi jale we'ká ralámuli napu ejperégame nile we'kaná riógachi Jurea gawí bo'ígichi, abiena napu ejperégame nile we'ká riógachi Rusaleni rewégachi, abiena napu ejperégame nile okaná we'ká riógachi Tiro 'lige Sironi napu nile suweke alé wa'lú ba'wí ilígichi Meriteráneo rewégame ba'wí. Alué ralámulika napuúle alé gepumia alué Esusi rejchólila abiena napurigá 'yóowa jaré ralámuli nayume, ¹⁸ abiena alué nayume alué chátiri u'kuchípala remónisi mochígame. ¹⁹ Esusi 'ma buyánale alué u'kuchípala remónisi. Suwábaga alué ralámuli nochánilia jale alué Esusi, abiena pe o'páchala

ke nochánilia jale, napugiti pe nochasa alué ralámuli yati ma'chíname nílgame alué Esusi a'walila, 'lige yati sa'wime nile alué ralámuli.

**Jena ruwimela chieri 'we
ra'sálárilirigo Onorúgamete**

²⁰ 'Lige alué Esusi e'nele alué bo'né benírimé, 'lige anele:
— Onorúgame 'we ganíliga eteme ju 'emi (yolí ra'íchagaká anime chujkú «dichoso») rekó tabilé enomígame ke 'emi napugiti 'we a'lá gu'írilime 'emi Onorúgamete.

²¹ Onorúgame 'we ganíliga eteme ju 'emi napugiti rekó jipe e'lowika ejperege, 'we 'la o'pasaga ejperélimili kame 'emi.

› Onorúgame 'we ganíliga eteme ju 'emi napugiti rekó jipe nalaka ejperege 'we chálagá, 'we ra'sálagá ejperélimili kame 'emi.

²² Onorúgame 'we ganíliga eteme ju 'emi rekó ta galilíe, rekó 'mi mabulie, rekó resí anilíe, rekó chibi anilíe pe ne'chí oyérame kóriká ne napu ju 'pa rewagáchika nawágame napurigá rió neraga. ²³ Alarigá anilíe, 'we ra'sáláwa 'emi ralámuli napugiti narémili kame 'emi semati raweli 'pa rewagachi. Alué 'ya ejperégame napu ruwime nílgame napu anéligé Onorúgame a'chigóriga aliena resí oláriru alué tabilé a'ká ralámulite napu nile rijimala alué jipe mochígame ralámuli tabilé a'ká.

²⁴ Resía 'emi ralámuli 'we nígame, 'émika we'ká rawé ganíliga

^h 6:14 Pégroka rejté aníame kéréle.

ⁱ 6:16 Iskariote aniaká pe Kiriote bejtégame aníame ju.

ejperékuru nobi tabiléchigo narémiligó 'emi semati raweli 'pa rewagachi nerúgame.

²⁵ Resía 'emi ralámuli jipe 'la o'pasaga ejperégame, pe a'kinánami 'we e'lowika ejperélamala 'emi.

› Resía 'emi ralámuli jipe riólaga ejperégame 'we ra'sálagá, 'we nígariká suwábaga tábiri, pe a'kinánami 'we nalaka ejperélamala 'emi chalagá.

²⁶ Resía 'emi ralámuli 'we a'ká ralámuli ko ruwame ralámulite. Alué ralámuli 'ya ejperégame anime nílechigó 'we a'ká níligo alué ralámuli napu ruwime nile napu anele Onorúgame.

Abiena anele:

²⁷—Neka nulé regá anegá 'emi ralámuli napu gepua ja: Rekó sairúgame ralámuli ke, a'lá galewa, 'la gu'íriwa alué ralámuli 'emi gichime, ²⁸'la niraga ra'ichawa alué ralámuli 'yuga alué ralámuli chátiri 'nátame 'emi gichiga, tániwa Onorúgame napurigá Onorúgame 'la e'kámala alué ralámuli napu 'emi resí aneme ju. ²⁹Bilé rió nejchosa bilena banachí, 'lige abiena owewa uché bilela banalá napurigá nejchómala. Bilé rió nejposa alué gemá chiní gemagá enálime, abiena 'yawa alué o'pacha. ³⁰Apiépiri rió táachi bilé tábiri, yati 'yawa, 'lige bilé rió 'wísisa tábiri, tase ku tániwa. ³¹'Emi najkisáká napurigá 'la niraga nejkúramala apiépiri ralámuli, 'liko 'emi bajchá 'we 'la niraga gu'írimili júkuru apiépiri ralámuli.

³², 'Lige 'emi ralámuli galésaká pe alué ralámuli napu 'emi machime ju, ¿'wecha a'lá ju alarigá nokiá?

Alarigá nokame ju alué ralámuli napu galeme ju aminá uché jaré ralámuli napurigá 'la galéwachigó. 'Émika 'la galémili júkuru alué ralámuli 'emi galeme, abiénachigó alué ralámuli tabilé galeme 'emi.

³³'Emi ralámuli 'la gu'írisa pe alué ralámuli napu 'emi gu'írame ju, ¿'wecha a'lá ju alarigá nokiá? Alarigá nokame ju alué ralámuli tabilé oyérame Onorúgame. 'Émika abé a'ká ralámuli nímili júkuru, me'tagá alué ralámuli tabilé oyérame Onorúgame. ³⁴'Emi tanesa tábiri alué bilé rió napu ku 'la gu'linásaré, ¿'wecha a'lá nímawé alarigá nokiá? Alarigá nokame ju alué ralámuli tabilé oyérame Onorúgame. Tanesa, buigá mochime ju ku gu'ínilime. ³⁵'La galewa 'nalina alué sairúgame, 'la semáriga gu'íriwa, tanewa tábiri alué ralámuli 'lige tase 'nata mochiwa 'lige buigá napurigá ku nejmála e'karúgame tábiri napu tanele 'emi. Alarigá 'la ma'chí nérélamala Onorúgame 'kúchila ko 'emi alué Onorúgame napu 'we galeme ju alué ralámuli napu tabilé néléme ju Onorúgame. ³⁶'Emi 'la na'temame niwa alué we'ká ralámuli, a'chigóriga napurigá Onorúgame 'we na'temame ju 'emi. Alarigáká 'we a'lá ju.

Abiena anele:

³⁷—Tabilé che anewa ralámuli a'bopi 'we resí nokagá járome níriká, 'we cha anésaká 'emi, a'boi 'we resí nokagá e'yéname ke 'liko Onorúgamete gastigáriwa 'emi. Tase na'áuka ejperélawá 'emi ralámuli, alarigá Onorúgame tase ayónamala 'emi. 'La e'kawa

'emi uché jaré ralámuli 'lige alarigá e'kámala Onorúgame 'emi. ³⁸'La kógiwa 'emi tábiri uché jaré ralámuli, alarigá Onorúgame uché rajpé we'ká tábiri 'yámala 'emi ralámuli. 'We a'lá sébali tétiga nejsáká 'emi, 'la rajchiní ajchagá, 'liko 'we a'lá sébali tétiga narémala 'émichigó, 'la rajchiní ajchagá.

³⁹'Lige aminami alué Esusi rukele:

—¿'La 'yúrimeréle bilé rió tase ma'chílime uché bilé rió tase ma'chílime? ¿Ta rujsúmerélé okáraga alé bilénami rejkolichi? ⁴⁰Tase 'wesi alué benime anaga benégame nímalá alué benírame. Napusí suwénasa 'ma suwábaga beniá 'liko 'la anámala alué benírame.

⁴¹⁻⁴², 'Lige ta machisá mué bo'né wa'lú wejkolí ajchággame ko mué bo'né busílachi, 'lige ¿chonigá regá aneme ju mué alué rió: «Muérigó, aka ne ma'chí pátirigo alué u'tá wejkolí mué busílachi ajtíggame»? 'La ma'chí pápua mué bo'né bajchá alué wa'lú wejkolí mué busílachi ajtíggame a'liko 'la ma'chí pámalá mué alué u'tá wejkolí alué rió busílachi ajtíggame.}

⁴³Abiena anele:

—Bilé masana tabilé nayume tabilé chátiri masana rakémala, 'we a'lá a'ká rakémala. Alué masana nayume tabilé a'ká masana rakémala, alueka chátiri masana rakémala. ⁴⁴A'pílipi rojá bilena galírale jágame napu rakeme ju pe

rakala etega 'la machirume ju. Tase rakémala alué chuná rakala go'ame alé bilena masana rojala atuálachi. Tase rakémala i'wilí alé golálachi. ⁴⁵Alué 'we a'lala rió 'we semati ra'íchame ju napugiti 'we a'lá 'nátame kame. Alué 'we cha'sime rioka 'we chátiri ra'íchame ju napugiti 'we chátiri 'nátame kame. Bilé rió ra'íchame ju napurigá 'nata bo'né.

Abiena anele:

⁴⁶—'Émika ¿chonigá wa'lula nulame anéché ne'chí, peka sébali olame ke napurigá nulé ne 'emi? ⁴⁷Neka 'la ruyémala 'emi ralámuli tachiri káriká alué rió napu jeka nawame ju rejcholi gepumia 'lige 'la sébali olame napurigá nulé ne. ⁴⁸Alué rioka kárékuru alué bilé rió napu 'la re'lé joka elale galí napu tabilé na'mile rekó a'wággame rajkichochi alué ba'wí wa'lú u'kusá 'lige wa'lú bo'ibasa ba'wí napugiti 'we 'la re'lé ilíligame, 'we a'lá a'wagá. ⁴⁹Alué rió napu akeme ju ra'íchali 'lige tase e'wame, alué rioka karé napurigá alué bilé rió 'we amoba elággame galí tase re'lé joka napu 'ma na'mínaga pale alué ba'wí wa'lú u'kusá 'lige wa'lú bo'ibasa, a'wággame rajkichoga.

Suwábaga ye ra'íchali rejcholi ruwile Esusi alemi epomi.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé wa'lula sontalo 'yuga nóchame

7 Esusi suwénasa ra'íchali beniria alué we'ká ralámuli,

j 6:42 Esúsika pe ruwime ke anile bilé ralámuli semátiri rejcholi 'yánalio alué uché jaré ralámuli napurigá ku 'la semáriga na'támala 'lige bo'neka abéchigo chátiri resí 'sika ilírome ke. Alué rioka, bo'né bajchá 'la tánimilí júkuru Onorúgame napurigá 'la bujémala alué chátiri 'nátili napu 'nátaga eyéname ju alué bo'né, napurigá 'la semátiri rejcholi 'yámala alué rió uché jaré ralámuli.

a'lige simile pe u'kabi riógachi Kapernaumi rewégachi. Alé asale bilé wa'lula sontalo romano. ²Alué nulame sontalo ajchagá asale bilé rió nóchame napu 'we galeme nile. Alué nóchame tabilé meka nóchame nile enomí napurigá oliame nile jaré ralámuli 'we 'ya.^k Alué nóchame 'we nayua bo'ile, amulí mukiá bo'ile. ³Lige alué nulame sontalo akisá sa'wame ko alué Esusi, 'lige júlale jaré rió ralámuli jurío nuleme Esusi bayénaliga napurigá 'we sajpuka nawámala 'yomia alué rió nóchame nayua bo'ígime. ⁴Lige alué rió julárigame Esusi bayénaliga sebasa alé Esusi ajtígachi, nawile a'bé alué Esusi, 'lige 'we sajpuka 'we e'wérili bayérole, regá anegá:

—Alué rió nulame sontalo 'la níté gu'írilia ⁵napugiti 'we a'lá galeme ramué ralámuli jurío. ¹Lige alué gite 'la gayénarukuru ramué nila «sinagoga».

⁶Liko alué Esusi yati simile alué ralámuli 'yuga. Napu'lige 'ma a'mulipi e'yénigichi seba alé galírale, alué nulame sontalo jaré machirume ralámuli júlale regá anéniliga alué Esusi:

—Mué Wa'lula, tase chérekará rekó mué ta sébage alé pachá galírale, napugiti pe apiépiri rió koriame alué sontalo, ⁷alekeri tase nawagórí mué 'yuga ra'ichamia. Pe jena iligá sa'wámará mué alué nayume Onorúgame a'walila gite alué sontalo piónila. ⁸Alué sontáloka nulélime korí e'wélalate,

abiena nuleme korí sontalo u'kuchípala napu nuleme ju bo'né. Napu'lige julasa bilé sontalo alué bo'né, yati simime kará, 'lige napu'lige bayesa bilé sontalo alué bo'né, yati nawame kará, 'lige napu'lige nulesa alué bo'né 'yuga nóchame, yati e'wame kará.

⁹Ye ra'íchali akisá, Esusi napurigá nábole alué sontalo, 'liko 'we ra'sálále, 'lige e'nele alué we'ká ralámuli napu alemi si e'yénale, 'lige anele:

—'La bijchiá ye rioka 'la sébili bijchígame ju 'we a'lá sa'wame ko ne Onorúgame a'walila gite. Jena napu epperé ralámuli israelita pecha 'wesi ralámuli i'teko uché jaré aliena 'la sébali bijchígime 'we a'lá sa'wame ko ne.

¹⁰Napu'lige alué julárigame ku galírale sebasa, rewale 'ma a'lá sa'wígime alué rió nóchame.

**Jena ruwimela Esusi ku
ajánilirigo bilé mukúgame bilé
mukí gunámakame ranala**

¹¹Pe a'kinana Esusi simile uché bilena we'ká riógachi Naíni rewégachi, 'lige si e'yénale alué bo'né benírame abiena uché jaré we'ká ralámuli. ¹²Lige alé we'ká riógachi seba etele bilé re'malí mukúgame o'towame tomia bilena tabachi rekagá majtoga. 'Lige alué mukúgame pe bi'neli nile, napugiti pe alué bi'lepi ranégame níligame alué eyela gunamia. We'ká ralámuli alemi riógame e'yénale alué mukúgame o'towachi. ¹³Lige

^k 7:2 E'nesi glosario «esclavo».

^l 7:5 Alué jurío ralámuli 'lige israelita 'lige ebreo pe aba alué bi'lepi chojkégame ralámuli kéré.

alué Esusi etesa alué mukí, 'we na'temale, 'lige anele:

—'Ma tase nalápua mué mukí.

¹⁴'Lige alué Esusi a'bé nawile alué mukúgame, 'lige nochale alué tabali. 'Lige alué ralámuli majtoga e'yénigime ka kilí jábale. 'Lige alué Esusi anele alué mukúgame:

—iMué re'malí, o'weti asá!

¹⁵'Liko alué mukúgame ku ajánale 'lige o'weti asísale, 'lige chojkile ra'icha alué re'malí. 'Lige Esúsika anele alué eyela:

—Ku o'togá mué inolá re'malí.

¹⁶'Lige alué we'ká ralámuli etesa alué Esusi mukúgame ajániligo, 'we majale, 'lige wa'lú cheliera 'yale Onorúgame 'lige anile:

—Onorúgame 'ma júlale bilé rió napu ruwime ju napu ané Onorúgame napurigá ramué gu'írame nímala.

¹⁷Suwábaga ralámuli napu ekí ejperele alé Jurea rewégame gawí bo'ígichi abiena a'mulipi ejperégame machile alarigá Esusi ajánaligo bilé mukúgame.

Jena ruwimela Juani júlaligo oká rió bo'né 'yuga benime rukéniliga Esusi

¹⁸Juani ralámuli rewarama machile sa'wáligo we'ká nayúkame 'lige ajániligo bilé re'malí mukúgame alué Esusi napugiti ruyéligame alué ralámuli napu Juani benírame ju,^m ¹⁹'lige júlale oká alué bo'né benírame alé napu asale Esusi rukéniliga pala alué nílga nejkúrame napu nawámili nílge jena wijchimoba, uché bilé chalá buwémili nílga.

²⁰Alué oká rió napu júlale Juani sébale alé napu asale Esusi, 'lige anele:

—Juánite jularu ramué, alué Juani ralámuli rewarama, rukéniliga napurigá ruwimela mué, ¿pala mué ka napu nawámili nílge Onorúgamete julárigame? ¿Uché chalá bilé buwewa?

²¹Alué oká rió sebasa alemi, Esusi 'we 'yoa ilile we'ká ralámuli sa'wá e'karúgame naulite nayume ralámuli, abiena buyana u'kuchípala remónisi ralámulichi mochígame, abiena ma'chiria alué ralámuli tase ma'chílime. Abichilubi 'we 'yole. ²²Pe'tá i'libeko Esusi regá nejele:

—Ya kumi simíbagá ruyewa Juani napu etiá 'emi aminami napu aké 'emi. Ruyewa alué tase ma'chílime ralámuli ku sa'wao ne, sujírige abiena ku sa'wao ne, alué sa'pachí amoba nayumeⁿ ku sa'wao ne, alué najkacholo ku 'la akeme newao ne, alué suwígame ku ajanio ne, 'lige alué ralámuli resiti tase níggame enomí a'lá ruyeo ne alué a'lala ra'íchali Onorúgame nila. ²³'We ganíliga mochí apiépiri ralámuli napu tase ayoga gepume ju ne ra'ichálila.

²⁴Napu'lige 'ma ku simasa alué oká rió napu Juani júlale, Esúsika chojkile ra'íchali ruyea alué ralámuli churigá nílga alué Juani, regá rukega:

—Napu'lige 'emi e'yenia e'néniga alué Juani alé jami, ¿chieti mayéliko alué rió? ¿Péchala

m 7:18 Juánika galírale bajcháriga asagá júlale oká rió bo'né benírame rukénaliga Esusi.
n 7:22 E'nesi glosario «lepra».

mayelie nimio napurigá pe bilé gajsalá ekate noká ilime? ²⁵ 'Lige ta alieti rió e'néniga e'yénisiká 'emi, 'liko ÷tachiri e'néniga e'yéniliché 'emi alemi? ¿E'néniga e'yénilie 'emi bilé rió 'we semati o'páchigime? 'Lige 'emi 'we machíguru alué rió 'we semati o'páchigime ka 'we ganíliga semárikáchi bejtégame ko alé wa'lú galichi napurigá bilé rió 'we enomígame. 'Liko ÷tachiri e'néniga e'yéniliché 'emi alemi alué ralámuli? ²⁶ ¿E'néniga e'yénale 'emi alué napu ruwime ju napu ané Onorúgame? Ju, alué e'néniga e'yénale 'emi, alueka júkuru abé wa'lú a'walí nígame me'tagá alué uché jaré napu ruwime ju napu ané Onorúgame. ²⁷ 'Lige alué Juani júkuru napu alé Onorúgame nila osilichi ruwí. Alé osilichi ka 'we a'lá sébali ruwí alarigá nímili níliga alué Juani, pe aba alé osilichi napu ruwile 'we 'ya Onorúgame churigá nímili níliga ne. Regá ruwí alé osilichi:

Ne jula bilé rió ne nila ra'íchali ruwime bajchabé ta'chó sébachi mué napurigá beniá mochímala alué ralámuli ne nila ra'íchali. Alarigá 'we a'lá niraga etémala mué sébachi.

Regá aní alé osilichi.

²⁸ Alué rió napu Onorúgame júlale pe Juani ju. Neka 'la ruwí tase 'wesi ralámuli i'tego jena wijchimoba 'we najtékame nóchali nígame me'tagá alué Juani. Neka abiena ruwí bilé rió tase najtékame ke, 'ma bi'wisá alawala alué rió 'liko 'we najtékame nimio Onorúgame níriga me'tigá Juani nochálila.

²⁹ Mochile alé alué enomí goblálome 'lige uché jaré ralámuli napu 'la niraga bijchígale napu nulale Onorúgame abé 'yabé napu 'la elile napurigá rewarawa alué Juánite 'yabé bajchabé rawé, alueka 'we 'la niraga akele alué Esusi ra'ichálila. ³⁰ 'Lige alué bariséoka 'lige alué Moisesi rejchólila benírame tabilé elile 'ya rawé napurigá rewarawa Juánite, alarigá gawélele Onorúgame.

³¹ Alué Esusi abiena regá anele: —i'La chieti ralámuli jipe riógame! ³² Pe alué okaná chojkégame kuchí 'kuchi kárékuru napu mochime ju alé we'ká riógachi nasípami re'ea, napu re'énilime ju napurigá pe a'bocho najkí. Napu regá aneme ju alué bilena chojkégame kuchítiri napu 'yuga re'eme ju:

Simérukururu ramué bilé wiká napurigá yawimela 'emi, 'lige 'emi tase yawí. Wikarárukururu ramué bilé wiká 'we sewékame, 'lige 'emi tase nalagá.

'Lige abichilubi ra'íchale Esusi regá:

³³ —Nawálekuru alué Juani 'lige tase we'ká e'karúgame go'ame go'yame ju 'lige tase bajime ju rekútame, 'lige ralámuli jipe ejperégame tabilé e'wime júkuru, 'lige u'tabela remónisi ajchágame korí alué Juani ralámuli rewarame.

³⁴ 'Lige nawákuru ne napu 'pa rewagáchika nawágame ju napurigá rió neraga, neka go'yame júkuru we'ká e'karúgame go'ame, abiena bajime alué i'wilí ba'wila a'wágame newárigime. 'Lige 'emi 'we cha ané ne'chí, go'yechi ané, 'lige

bajechi ané 'emi ne'chí, 'lige aní 'emi gompaniérola ko ne alué resí nokogá járome ralámuli, abiena alué enomí nareme alué wa'lula romano nareme. ³⁵Nobi 'láchigo ma'chígime néréko Onorúgame a'walila ne nochálila gite, 'lige Juani nochálila gite.

**Jena ruwimela bilé mukí
we'ká rió 'yuga gojchime 'la
bijchígiligo 'la Onorúgame
a'walila nígame ko alué Esusi**

³⁶Bilé rió bariseo bayérale Esusi bo'né galílachi go'ame kógimia. 'Lige alué Esúsika simile alé alué bariseo bejtélachi, alé sebasea asíbale a'bé mésachi. ³⁷'Lige bilé mukí we'ká rió 'yuga gojchime napu bejtele alé we'ká riógachi, machisá Esusi simíligo alé bariseo bejtélachi go'ame go'mea, alué mukika yati alemi sébale bilé u'tá botea gajpílame rejtete newárigime o'ká ba'wí 'we semá júkame ro'ágame. ³⁸'Lige 'we nalaka a'bé Esusi ajtígichi alé a'bé ralachí chujkíbbale rojpóchaga. 'Lige chojkile pagoa Esusi ralala alué bo'né mukí bo'né o'kiálate, 'lige wakele bo'né gupálate. Abiena 'we chu'mile ralala napurigá nokame nile, 'lige ro'ele alué ba'wí 'we semá júkame.

³⁹Etesa bo'né bariseo napu Esusi bayélige, regá 'nátales: «'La bijchiá ruwime nísaká napu Onorúgame ané, 'liko machimékuru alieti mukí ka ye mukí, 'we chátiri mukí júkuru we'ká rió 'yuga gojchime.»

⁴⁰'Liko Esúsika machigá alarigá 'nata ajtigó alué bariseo anele:
—Mué Simoni, ne bilé ra'íchali ruwimela.

'Lige alué rió bariséoka regá nejele:

—Ruwígó mué benírame.

⁴¹Esúsika anile:

—Oká rió wikele bilé rió enomí taneme, 'lige bilé rió maligi siento enomí wikame nile, bilé wikame nile malígisa makué. ⁴²'Lige okánika tase umébale ku gu'lina. 'Lige alué enomí tanémeká 'la e'kale alué wikame okánika alué rió. ¿Chieri 'nalina abé ganíliga rejpílekobá alué rió enomí taneme 'yuga?

⁴³Simónika regá nejele:

—Alué rió napu abé we'ká wikame nile.

Esúsika regá anile:

—'La bijchiá aní mué.

⁴⁴'Liko alué Esusi e'néniga alué mukí anele alué Simoni:

—'La etiá mué ye mukí alarigá 'sichi. Neka bajkíkuru mué galílachi, 'lige mueka tase nejíkuru ba'wí napurigá ne ralala pagómala. 'Lige ye mukika ne'chí ralala pagókuru alué bo'né o'kiálate, 'lige wakékuru bo'né gupálate. ⁴⁵Mueka tase chu'míkuru ne'chí napurigá nokiamé niru ramué,^o 'lige ye mukika napusí seba tase a're ne'chí ralala chu'miá napugiti 'we a'lá nirame ne'chí. ⁴⁶Aminami mueka tase ujchékuru alué aseite ne mo'ólachi 'we a'lá niraga napurigá nokame niru ramué, 'lige ye

^o 7:45 Alué ralámuli israelítika sekachí chu'migá rejporime nile abiena banachí rekó pe rió ke napurigá nokame ju señora jena ramué ejperélachi, alué señora napu banachí a'nagupí chu'migá reporame ju a'nagupí.

mukika ro'ékuru ne ralálachi alué ba'wí 'we semá júkame. ⁴⁷Alekeri aní ne: «Ye mukika wa'lú e'kárigime ju», ma'chígime nérékuru napugiti 'we a'lá nirame ne'chí. Alué ta'mé wa'lú e'kárigime ka, pee semá 'sime ju. ⁴⁸Alésíko alué Esusi anele alué mukí:

—Mué mukí, wa'lú e'kárigime ju mué. Jípeko 'la sebámala mué 'pa rewagachi.

⁴⁹Alué ralámuli bayérigame napu mochile alé si, alueka chojkile ra'icha a'bopi, regá anigá:

—¿Chieri júché ye rió síkaniá napu 'la e'kágorianíguru? Pe alué Onorúgameka 'la e'kame ju.

⁵⁰Lige Esusi abiena uchéchigo anele alué mukí:

—Mué mukí, mueka 'we 'la bijchigi 'la e'kame ko ne ralámuli, alekeri 'ma tabilé gastigáriwa mué Onorúgamete. Ganíliga enawa kumi.

Jena ruwimela jaré umugí a'pime níligo go'ame Esusi

8 Pe a'kinana alué Esusi we'kaná we'ká riógachi eyénale abiena pe tabemi riógachi benírisia Onorúgame nila ra'íchali rejcholi, 'we a'lá ma'chígime ruigá churigá ka napu'lige 'ma 'la sébali ikisá napu najkí Onorúgame. 'Lige e'yénale si alué makué oká rió napu nulame nile Esusi nochálilachi, ²abiena si e'yénale alué jaré umugí napu alué Esusi buyánilige u'kuchípala remónisi pachágana alué umugichi mochígime, abiena napu Esusi sa'wálige nayulí. Bilé

alué mukí María rewégame nile napu ochérigame nile Magalena anilichi, alué mukí napu gichao u'kuchípala remónisi buyánirigame nile Esúsiste. ³Abiena si enale Juana rewégame mukí, alué Chusa rewégame rió upila, alué rió napu wa'lula nulame nile alé wa'lula selígime Erote bejtélachi. Abiena si eyénale bilé mukí Rusana rewégame, abiena uché jaré we'ká umugí. Suwábaga alué umugí napu si e'yénale Esusi 'yuga alemi a'pame nile tábiri go'ame napurigá go'mela Esusi 'lige alué makué oká rió napu nulame nile Esusi nochálilachi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé ra'íchali chukíligo bilé rió ri'ligó weroka echame

⁴Lige we'ká ralámuli napu'ile napu sébale Esusi, napu'ile we'kaná riógachi ejperégame ralámuli. Alué ralámuli alemi napu'isa, Esúsika ra'íchale, regá anigá:^P

⁵—Bilé rió simile ri'ligó echimea, 'lige weroka echale 'ma sebase bo'né gawílachi. 'Lige alé bo'né gawílachi nasipa bo'ígime nile bilé bowé 'lige jaré ri'ligó rakala rujsule alé bowechi napu bo'ile alemi asarachi, 'lige 'ma re'keréle ralámuli alemi simáriga, abiena 'ma chulugí go'lele. ⁶Lige jaré ri'ligó rujsule alemi napu nile i'pichí tabilé ru'nágame we'é ajtígichi, 'lige alué ri'ligó ya'wisá alé, 'ma wakíbale, pecha sa'mime níliga alué we'é. ⁷Lige jaré ri'ligó rujsule pe alemi suwékimi wejchárale, 'lige tabilé

'la ya'wile alué ri'ligó. ⁸Lige jaré ri'ligó rujsule 'we a'lá asarachi 'we a'lá sa'michi, 'lige 'we a'lá ya'wile, 'lige alué ri'ligoka 'la we'ká rakele. We'ká 'wile alué rió echágame.

Regá anisé Esusi, aminami regá anílechigó a'wágame ra'íchaga:

—'Emi ralámuli 'la akeme niri ka, 'la námaka gepuwa —regá anile.

⁹Lige alué makué oká ralámuli Esusi benírimeka anele:

—Ruyá aníguru mué jaré ri'ligó rujsúligo tabilé 'la we'echi 'lige tabilé 'la rakéligo, 'lige jaré ri'ligó rakala rujsúligo 'we a'lá we'echi 'lige 'we a'lá rakéligo.

'Lige rukele:

—¿Tachiri ruwime ke aní mué?

¹⁰Esúsika anele:

—'Émika a'lá ma'chígime ruyémala ne napu tabilé námale 'emi. 'Lige uché jaré ralámulika tabilé 'la ma'chígime ruyémala ne ta'mé námutame,

napurigá alué ralámuli tabilé pe'tá námaka ejtebímala rekó 'la etee 'lige rekó abiena 'la akeé.^q

¹¹Lige aminami anele alué Esusi:

—Ye ra'íchalika ruwime kéré Onorúgame nila ra'íchali neraga ko alué ri'ligó rakala. ¹²Alué boweka ruwime kéré alué ralámuli napu pe kulí chojkime ju Onorúgame ra'ichálila benía 'lige alué Remónisi nawasa 'ma bujeme ko alué Onorúgame ra'ichálila napurigá ta oyéramala napurigá ta bi'wimela alawala. ¹³Lige alué we'é tase ru'nágame ka ruwime kéré alué ralámuli napu akeme ju

Onorúgame nila ra'íchali rejcholi, ganíliga gepume ko sineko 'lige tase we'lisi námaka mochime ko. Napu'lige resí ikiá ku a'reme ko alué ra'íchali rejcholi.

¹⁴Alué wejchaka, alueka ruwime kéré alué ralámuli rekó 'la 'nátaga akeme ke alué Onorúgame nila ra'íchali rejcholi 'lige tase a'reme ko alué tabilé Onorúgame nila ra'íchali rejcholi, 'we 'nátame ko enomí méliame 'lige alué uché jaré e'karúgame tábiri nochálime tase 'la Onorúgame nila, 'lige tase 'la o'wé nóchaga e'yéname ko Onorúgame nochálalachi. ¹⁵Lige alué we'é a'lálaká alueka ruwime kéré alué ralámuli napu ra'íchali rejcholi akeme ju 'la sébali e'wame ko, tasiné a'reme ko e'wá alué Onorúgame nila ra'íchali rejcholi, senibí 'la sébali olame ko.

Abiena Esusi anele:

¹⁶—Tabilé 'wesi ralámuli rajeme ju bilé chojpe wa'lú bejtólite o'póluga rekamia, nibilé elamia bilénami sejkóchimi rajagá, iligá re'pabo elame ju napurigá 'la ma'chílimala ralámuli alemi mo'ime. ¹⁷Ye ra'íchalika ruwime kéré jena wijchimóbaka tase 'wesi 'nátili nerúlímio nasótigame, abiena a'kinana 'ma suwábaga machiboli ko churigá 'nata ajtigó bilé ralámuli. ¹⁸Liko 'la 'nátaga gepusi 'emi: Alué napu 'la námame ju bile ra'íchali rejcholi ruilía 'lige uché jaré ralámuli benírame alué ra'íchali rejcholi, alueka uchérájpé 'yáwali ju 'nátili Onorúgamete. Alué napu 'la námame ju bilé ra'íchali

^q 8:10 E'nesi Isaías 6:9.

rejcholi 'lige tabilé benírame uché jaré ralámuli alué ra'íchali rejcholi, alué u'kabi napu ekí námale 'ma we'kuámala —regá anele Esusi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo chieri ka 'la napurigá Esusi eyela 'lige Esusi bonila 'lige waíla

¹⁹Napu'lige Esusi bijí ra'icha ilígichi, alué Esusi eyela 'lige suwábaga alué nasípasi bonila 'lige nasípasi waíla sébale alé napu asale 'lige tase cherigá a'bé nawile cha we'ká jáligame ralámuli alemi. ²⁰'Lige bilé ralámuli ruyele alué Esusi regá:

—Mué eyela 'lige mué bonila 'lige mué waíla alé ma'chika jawí 'lige mué 'yuga ra'ichánili —anele.

²¹'Lige Esúsika anile:

—Alué napu 'la 'nátaga gepume ju Onorúgame nila rejcholi abiena 'la sébali olame napurigá aní alué rejcholi, alueka 'la napurigá ne eyela júkuru 'lige napurigá ne bonila 'lige napurigá ne waíla.

Jena ruwimela Esusi eká geléchaligo 'lige ba'wí

²²Bilé rawé Esusi 'mole 'yuga alué makué oká rió alué bo'né Esusi benírame bilé u'tá bárkochi, 'lige anele:

—Wamí 'lebo bajoniwa ye bárkochi mochiga jena wa'lú ba'wí ilígichi Galilea anilime.

'Lige simíbale alé u'tá bárkochi mochiga. ²³'Lige alemi nasipa ba'wichí e'yénaga Esúsika gojchile. 'Lige pe yati neraga a'wágame ekénale alemi, 'lige a'wágame chíbale ba'wí alé bárkochi, wa'lú maníbale alé pachágana, amulí

bokuíle. ²⁴'Lige alué makué oká rió yati ajchale Esusi regá anegá:

—iMuérigo ramué nuleme! i'Ma bokuíchi ye barko! i'Ma amulí si'lilia ramué!

'Liko alué Esusi asísale 'lige a'wágame ne'óchale alué eká 'lige alué ba'wí, 'ma kilí elábale alué eká abiena alué ba'wí a'wágame chíbachi alé bárkochi, alésíko 'ma asíbale alué eká. 'Lige anele alué makué oká rió:

²⁵—¿Chukirúpeché? ¿Chonigá tabilé bijchigi 'emi pe Onorúgame gite 'la asibamio ye eká?

'Lige alué ralámulika e'karúgame 'nátaga, a'bopi rukele:

—¿Chieri júché ye rió? Aka 'la e'wárinti ka'e ekátiri.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé rió alué u'kuchípala remónisi mochígame

²⁶Arigá sébale na'lebo baona napu epperégame nile alué ralámuli Garáraka sígame, alué gawika bo'ile na'lebo bajoniga o'wépoka Galilea rewégachi gawí. ²⁷Esusi re'kisa alé bárkochi 'lige sébale bilé rió alemi abalemi bejtégame. Alué rioka 'ma we'ká bamí lo'í nile alué remónisi u'kuchípala gite. 'We chátiri na'tárima nile alué u'kuchípala remónisi. Alué rioka tase o'pachátame nile, aminami tase bejtégame nile bilena galírale, pe resochí bejtégame nile napu ro'ilime nile suwígame. ²⁸'Lige alué rió Esusi etesa a'wágame sinale, 'lige 'male a'bemi napu ilile Esusi 'lige a'bé ilíbale chojkóbisiga napu ilile Esusi, 'lige e'wele ne'oka anile: —¿Tachiri najkí mué Esusi, Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame

inolá? iPe rekó tase resí olawa ne'chí!

²⁹Alarigá anile napugiti alué Esusi nuléligime bilé remónisi u'tabela napurigá ma'chínamala alé riochi. Alué remónisi u'tabela i'sínimi 'we a'wágame newame nile alué rió 'lige 'we lo'í. Ralámulika buleme nile sekala alué rió abiena ronola karénate napurigá ta ichúrimi júmamala, 'lige alué rioka pe gáriga rejpúnname nile alué karena. Alué remónisi u'tabela gite 'másame nile jami lo'íriga.

³⁰Esúsika rukele alué lo'í:

—¿Chonilime ju mué?

Alué lo'ika regá nejele:

—Neka Lejioni^r rewégame ju.

Alarigá anile alué rió napugiti we'ká remónisi u'kuchípala mochígame nílgame pachágana alué riochi. ³¹Liko alué remónisi u'kuchípala anele Esusi napurigá ta 'lúpua bilena 'we re'lé ewágachi tajsiné chibálime.

³²Lige alemi a'mulipi we'ká gowí^s uchule rojí go'yá, 'lige alué remónisi u'kuchípala lisensia tánale alé gowichi mo'imea. 'Lige alué Esúsika 'la lisensia 'yale. ³³Lige alué remónisi u'kuchípala buyale alé riochi, 'lige mo'ile alé gowichi. 'Lige alué gowí 'ma lo'íriale, alésíko júmasele bilena 'we go'nágana 'we enárikáchi alué wa'lú ba'wí ilígichi Galílea rewégame, 'lige alé 'ma suwile alué gowí si'lika.

³⁴Alué gowí neseme etesa alarigá ikisao yati júmasele majaga, simíbale ruyemia

ralámuli alé we'ká riógachi abiena alemi 'we e'megá riógachi. ³⁵Liko alué ralámuli akisá alué ra'íchali yati júmale e'nemia pala bijchiá nílga. 'Lige sebasa alé napu ilile alué Esusi, etele alué rió napu Esusi we'ká u'kuchípala remónisi buyánale, etele a'bé ajtígame ralachí chega napu ilile Esusi, 'ma 'la o'páchiga abiena ku 'la rió. 'Liko alé ajtígame etesa ralámuli, majale. ³⁶Lige alué ralámuli napu etele sa'wichi alué rió lo'í ruyele uché jaré ralámuli sa'wílgo alué rió napu we'ká u'kuchípala remónisi mochígame nílgame pachágana. ³⁷Suwábaga ralámuli Garara rewégachi ejperégame chojkile alué Esusi mabua napurigá uché bilénami simela napugiti alué ralámulika majáligime. 'Liko Esúsika ku 'mole alé bárkochi 'lige simile alué barko asagá.

³⁸Lige alué rió napu Esusi we'ká u'kuchípala remónisi buyánirile, ta'chó simichi Esusi, anele:

—Neka si siminali mué 'yuga.

'Lige Esúsika tabilé elile napurigá si simela, 'lige Esúsika anele:

³⁹—Mueka ku galírale simiboa, 'lige suwábaga rupo a alarigá gu'friliriga mué Onorúgamete.

'Lige alué rioka yati simile 'lige chojkile we'ká ralámuli ruyea alemi we'ká riógachi ejperégame 'we a'lá gu'friliga Esúsita.

r 8:30 Lejioni aniaká we'ká aniame kéré alé Israeli ejperégame níriká.

s 8:32 We'ká gowí nile, oká mili neraga. E'nesi San Marcos 8:32.

**Jena ruwimela Esusi
sa'wáligo oká umugí**

⁴⁰Esusi ku sebasa alé na'lebo, 'lige alué we'ká ralámulika 'we ra'sálále ku nawachi Esusi napugiti suwábaga 'we buigá mochíligame.

⁴¹'Lige alemi nawale bilé rió Jairo rewégame. Alué rioka nulame nile alé u'tá re'obachi «sinagoga» rewégame. Alué rioka alé a'bé Esusi ralálachi ilíbale chojkóbisiga, 'lige 'we e'wérali bayérale regá anigá:

—Pe rekó, nabá ne bejtélachi

⁴²napurigá 'yómala mué ne malala —anele.

Alué rioka pe alué bi'lepi malégame nile makué oká bamígame, 'lige 'we nayua bo'ile alué iwé, amulí mukiá bo'ile.

—'La ju. Nabágó 'líkó —anele alué Esusi.

'Lige alué Esusi alé Jairo bejtélachi simiá enágichi, we'ká ralámuli si simíbale rajchiní namó járole simiba napu Esusi enale.

⁴³'Lige alemi si enale bilé mukí 'ma makué oká bamí nayume, alué mukika rojpachí nayume nile, tabilé siné sa'wime nile elena rojpachí, rasígame eléname nile. 'Lige 'ma suwábalige suwábaga enomí 'yome najtétiga, 'lige tase 'wesi umévale sa'wá. ⁴⁴'Lige alué mukika a'bé nawile alué Esusi alemi guwana simigá, 'lige nochale alué Esusi o'páchala we'lí se'wala, 'lige alarigá 'sisa alué mukí, 'lige yati sa'wile.

⁴⁵'Liko Esúsika rukele:

—¿Chieri nochá ne'chí o'páchala se'wala?

'Lige o'maka anile:

—Ta'wésigurú.

'Lige Pégroka anile:

—Mué Wa'lula, alué ralámulika 'we namó járo'é jemi 'we rajchiní. «¿Chieri nochá ne'chí o'páchala se'wala?», aníá aníguru mueka. Ramueka tabilé machirú.

⁴⁶'Lige Esúsika regá anile:

—Aka bilé ralámuli nochátubá ne o'páchala se'wala, aka ne 'la ne nili nílíché sa'wá alué ne nila a'walite.

⁴⁷'Liko alué mukí tabilé ikírisa mejkabemi simiá chíbamia, 'liko simile áwalisia, 'lige a'bé chujkíbale rojpóchaga napu ilile Esusi. 'Liko anele we'ká ralámuli akériga sa'wináliga gite nocháligo alué Esusi o'páchala we'lí se'wala, 'lige anele yati sa'wíligo alué Esusi o'páchala se'wala nochasa. ⁴⁸'Liko alué Esúsika anele:

—Mué mukí, jípeko 'ma sa'wígame ju mué 'lige 'ma 'la bi'wígame alawégame napugiti 'we a'lá sébali bijchígiligame mué a'walí nígame ko ne. Jípeko 'we ra'sálagá enawa kumi.

⁴⁹Bijí ra'icha ilígichi alué Esusi alué mukí 'yuga, 'lige sébale alé bilé rió alué wa'lula Jairo galílachika simígame. 'Lige anele alué Jairo:

—Mué malala 'ma mukú. 'Ma tase aminabi bayérowa ye benírame Esusi.

⁵⁰'Lige Esusi akisá alué ra'íchali, anele:

—Tase majawa mué rió mayega 'ma bijchiá mukúligo, pe 'la bijchígiwa 'la a'walí nígame ko ne, 'lige mué malala ku ajánamala.

⁵¹Napu'lige sebasa alé galírale Jairo bejtélachi, 'lige Esúsika tase

elile napurigá uché jaré ralámuli si mo'imela alé pachá, pe bakiá bo'né benírame Pegro, Santiago, 'lige Juani, 'lige alué tewé eyela, abiena alué tewé o'nola. ⁵²'Lige alué tewé we'kasa, alué we'ká ralámuli suwábaga 'we nalá jale sulachí o'choa a'bopi napurigá nokame nile alué ralámuli. ^t

'Lige Esúsika anele:

—Tase nalasi 'emi. Ye u'tá teweka tase mukugá bo'í, pe gojchigá bo'í.

⁵³'Lige ralámulika tase bijchígile, pe gawélele, 'la machíligame mukugá bo'ígó alué iwé. ⁵⁴'Lige Esúsika bajkile napu bo'ile alué iwé, 'lige cha'pile sekala, 'lige anele e'wele ra'íchaga:

—iMué iwé, asísiwa!

⁵⁵'Lige alué iwé ku ajánale, 'lige yati ku o'weti asísale. 'Lige Esusi nulale napurigá kógiwa go'ame.

⁵⁶'Lige alué o'nola eyela si 'we ra'sálále. 'Lige alué Esúsika nulele napurigá tabilé 'wesi ralámuli ruyémala ku ajánilirigo.

**Jena ruwimela Esusi júlaligo
nochániliga alué makué
oká rió Esusi benírame**

9 Esusi bayele alué makué oká rió Esusi benírame, 'lige 'yale a'walí 'lige nóchali napurigá ma'chí buinámala alué remónisi u'kuchípala ralámulichi pachágana mochígame abiena napurigá sa'wámala alué nayúkame. ²Júlale napurigá beníramala churigá nimia napu'lige sébali ikichi jena

wijchimoba napu najkí Onorúgame, ³Regá anegá júlale:

—Tabilé tábiri o'ká simawa. Tase o'ká simawa resola, nibilé sibula, nibilé enomí, nibilé nutugega. Tase pabega simawa uché bilé o'pacha re'lé ujchalime nujubami o'pachátilime. ⁴Alé bilena we'ká riógachi sebasa, 'la bi'lénapi galírale mochiga nochawa napu'lige 'yao ichúrimi e'yéniga, napusí simiba uché bilena we'ká riógachi a'lige kulí a'rewa alué galí. ⁵Lige aminami alemi we'ká riógachi sebasa 'emi, 'lige alé tase galésiga 'emi, 'liko yati uché bilena we'ká riógichimi simawa. 'Lige 'we a'lá sawesa simawa we'é ronochí chujkíbigame. Alueka ruyame nímala Onorúgame gastigárimio alué ralámuli tabilé nejígorká bilé galí napurigá alé mochiga nochámala 'emi ralámuli 'yao ichúrimi e'yéniga.

⁶Alésíko simíbalance alué makué oká rió ichúrimi, we'ká riógachi e'yénale benírísia ralámuli alué 'we a'lala rejcholi Onorúgame nila, abiena nayúkame sa'wasia.

⁷⁻⁸Alué wa'lula selígame rió Erere rewégame akísá suwábaga alarigá 'sió alué Esusi 'lige alué makué oká rió, e'karúriga 'nátale 'lige tase machile chieri rió ka alué napugiti aníligame jaré ralámuli:

—Juani ku ajánale.

Jaréchigo mayele alué 'ya ajtígame ko Elíasi rewégame napu ruwime nílige napu anele

^t 8:52 Alué ralámuli israelita napu'lige bilé ralámuli mukusá, a'wágame nalame nile rijimela napurigá yolí 'lige aminami o'chome nile a'bopi sulálachi. Alueka ruwime nile 'we chalagá mochigo alué ralámuli bilé ralámuli mukusá. I'sínimi najtétiga bayeme nile ralámuli napurigá alé smela a'wágame nalamia o'choga sulachí.

Onorúgame, alué ku ajánaligo mayele. 'Lige jaréchigo mayele ku ajánaligo uché bilé rió alué 'ya ajtígame napu ruwime nílige napu anélige Onorúgame. ⁹'Lige alué wa'lula selígame Erote Antípasi rewégameka regá anile:

—Aka 'ma nuligéché ne me'líniliga Juánika 'lige 'ma a'pírigeturu ne alué Juani mo'ola rijpúniga gujtala, 'lige ¿chieri júché alué rió? 'We ruwanti júkuru alué rió.

'Lige alué wa'lula selígame Erote eténale alué Esusi.

¹⁰Napu'lige ku sebasa alué Esusi nocháililachi nulame alué makué oká rió, ruyele 'la beníriligo Onorúgame nila ra'íchali rejcholi ralámuli 'lige 'yóligo ralámuli. 'Lige alué Esúsika bayérole alué makué oká rió alé 'minami tase riógachi alé a'mulipi pe'kabi riógachi Betsáira rewégachi.

¹¹'Lige ralámulika machisá alemi simíbaligo, yati najátale. 'Lige Esúsika 'we galegá etele alué we'ká ralámuli, 'lige ruyele churigá nulame ko Onorúgame, abiena sa'wale ralámuli nayúkame.

Jena ruwimela Esusi 'yáligo go'ame we'ká ralámuli

¹²'Lige 'ma alichí, alué makué oká rió nawile a'bé alué Esusi, 'lige anele:

—Mué Esusi, ya a'rewa ye ralámuli napurigá simámala 'minami resífbamia go'ame 'yáamia 'minami we'kaná a'tabemi riógachi. Jena napu ramué mochiru tabilé i'té go'ame.

¹³'Lige alué Esúsika anele:

—Aka 'emi kógiwagurú go'ame.

'Lige alué makué oká rioka anile: —Tase we'ká nerú baní, pe malígipi mochí, 'lige pe okabi ro'chí bi'tí. Wa'lú ralisúká go'ame 'la nímaleké 'liko 'la o'pasámaleké ye we'ká ralámuli. ¿Koche ralibóaché alakí go'ame? —anile alué makué oká rió.

¹⁴We'ká ralámuli mochile alé, we'ká umugí 'lige we'ká u'kuchítiri. Siné kachi maligi mili mochíligeréko pe riocho. 'Lige alué Esúsika anele alué makué oká rió: —We'kaná chojkégame neraga mochiawa malígisa makué neraga.

¹⁵'Liko alué makué oká rió yati alarigá nulele ralámuli. ¹⁶'Lige Esusi 'wile alué maligi baní 'lige alué oká ro'chí, 'lige 'pa rewagachi e'negá iligá wa'lú cheliera 'yale Onorúgame. 'Lige Esusi nasípasi chi'wanasa alué maligi baní 'lige alué oká ro'chí, 'yale alué makué oká rió kóginiliga alué we'ká ralámuli. ¹⁷'Lige alué we'ká ralámuli 'we a'lá sébali o'pasale, 'lige pe nujubapi napubule alué makué oká rió alué go'ame rasírigame, 'lige bochile makué oká e'wele atabé alué baní a'tabé rasírigame abiena ro'chí 'yúriga.

Jena ruwimela Pegro ruwíligo Onorúgamete julárigame ko alué Esusi

¹⁸Bilé rawé alué Esusi Onorúgame 'yuga ra'icha ilígachi waná bi'neli alué makué oká rió alué Esúsita benírilime alemi mochílechigó. 'Lige rukele:

—¿Chieri korí alué ralámuli ne'chí?

¹⁹Alué ralámulika regá nejele:

—Jaré ralámuli aní mué Juani ko napu ralámuli rewarama nile ba'wichí jáwaga. 'Lige jaréchigo ralámuli aní Elíasi ko mué. Jaréchigo ralámuli aní mué ko bilé alué 'ya mochígame napu ruwígame nílige napu anélige Onorúgame ku ajánaligo mayé.

²⁰'Liko Esúsika rukele:

—'Émika ¿chieri koriágó ne'chí? Pégroka anile:

—Mueka pe alué Kristo^u ju.

²¹'Lige alué Esúsika 'we a'lá ruyele alué makué oká rió napurigá ta'wesi ruyémala.

²²'Lige anele Esusi alué makué oká rió:

—Ne napu julárigame ju Onorúgamete 'pa rewagáchika napurigá rió neraga 'we resí ikimela ne. 'We gawélimala ne'chí alué e'wélala ralámuli jurío nulame abiena alué e'wélala balé, abiena alué ralámuli napu benírame ju alué nulalí napu a'rele 'we 'ya alué Moisesi. 'Lige arigá 'ma me'liboa ne, pe bakiá rawé mukugá bo'mé ne 'lige Onorúgame ku ajánirimala ne'chí.

²³A'lige pe nujubapi Esusi anele alué makué oká rió:

—Alué ne'chí oyérinilime, nabí rawé e'wámili ju napu ne nulá, 'lige 'ma a'rémili ju chátiri 'nátili 'nata. Alueka 'la sébali machigá asimeli júkuru tabilé majaga rekó ralámuli 'ma me'linálíchi ne'chí oyérame kóriká. 'Lige senibí rawé 'la oyérimili júkuru ne'chí.

²⁴Alué rió majame mukugá ne'chí oyériga, alueka tase rewimela semati raweli. Alué rió napu ne'chí oyérame ju 'lige bilé rawé mukusá, alueka 'la semati raweli rewimela rewagachi. ²⁵¿Churigá 'la nímawé rekó bilé rió 'we a'lá nígame ke peka 'la 'nátame rió ke pe chibi 'sika eyéname ke? ²⁶'Lige bilé rió 'we chijúname ne'chí oyériga mayega 'we cha anéwali ko uché jaré ralámulite ne'chí oyérame kóriká, 'liko ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga chijunámalachigó alué rió 'yuga napu'lige ne ku nawasa wa'lú ra'ósili noligá, niga alué a'walí ne bo'né O'nola nila, abiena alué santo ánjeli a'walila niga. ²⁷Jaré 'emi napu jena mochí jipe, bajchabé ta'chó suwiyá 'la machimela churigá nulame ko Onorúgame^v — regá anile Esusi.

Jena ruwimela Esusi se'winati gayénaligo

²⁸Ye ra'íchali ruisá, osánó rawé kachi nerágirigá a'kinana, Esusi simile bilénami re'pá rabó Onorúgame 'yuga ra'ichamia alué bakiá rió 'yuga, Pegro, Santiago, 'lige Juani. ²⁹'Lige bijí Onorúgame 'yuga ra'icha iligá alué Esusi, se'winati gayénale bo'né banalá, abiena o'páchala, 'we rojsákame gayénale, 'we rapame. ³⁰'Lige yati neraga jsile oká rió alé napu 'we 'ya ejperégame nile ta'chó ajtígachi Esusi, 'lige Esusi 'yuga ra'íchale.

u 9:20 E'nesi glosario «Cristo».

v 9:27 Esusi ruwigá anime ke anile, alué Pegro 'lige Santiago 'lige Juani etemio alué Esusi alué Elíasi 'lige Moisesi 'yuga ra'íchachi, o jaré ralámuli etemio Esusi ku ajánachi, o alé Rusaleni ilígame wa'lú re'obá 'ma gajunálíchi kómá.

'Lige bilé nile Moisesi, 'lige uché bilélaka Elíasi. ³¹'Lige alé nologá 'we ra'ósaga ilíbale. 'Lige alé ra'íchale o'maka churigá mukimeo Esusi alé we'ká riógachi Rusaleni pe a'kinana. ³²'Lige alué Pegro 'lige okánika alué gompaniérola okoka bi'tile 'lige yati bujsale, 'lige etele 'we ra'ósiga iligó nologá napu jale alué bakiá rió. ³³'Lige alué Moisesi 'lige Elíasi 'ma simiba e'yénigichi alé Esusi ilígachi, Pégroka anele alué Esusi:

—Mué nulame, 'láchigo jena napuítuke'é ramué. 'Lige newawa bakiá galí rojsate, bilé mué Esusi nila, uché bilé Moisesi nila, 'lige uché bilé Elíasi nila.

'Lige alué Pégroka tabilé machigá, pe ra'íchaga alarigá anile.

³⁴'Lige bijí ra'ícha jágichi, re'kínale bilé nolí 'lige 'ma na'pólale suwábaga alué usani rió. 'Lige 'we majale alué Esúsita benírilime nolite na'pólisa. ³⁵'Lige anile bilé ra'íchali alé nolírale regá anime:

—Ye Esusi ne Inolá ju napu ne nóchali 'ya, 'we a'lá e'wiwa 'emi bakiá rió ye rió nulachi.

³⁶Alué ra'íchali ma'chí anisá, pe a'lige yati neraga alué bakiá rió etele Esusi bi'neli ilígame. 'Lige alué bakiá rioka tase 'wesi ruyele tabilé 'cho mukuchi ka alué Esusi alakíligo alemi.

**Jena ruwimela alué Esusi
benírima tabilé umébaligo
sa'wá bilé re'malí nayume**

³⁷Melénala rawé ku e'tegínele alé rabókana, 'lige we'ká ralámuli simífbale najtepamia alué Esusi.

³⁸'Lige bilé rió anile alemi we'ká ralámuli jágichi nasípami iligá a'wágame ra'íchaga:

—Muérigo Benírame, pe rekó na'temaki ne inolá re'malí, pe ye bi'lepi inógame ju ne. ³⁹Alué u'tabela remónisite cha'piame ju ye re'malí alawala, abiena ronowégame chu'ega bo'írame ju. 'We resí olasa, ku a'reme ju. ⁴⁰Neka 'ma nulugé mué 'yuga benime napurigá ma'chí pákala alué u'tabela remónisi, 'lige tabiléchigo umébalékó.

⁴¹'Lige Esúsika regá anile:

—'Emi ralámuli cha nokame tabilé bijchígime, chiéniko si asimélaché ne 'emi 'yuga napurigá 'la bijchígamala 'emi. Jeka o'tó mué inolá.

⁴²Napu'lige alué re'malí o'nola alé sekachí cha'pigá o'tochi alé Esusi ilígachi alué re'malí, 'lige alué remónisi u'tabela yati wijchí rekábale alué re'malí, 'lige bo'írale ronobútiga chu'ala. 'Lige Esúsika ne'óchale alué remónisi u'tabela, 'lige ma'chí pale. 'Lige ku o'nola 'yuga júlale. ⁴³'Lige suwábaga ralámuli napu ekí etele, 'we ra'sálale etesa alachilú a'walí nígame ko Onorúgame.

**Jena ruwimela alué Esusi
benírima tabilé námaka mochigo
Onorúgame rekíligo napurigá
mukumela alué Esusi**

Napu'lige suwábaga alué ralámuli 'we ra'sálagá mochígichi etesa Esusi ma'chí pachi alué u'tabela remónisi, 'liko Esúsika anele alué makué oká rió aba alué bo'né Esúsita benírilime:

44—'We a'lá 'nátaga gepusi ye ra'íchali, tase siné we'kuawa: Ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, bilé rawé o'toboli ju ne alé sairúgame mochígichi.

45'Lige alué makué oká rioka tase námale alieti olagá anió Esusi, napugiti bo'né abalarigá ra'íchaligame napurigá ta námamala, 'lige alué ralámuli Esúsita benírilimeka majale rukegá napurigá abé a'lá ruwimela alieti olagá anió Esusi.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
chieri ka abé najtékame rió**

46'Lige alué makué oká rió chojkile ra'ícha a'bopi abé najtékame nínilia bilé. 47'Lige alué Esúsika machile alieti 'nata jago alué ralámuli, 'liko bilé towí bayele 'lige alé a'bé elale. 48'Lige anele alué ralámuli:

—'Emi a'lá na'temaka etéeme nísaká ye towí napu ne 'we a'lá na'temaka eté 'liko 'la ne'chí nirame nímala 'emi. 'Lige ne'chí niráká 'emi, 'liko 'la nirame ju 'emi Onorúgame. Alué a'lá na'temaka eteme suwábaga ralámuli, alué nímala abé najtékame Onorúgame níriga.

**Jena ruwimela alué Esúsita
benírilime tabilé najkile napurigá
'yome nímala uché jaré ralámuli**

49'Liko Juánika anele alué Esusi:
—Mué Wa'lula, ramueka eteru bilé rió u'kuchípala remónisi buyánachi

napurigá buyáname ju mué. 'Lige alué rió regá anigá buyáname ju alué u'kuchípala remónisi: «Esusi a'walila gite 'la buyasa 'la kúpá muechi alué u'kuchípala remónisi.» 'Lige ramueka suliru, alueka pecha lisensia nígame kame napurigá ralámuli 'yoga einámala, pecha ramué 'yuga eyéname ka alué rió. 50'Liko alué Esúsika anele:
—Tase suliwa alué rió. Alué tase sairúgame ju ramué 'yuga, alueka ramué gompaniérola ju.

**Jena ruwimela Esusi ne'óchaligo
alué Akobo 'lige Juani**

51'Napu'lige 'ma sébachi raweli Esusi ku rewagachi moinámichi, 'we 'la iwega a'lá bi'lepi 'nátaga simile Esusi alé Rusaleni. 52'Alé boichimi enegá júlale jaré rió bajchá alé bilénami ralámuli samaritano ejperélachi 'yániliga galí okola. 'Lige alué ralámulika yati simíbale bajchá galí 'yamia alé samaritano ejperélachi. 53'Lige alué ralámuli samarítánoka tase 'yale galí napurigá alemi gojchimela alué Esusi 'lige alué 'yuga e'yénigime napugiti machíligame alué Esusi Rusaleni simiá enáligo.^w 54'Liko alué oká rió Esúsita benírilime, Santiago 'lige Juani, anele alué Esusi:

—Mué Wa'lula, ¿ta najkí mué napurigá nulawa napurigá bilé na'í 'pa rewagáchikana re'kínamala napurigá suwábaga rajimela alué ralámuli alé riógame napurigá 'sile alué 'ya ajtígame rió Elíasi

^w 9:53 Alué ralámuli Samaria ejperégameka bilena rabó simfbame nile pe abalé Samaria iwérali tánimia Onorúgame 'lige tabilé siné 'la nirame nile napurigá alué ralámuli jurío simámala iwérali tánimia Onorúgame Rusaleni anilíchi. E'nesi glosario «samaritanos».

rewégame napu ruwime nílige napu anele Onorúgame?

⁵⁵ 'Lige alué Esúsika e'nele alué oká rió, 'lige ne'óchale regá anigá: —¿Chonigá e'kósiniliché 'émika alué ralámuli?

⁵⁶ Alésíko simíbale uché bilena riógachi.

Jena ruwimela chonílige alué napu Esusi oyéranile

⁵⁷ 'Lige boichimi e'yéniga alué ralámuli, najtépale bilé rió 'lige anele alué Esusi:

—Mué Wa'lula, neka 'we a'lá sébali oyérinili mué.

⁵⁸ 'Lige Esúsika regá nejele: —Geyóchika nígame júkuru resó, 'lige chulgika 'la ra'sógame júkuru. Ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, neka tabilé asé galégame ju napurigá gojchimela ne. 'Lige mueka 'la siminálirí, mué bo'né ma'chíleké.

⁵⁹ Esusi anele uché bilé rió: —Nabá ne'chí 'yuga ne'chí oyériga. 'Liko alué rioka anile:

—Mué Wa'lula, pe'wera buwé ne'chí, ne o'nola mukúgame tomia simé ne bajchá.

⁶⁰ 'Lige Esúsika regá anele: —Nulewa alué tase oyérame Onorúgame napurigá tómala alué mué o'nola mukúgame. Mueka simiboá 'nalina we'kaná ichúrimí ralámuli ruyemia churigá ka napu'lige 'ma 'la sébali ikisá napu najkí Onorúgame jena wijchimoba.

⁶¹ 'Lige anile uchéchigo bilé rió: —Mué Wa'lula, néchigó abiena siminali mué 'yuga. Iligá pe'wera buwéwago ne galírale ro'ísa'é ruyemia galírale mochígame.

⁶² 'Lige Esúsika anele: —Alué bilé rió asará chujkúgame, 'lige ku guwana e'nasia ename, alueka tase wajchígame asarámala.

Jena ruwimela Esusi wanápaligo napurigá nochámala gicháosa makué miná oká rió

10 Pe nujubapi Esusi wanápale gicháosa makué miná oká rió, 'lige júlale bajchabemi pe okacho neraga i'wana chojkégame. Júlale alemi we'kaná riógachi napu simírimili nílige alué Esusi. Tabilé júlale si alué makué oká rió bo'né benírame. ²Regá anegá júlale:

—'We we'lé ju ri'lígo echerúgime, 'lige alué 'wime ka 'we u'kabi ju. Alekeri alué echerúgime nígame anewa napurigá julámala 'wíniliga uché jaré 'wime.^x

³ 'Lige anele:

—Simíbaga 'emi okacho neraga. Neka jula 'emi napu mochí 'we jobátigame ralámuli napurigá u'kuchí bo'á a'tanala alé napu olí e'yéname ju. ⁴Tase o'ká simawa sibula go'ame ra'kólime, aminami tase enomí ra'kola, 'lige tabilé pabega aká nujubami akarálime. Aminami tase jábawa boichimi ralámuli 'yuga we'lisi ra'icha. Pe bi'lepi 'nátaga e'yénawa pe

x 10:2 Napu'lige Esusi regá aní: «'We we'lesi ju ri'lígo echerúgime 'lige 'we rakega ilí», pe anime ke anile we'ká níligo ralámuli napu machinalia mochile Onorúgame nila ra'ichali. 'Lige napu'lige aní: «Alué 'wime 'we u'kabi ju», pe anime ke anile 'we u'kabi níligo ralámuli Onorúgame ra'icháila benírame. Napu'lige aní: «Echirúgame nígame anewa napurigá julámala 'wíniliga chejaré 'wime», pe anime ke anile: tániwa Onorúgame napurigá julámala we'ká alué Onorúgame nila ra'ichali benírame.

benírilimecho ralámuli Onorúgame nila ra'íchali.

⁵ Napu'lige seba bilena galírale, repóriwa alué ralámuli regá anegá: «Onorúgamete 'la 'yásiga 'la ke 'emi semati raweli jena galírale.» ⁶ Alé galírale 'we ganíliga ejperélasa alué ralámuli, 'liko abéchigo ganíliga ejperélamala Onorúgame nila ra'íchali akisá. Ta ganíliga ejperégame nísaká 'liko abé tabilé ganíliga ejtebímala tabilé 'la nirasa Onorúgame nila ra'íchali. ⁷ 'La bi'lénapi galírale okópua alé bilena we'ká riógachi, tase ichúrimi galírale okópua alé. 'Lige go'poa go'ame napu koni alué ralámuli alé riógame, napugiti nóchameka go'ame meka nóchame kame.

⁸ Bilena riógachi sébachi 'emi, 'la ganíliga etésiga 'emi alé, 'lige go'ame kógisiga, yati go'poa alué go'ame tabilé gawéliga. ⁹ Abiena 'la sa'wawa ralámuli nayume alé galírale riógame, 'lige anewa: «'Ma sébapá raweli napu 'la sébali ikimeli nílige jena wijchimoba napurigá najkí Onorúgame.» ¹⁰ 'Lige 'emi sebasa alé bilena riógachi 'lige tase galegá etésiga 'emi, yati sawewa alué we'é ralachí chujkíbigame napurigá suwábaga ralámuli etémala 'lige regá aniboa: ¹¹ «Ye we'é napu chujkiba ramué ralálachi jemi 'emi ejperélachi, 'ma sawilí ramueka. Yeka ruwime ju 'ma tabilé cheri kame nírgo ramué 'emi si. 'Lige Onorúgame

'ma tabilé gu'írimala 'emi. 'La machigá mochiwa 'ma sébigo alué raweli napu'lige Onorúgame nulámili nile jena napu 'emi ejperé, 'émika tabiléchigo najkígó napurigá nulámala.» Alarigá anesa 'liko yati simawa 'minami uché bilena riógachi. ¹² Neka 'la ruwíba napu'lige seba alué gastigo alé riógachi napu tabilé ganíliga etéliru 'emi, alué gastígoká uchéchigo rajpé abé a'wágame nimio me'tagá alué napu Soroma' sébale napu 'we cha nokame ralámuli riola 'we 'ya.

¹³ Resía alué ralámuli Korasini ejperégame. Resía alué ralámuli Betsaira ejperégame. 'We a'lá semáriga sa'wagéturu ne alé ejperégame ralámuli Onorúgame a'walílate napu tabilé 'wesi ralámuli gayéname ju alarigá sa'wá, 'lige 'emi abirigá tabilé a'réturu alué resítiri nóchali. 'Lige ne a'chigóriga semáriga gu'írisa alé Tiro ejperégame ralámuli 'lige Sironi rewégachi napu ejperé alué cha nokame ralámuli, alueka o'pachátimikuru o'pacha 'we chajótigame 'lige mochíbimikuru bilena najpisocho^z napurigá machimela ralámuli 'ma ku guwana 'nátame ko. Alué ralámulika ya 'ma 'la Onorúgame oyérame nímikuru. Alué Korasini ejperégame 'lige alué Betsaira ejperégame etiáturu semáriga nejkúrichi ne 'lige tabilé ku guwana 'nátaturu. ¹⁴ Napu'lige seba raweli gastigo narémichi alué

y 10:12 Soroma anilichi ejperégame ralámuli 'we cha nokagá ejperégame nile a'bopi, abiénachigó 'we jobátigame, alekeri Onorúgame 'ma me'ale suwábaga alué ralámuli wa'lú na'íte. E'nesi Génesis 19.

z 10:13 Napu'lige alué ralámuli 'ya mochígame 'we chálá mochiga 'we chátiri nóchigoriká abé 'yabé bajchabé rawé, alueka o'pachátame nile o'pacha 'we chajótigame 'lige mochíbame nile amoba najpisocho tabilé rajame. Alueka ruwime nile 'ma ku a'reo alué chátiri 'nátili.

ralámuli Korasini ejperégame 'lige alué Betsáira ejperégame, a'lige rawé alué ralámuli uchérájpé a'wágame gastigo narémala me'tigá alué Tiro ejperégame 'lige Sironi ejperégame. ¹⁵Lige alué ralámuli Kapernaumi ejperégame 'we gunarume, 'we a'ká ralámuli ko lame a'boi 'lige mayeme o'toboli ko alé 'pa rewagachi, iligá 'lúpili ju 'légana Remónisi bejtélachi —anile Esusi.

¹⁶Lige anele alué ralámuli alemi jágame makué gichao miná oká: —Napu 'la bijchigi 'emi ra'ichálila, alueka 'la ne'chí oyérame nímala napugiti 'emi ra'ichálila ka, alueka kame napu ne 'ya 'emi. Alué napu tabilé 'la nirá 'emi ra'ichálila, alueka pe tabilé 'la nirame kérélamala ne ra'ichálila. 'Lige alué ralámuli tabilé 'la nirame ne'chí, alueka tabilé 'la nirame júchigó Onorúgame napu ne'chí júlale.

¹⁷Lige ku sebasa alué gicháosa makué miná oká rió, 'we ra'sálagá sébale, regá anesia Esusi:

—Mué Wa'lula, alué remónisi u'kuchípala 'we a'lá e'wí ramué mué a'walila gite.

¹⁸Esúsika anele:

—Ne 'la etiátigó alué wa'lula Remónisi 'pákana rewagáchikana pasichi Onorúgamete. ¹⁹Neka wa'lú a'walí 'ya 'emi napurigá tajché olawa alué sinowite 'lige alué majchílite napu'lige amóbami re'keka simárochi 'emi, 'lige napurigá ta umérowa 'emi Remónisite. ²⁰Lige 'emi tabilé ra'sáláwa umérome kóriká remónisi u'kuchípala, iligá 'we ra'sáláwa 'nalina napugiti 'émi

rewalá 'ma uchuchárigame kame alé Onorúgame nila apélichi alé rewagachi.

²¹A'ligirikáchi Esusi 'we ra'sálále alué Onorúgame Alawala gite, 'lige anile:

—Mué Onorúgame 'pa rewagachi ajtíggame abiena jena wijchimoba, neka 'we ra'sálagá ajtí etega 'we a'lá semáriga gu'írichi mué ralámuli jena wijchimoba ejperégame. Mueka 'la 'ya 'nátili suwábaga 'la kilí ralámuli napurigá 'la ma'chígime námamala churigá nejkúrime ka mué Onorúgame jena wijchimoba, alué 'nátili napu tabilé 'yale mué alué 'we jebénigame ralámuli, alarigá najkíligame mué bo'né O'nó —alarigá anele Esusi alué Onorúgame.

²²Lige regá anile aminami:

—Ne O'nola suwábaga 'ya ne'chí nóchali, 'nátili, 'lige a'walí. Tase 'wesi machí chieri ko Onorúgame Inolá napu ne ju, pe ne O'nola Onorúgame 'la machí, 'lige ta'wesi machí chieri ka ne O'nola Onorúgame, pe bo'né Inolaka 'la machí, pe neka 'la machí. 'Lige 'la machimélachigó alué ralámuli napu ekí 'la najkí ne napurigá machimela.

²³Lige e'nele alué makué oká rió bo'né benírame, 'lige anele:

—'We ganíliga mochí alué ralámuli napu etémala napu 'emi etiá 'we a'lá semáriga 'yochi ne, 'la semáriga benírachí ne, 'lige 'la semáriga gu'írichi ralámuli ne. ²⁴Lige alué 'ya mochígame napu ruwime nílige napu anéligame Onorúgame 'we eténelie 'we a'lá semáriga 'yochi ne, 'we a'lá semáriga benírachí ne 'lige

'we a'lá semáriga gu'írichi ne ralámuli, abiena alué e'wélala nulame rey eténelie ye napu etiá 'emi, tabiléchigo etélekó. Abiena akináilile ye napu 'emi aké, tabiléchigo akéleko.

Jena ruwimela 'we 'la e'welime ko napu nulá Onorúgame

²⁵'Lige bilé rió ra'íchali benírame, alué ra'íchali napu a'rele Moisesi 'we 'ya, simile a'bé Esusi 'yuga ra'ichamia rukemia pe machináliga churigáriga anirá pala pe'tá chajkena nejia, 'lige regá rukele: —Mué Benírame, ¿chu'símala ne napurigá 'la moinámala ne 'pa rewagachi?

²⁶Esúsika regá rukele: —¿Churigá anígó alué ra'íchali napu a'rele Moisesi? ¿Churigá námogo mué?

²⁷Alué rioka regá nejele: —Regá aníché alué ra'íchalika: «'We a'lá nirawa Onorúgame 'la bi'lepi 'nátaga. 'We a'lá niraga etewa apiépiri uché jaré ralámuli napurigá nirá mué bo'nepi.»

²⁸'Liko Esúsika regá anele: —'We a'lá sébali neje mué. 'We 'la sébali olásaká mué napurigá aní mué, a'liko 'la moinámala mué rewagachi.

²⁹'Lige alué rió ra'íchali benírameka alué ra'íchali napu a'rele Moisesi 'we 'ya, napurigá a'lá rió neraga regá rukele chonirá Esusi, pala pe'tá chajkena nejia: —¿Chieri ju alué uché jaré ralámuli napu 'la niraga etémili ju ne?

³⁰'Liko Esúsika anele: —Bilé rió enale re'kínasia go'nágana alé Rusaleni 'yéniga Jerikó simea.

'Lige jaré rió chigórigame najtépale boichimi, 'lige 'ma chigóliru suwábaga tábiri 'ma o'páchatiri, abiena 'we wejpisosa a'réliru, amulí mukume a'réliru. ³¹'Lige bilé rió balé enale alemi boichimi 'lige etesa pe chajkena simírole. ³²'Lige uché bilé rió alué wa'lú re'obá tebume Onorúgame galila enale alemi boichimi, 'lige etesa alué rió abiena chajkena simírole. ³³'Lige uché bilé rió enale alemi boichimi Samaria bejtégame, alué rioka bulito 'mékame nile, alué rioka 'la na'temale etesa alemi bo'ígichi alué rió. ³⁴'Lige a'bé nawile alué rió, 'lige 'yole chi'wágichi, ujchele yowí, abiena bulele ba'nisólite. 'Lige alé re'pá bulítóchi ajchale, 'lige o'tole alé bilena galírale galí gojchiamé ilígichi, 'lige alé repule. ³⁵'Lige melénala be'á alué rió samaritano 'ma simea, najtétile oká enomí alué rió galí nígame, 'lige anele: «'La tebúpu ye rió, 'lige wikagá rejpísaká ye rió, kuka simíriga najtétimala ne.»

³⁶Esúsika 'ma suwénasa ye ra'íchali ruyá, rukele: —¿Chieri alué bakiá rió abé na'temaka etélekobá?

³⁷'Lige alué rió Moisesi a'rélala ra'íchali benírameka anile: —Alué rióguru napu 'yole alué rió. 'Lige alué Esúsika anele: —Muéchigó 'we na'temápua suwábaga ralámuli.

Jena ruwimela tabilé a'chigóriga 'nátligo alué Marta napurigá María

³⁸Regá anisá Esusi uchéchigo abichilubi 'we simile bowesia 'lige sébale alé bilena pe'kabi riógachi. 'Lige sébale alé galírale Marta

bejtélachi, 'lige Mártaka 'la ganíliga repórale Esusi. ³⁹Alué Marta binégame nile María rewégame. 'Lige alué Maríaka yati a'bé asíbale Esusi ra'ichálila gepumia. ⁴⁰Lige alué Mártaka, ta'mé ikiá nílga tabilé nejkúrachi alué binila go'ame newilichi, 'lige a'bé nawile Esusi 'lige anele:

—Mué Esusi bi'neli neyúriga wa'lula, ¿tabilé chéla mué rekó ne binila tabilé gu'írie ne'chí go'ame newalichi? Pe rekó nulérigó napurigá gu'írimala ne'chí.

⁴¹Alué Esúsika nejele:

—Mué Marta, mueka pe we'ká go'amecho newalime 'nata jipe kulipi rekó ne jena ajtígichi.

⁴²'Lige jipe kulipi abé a'lá ju pe bi'lepi 'nátili, abé a'lá ju ne ra'ichálila gepulia 'emi níriga, 'lige Maríaka pe alué 'nátili pe ne'chí gepugímecho cha'pile, 'lige tabilé 'wesi bujémala alué 'nátili ne'chí gepugime.

**Jena ruwimela Esusi
ruwíligo churigá ra'ichálime
ka Onorúgame 'yuga**

11 Sinéchigo alué Esusi Onorúgame 'yuga ra'icha ilile alé bilena, 'lige suwénasa, bilé alué bo'né benírame anele:

—Mué Wa'lula, ramué beniri churigá ra'icháliame ka Onorúgame 'yuga napurigá Juani benírale alué bo'né benírame, alué Juani ralámuli rewarama ba'wichí jáwaga.

²'Lige Esúsika anele:

—Napu'lige Onorúgame 'yuga ra'icha ka, regá anibóaguru: Mué O'nó 'pa rewagachi ajtígame.

Ramué najkiáke'é napurigá 'we a'lá nirawa mué suwábaga ralámulite.

'We yati nulasa 'la kékuru mué jena wijchimoba.

³'La sébali 'yawa go'ame ramué jipe rawé.

⁴E'kawa ramué suwábaga chátiri 'nátili,

ramueka abiena 'la e'kálime kame

alué resí nokogá járome ralámuli resí olagá ramué.

Tase a'rewa ramué napurigá rujsúpua alé napu nerú chátiri

'nátili,

iligá gu'íriwa ramué.

⁵'Lige regá anile bilé alué bo'né benírame 'yuga ra'icha:

—Mué bilé rió machime nisa, 'lige mué bejtélachi sebasa nasipa rukó 'lige anésiga mué ma'chika iligá:

«Muérigo gompaniero, pe rekó anáchaga ne'chí 'yárigó bakiá baní,

⁶alué bilé machirume sébake'é alé ne bejtélachi, 'lige tase nike ne baní napurigá kógimala.» ⁷'Lige

mueka tabilé regá nejiámala alé pachaka galírale: «Tase nejkumewa

mué, 'ma 'yériga ilí jena yochi, 'lige ne 'kúchila 'we okoka bi'tí jena yochi ne'chí 'yuga a'bé yochi.

Tase cherigá umubámala ne i'pua yochi.» Tabilé regá nejiámala mué.

⁸Abirigá asísimala mué 'yamia go'ame alué rió alemi ilígame

go'ame taa napugiti pe alarigá nokame kame ralámuli jemi,

napurigá tabilé se'winá lámala alué nawágame go'ame táame

'lige uché jaré ralámuli. Asísamala mué regá 'nátaga: «Resía ye rió,

'yama ne baní.» Bilena galírale

'yériga ilisá yochi, e'wérali olawa napurigá i'púmala yochi alué pachá mochígame ralámuli.

⁹⁻¹⁰ Onorúgame senibí 'la 'yámala semati raweli napu abé 'la nirá bo'né. Alekeri abichilubi tániwa Onorúgame semati raweli, 'liko Onorúgameka nejímala semati raweli. 'Yáawa 'emi 'lige abiena 'la rewimela 'emi. Napu'lige tabilé 'la semáriga simichi bilé nóchali, tániwa Onorúgame 'lige alué nejímala 'nátili churigá nochátiká napugiti alué kame ramué O'nola. Apiépiri rió napu 'la tánime ju iwérali Onorúgame, alueka 'la narémala iwérali.

¹¹ Mué inógame nisa, 'lige alué mué inolá remé táachi, ¿'lacha rejte 'yámalawé mué? 'Lige bilé ro'chí táachi mué inolá, ¿'lacha sinowí 'yámalawé mué? ¹² 'Lige bilé ga'wá táachi mué inolá, ¿'lacha majchili 'yámalawé mué? ¹³ Mué rió 'we resí 'sime ke, 'la bi'wígame go'ame 'yame ju mué bo'né inolá, 'lige alué Wa'lula Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame, alueka abéchigo semáriga 'yámala alué bo'né alawala alué ralámuli napu taní Onorúgame Alawala.

**Jena ruwimela we'ká ralámuli
ne'óchaligo Esusi Remónisi
gompaniérola kóriká**

¹⁴ Esúsika bilé rawé ma'chí pa ilile u'tabela remónisi alé bilé riochi ajtígame napu tase ra'fchame newale. Napu'lige alué chátiri Remónisi 'ma ma'chínasa alé riochi, alué rioka yati ku ra'fchale. 'Lige jaré ralámulika 'we ra'sálale 'la ku

ra'fchame gainasa. ¹⁵ 'Lige uché jaré ralámulika tabilé galele, 'lige anile:

—Ye rioka alué wa'lula remónisi Belsebú gompaniérola ju alekeri 'la buyáname ju remónisi u'kuchípala.

¹⁶ 'Lige jaré ralámuli anele Esusi pe gawéliga 'lige umériniliga:

—Aka re'kibúbá bilé na'í 'pa rewigáchika 'la Onorúgame nila a'walí ajchágame níriká.

¹⁷ 'Lige bo'né Esúsika 'la machile chátiri 'nátaga anió alué ralámuli, 'lige anele:

—Bilena gawichí 'ma pe na'áwasa ralámuli, pe 'ma suwimela a'bopi nakoga. Alué ralámuli bilena galichi riógame na'áwasa a'bopi, pe na'áuca ejperélamala. ¹⁸ 'Lige alué wa'lula remónisi sairasa u'kuchípala remónisi, 'ma bi'neli rejpímala alué wa'lula remónisi.

'Lige neka alarigá ruwíguru, 'émika cha cha aniname, 'émika aníguru ma'chí buyáname ko ne alué chátiri u'kuchípala remónisi alué wa'lula remónisi Belsebú a'walílate.

¹⁹ Ne alué Belsebú gompaniérola nísaká, ¿'lacha buinámapué ne alué u'kuchípala remónisi ralámulichi pachágana mochígame? 'Emi 'yuga nóchame 'la buyáname ju alué remónisi u'kuchípala Onorúgame gite, a'lígeko 'emi abiena 'la machí buyáname ko ne u'kuchípala remónisi Onorúgame gite, pe iligá tabilé 'la ma'chígime ruwíguru 'emi. ²⁰ 'Lige neka 'la bijchiá alué Onorúgame a'walílate buyáname júkuru alué chátiri remónisi u'kuchípala. Yeka ruyame ju Onorúgame 'ma nulao jena napu 'emi mochí.

²¹ Napu'lige bilé rió 'we a'wágame 'we a'lá siparínaga asisá, 'lige 'we a'lá semáriga repuka asimela bo'né galila. Alué we'ká tábiri alé nerúgame tase che ikimela. ²² Lige sebasa uché bilé 'lige abé a'wágame nílasa me'tagá alué rió 'we a'lá siparínagame, 'lige alueka 'ma umérimala, 'lige 'ma bujémala alué siparina napu mayele alué rió alué siparina gite tabilé 'wesi chigomio, 'lige 'ma bujémala suwábaga tábiri 'lige 'ma nachutámala alué gompaniérola alué tábiri.

²³ Alué napu ta ne'chí gu'írame ju, alueka pe ne'chí sairúgame ju. Alué napu tabilé gu'írame ju ne'chí ralámuli repua, alueka pe chátiri 'nátili ruigá eyéname ju ralámuli napurigá tabilé oyéramala ne'chí.

Esusi abichilubi regá anele:

²⁴—Alué bilé u'tabela remónisi ma'chínasa alé bilé riochi, eyéname ju jami gawichí wakígichi 'yaga bilena resíbulime, 'lige tase asé rewisá alemi resíbulime 'liko 'nátame ju: «Ku simé ne napu ajtigé ne 'yabé siné.» ²⁵ Lige ku sebasa napu bejtéligé, rewame ju 'we a'lá pechítigame. ²⁶ Lige simime ju uché jaré gichao u'kuchípala remónisi bayemia abéchigo chátiri, 'lige suwábaga mo'ime ju ejperélimia alé riochi. 'Liko alué rió abéchigo cha 'sime gayéname ju me'tigá 'ya bajchá rawé napu'lige pe bi'lepi u'tabela remónisi ajtígachi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá ka alué ganílili 'la bijchiá

²⁷ Napu'lige alué Esusi bijí ruyá ilígachi ye ra'íchali, bilé mukí alemi

we'ká ralámuli jágichi a'wágame ra'íchale regá anigá:

—i'We a'lá ganíluga ajtí alué mukí napu ju mué eyela napu mué ochéiririle 'lige napu chi'íririle mué!

²⁸ Liko Esúsika anile:

—Abé a'lá ganíluga ejperé alué ralámuli napu 'la námaka akeme ju abiena 'la e'wame napurigá nulá Onorúgame.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo alué cha nokame ralámuli tabilé 'la na'tánilio

²⁹ Alué ralámulika aminacho we'ká napu'ile alé nologá napu Esusi ilile, 'liko Esúsika regá anile:

—Ralámuli jipe ejperégameká 'we chátiri 'nátame ju, alué ralámulika anía aníguru: «Aka re'kibúbá bilé na'í 'pa rewigáchika 'la Onorúgame nila a'walí ajchágame níriká.» Neka 'wéchigo 'la ma'chígime ruimélagó alué napurigá 'sile alué Jonasi 'we 'ya ajtígame napu ruwime nile napu anele Onorúgame: ³⁰ Alueka ne'óchale alué Nínibe ejperégame ralámuli. 'Lige a'chigóriga olámalachigó ne jipe ejperégame ralámuli, ne'ochámala ne alué ralámuli, ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga. 'Emi níriká 'ma tabilé nulétékuru ne'chí napurigá re'kibúmala ne na'í 'pa rewagáchika, pe 'la e'wátékuru napu nulá ne. ³¹ Napu'lige sebasa raweli gastigo narémichi jipe ejperégame, 'lige alué wa'lula nulame mukí napu 'we 'ya bejtégame nile 'mimi o'iná 'tumi rayénali bokuíchi e'negá iliruga ku ajánamala a'lige rawé, 'lige ne'ochámala 'emi ralámuli. Alué

mukika napu'lige bijí ajagá asagá,
'we mejkaka nawálekuru gepumia
alué Salomoni nila rejcholi 'we
benegá ra'íchame, 'lige jipe
jena ajtíkuru ne napu abéchigo
benegá ra'íchame ju me'tigá alué
Salomoni, 'lige 'émika tabilé
gepúnili ne nila ra'íchali. ³²Alué
ralámuli napu ejperégame nile
alé Nínibe rewégachi abiena ku
ajánamala a'lige rawé gastigo
narémichi jipe ejperégame
ralámuli 'lige ne'ochawa 'emi alué
mukite, napugiti alué ralámuli
Nínibe ejperégame 'la ku guwana
'nátaligame napu'lige Jonasi ruyele
Onorúgame nila rejcholi. 'Lige
jena ajtí ne napu abéchigo benegá
ra'íchame ju me'tagá Jonasi 'lige
'emi tase a'rénili resítiri 'nátili.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
'la sébali 'nátame rioka 'la
tabilé chátiri alawégame ko**

Esusi abiena anele:

³³—Tase 'wesi ralámuli rajeme
ju bilé chojpé nasoka elamia, iligá
'we a'lá re'pá ma'chí elame ju
napurigá 'la ma'chílimala ralámuli
alemi mo'igá. ^a ³⁴⁻³⁵Aminami
napu'lige bilé rió rajesa bilé chojpé,
'lige 'we a'lá ma'chílame nisa, 'la
ma'chílimala. Tabilé 'la ma'chílame
nísaká, tabilé 'la ma'chílimala rekó
'la rajériga ilígichi chojpé. ^b ³⁶Mué
'la sébali 'nátaga inásaká, 'lige tabilé
chátiri 'nátame nisa mué, alarigáká
nímala napurigá bilena 'la ma'chigá
ilígichi chojpé rajachi rukó.

**Jena ruwimela Esusi ne'óchaligo
alué ralámuli bariseo 'lige alué
Moisesi ra'íchali rejcholi benírame**

³⁷Napu'lige alué Esusi a'resa
ra'icha, 'lige bilé rió bariseo
bayérale galírale go'ame go'achi.
'Lige Esúsika yati oyérale, 'lige
bajkile alé pachá galírale 'lige
asíbale alé a'bé mésachi, alué mesa
'we re'lé ilíggame gayena bo'igá
go'yame.

³⁸'Lige alué rió bariséoka se'winá
lale etesa tabilé panígisa go'yachi
alué Esusi napurigá nokame nile
a'boi napurigá 'we a'lá oyéranti
neraga Onorúgame. ³⁹'Lige alué
Esúsika anele:

—'Emi ralámuli bariseo pe
ma'chíminachó pagome ju bejtoli
'lige pacháganaka tabilé pagome
ju napu'lige Onorúgame kogia
go'ame napurigá 'la najtékame
nímala Onorúgame níriga. 'Émika
'la semáriga panígisa go'yame ju
napurigá 'we a'lá semáriga oyérame
Onorúgame nobi pacháganaka
'wéchigo chátiri alawégame
kéré ko 'emi. ⁴⁰'La churikanti
'emi ralámuli! 'Émika ítacha
machíbeché alué Onorúgame
newáligo 'emi sa'pala abiena alué
'emi alawala? ⁴¹'We 'la semáriga
gu'írinilisaká 'emi alué tabilé
níggame bajchá 'la bi'wíggame
'nátame niwa. 'La bi'wíggame
'nátame nísaká 'emi 'liko 'la
semáriga gu'írimala 'emi apiépiri
ralámuli.

a 11:33 Esúsika pe ruwime ke anile ra'ichamio Esusi bilena napurigá 'la suwábaga 'la akimela.

b 11:34-35 Esúsika pe ruwime ke anile bile ralámuli 'la semáriga 'nátame 'la oyérimio Esusi nila ra'íchali 'la bi'wíggame alawega einamia. 'Lige 'we chátiri 'nátili níggame nísaká tabilé 'la oyéramio Esusi nila ra'íchali. Tabilé 'la sébali nimio alué rió na'tálila ka.

42, Resía 'emi ralámuli bariseo, 'la senibí 'la kógime ju 'emi go'ame alué Onorúgame, nobi tase 'la sébali olame júkó 'emi ralámuli 'yuga, aminami tase 'la sébali nirame ju 'emi Onorúgame. 'La ju kógilia Onorúgame nobi abiena tabiléchigo a'réwagó nirá alué Onorúgame.

43, Resía 'emi ralámuli bariseo, 'émika pe rióchaga mochime ju alé mutélachi alé napu mochime ju alué e'wélala alé u'kuchí re'obachi «sinagoga» rewégame, aminami najkime ju 'emi napurigá 'we a'lá niraga repóriwa uché jaré ralámulite alemi nasípami we'ká rioga ilígichi.

44, Resía 'emi, 'émika ju pe napurigá bilena suwígame bi'tígichi 'we tabilé ma'chiná bi'tígame 'lige ralámuli amóbami e'yéname ju tabilé machigá alemi bi'tigó alué suwígame tótiga.^c

45'Liko bilé rió alué ra'íchali benírame napu Moisesi benírale ralámuli nejele regá anigá:

—Mué Esusi ralámuli benírame, mué alarigá ne'óchaga alué bariseo, pe 'ma ramué 'yúriga ne'óchame ke aní mué, ramué napu rejcholi benírilime niru ralámuli alué ra'íchali rejcholi napu Moisesi ralámuli benírale 'we 'ya.

46'Lige Esúsika regá anele:

—Resía 'emi ralámuli ra'íchali benírame napu Moisesi benírale ralámuli 'we 'ya, 'emi we'ká e'karúgame nóchali nuleme ju alué ralámuli, 'lige 'émika tabilé pe'tá gu'írame júkuru.

47, Resía 'emi ralámuli, 'emi ralámulika pe galírame ju amoba napu bi'tí alué 'ya suwígame ralámuli napu ruwime nílige napu Onorúgame anélige napu me'ale alué ralámuli 'ya ejperégame 'emi rijimala. 48'Lige 'emi ralámuli abalaké nóchali oyérame júkuru, chátiri nóchali napu nóchale 'emi rijimala 'ya riógame.

49, Alekeri Onorúgame bo'ne 'la machigá alakimeo a'kinana regá anile: «Julámala ne, ne napu ju Onorúgame, jaré rió ne nila ra'íchali ruyeme ralámuli 'lige jaré rió ne nila nóchali nulame, 'lige jaré 'ma me'liboa cha nokame ralámulite, jaré najátaga cha'piboli nímala», regá anile Onorúgame.

50 Abichilubi 'we ra'íchale Esusi regá:

—'Lige alué ralámuli jipe ejperégame Onorúgameka wa'lú gastigo 'yámala. Alueka tabilé me'ale alué 'ya mochígame ralámuli napu ruwime nílige napu anélige Onorúgame, Onorúgameka abirigáchigo gastigárialagó napugiti a'chigóriga cha resí nokagá járome kámechigó napurigá alué rijimala 'we 'ya ejperégame. Alué 'we 'ya ejperégame ralámuli cha olale, me'ale Onorúgame nila ra'íchali benírame ralámuli 'we 'ya ejperégame, 51 napu'lige pe kulí bilé rió me'líliru Abeli rewégame 'ya ajtíggame, 'lige abé guwichí a'kinana Sakaríasid me'líliru napu me'líliru alé wa'lú re'obá ilígichi, Onorúgame

c 11:44 Esúsika anigá anile chátiri alawégame gayéneo alué a'ká ralámuli pe alué bariseo e'wiga tabilé machigá chátiri ralámuli ko alué bariseo napugiti alué bariseo pe se'wináriga nóchame nílige. E'nesi Números 19:16.

d 11:51 Alué Sakaríasí 'we 'ya bejtégame nile we'kabé sientó bamí abé 'ya ta'chó ochérachi Esusi. Alué Sakaríasí tabilé Juani o'nola nile.

galíłachi ma'chímana a'mulipi napu ilile tegoli mesa napu kógime nile go'ame ajágame Onorúgame alué ralámuli.^e 'Lige alekeri 'la ruwí ne, alué Onorúgameka 'emi ralámuli jipe ejperégame gastigárimio suwigóriká alué 'ya ejperégame ralámuli Onorúgame nila ra'íchali rejcholi benírame ralámuli.

⁵² Resía 'emi ralámuli benírame ra'íchali rejcholi napu Moisesi benírale ralámuli 'we 'ya, tabilé sébali olame ju 'emi napurigá ní ra'íchali napu Moisesi benírale ralámuli, aminami tase elime ju 'emi napurigá sébali olámala alué uché jaré ralámuli napu 'la sébali olánilime ju.

⁵³ Napu'lige Esusi ruyesa ye ra'íchali, alué ralámuli ra'íchali rejcholi benírame napu Moisesi benírale ralámuli 'we 'ya abiena alué ralámuli bariseo, 'we ayole Esusi 'yuga 'lige we'ká e'karúgame ra'íchali rukele, ⁵⁴ machináliga pala 'la sébali nejiara, 'lige se'wináriga nejiásaká nejínaliga nokale.

**Jena ruwimela Esusi
ruwíligo napurigá 'la 'nátaga
nokísimala ralámuli**

12 'Lige we'ká mili ralámuli napuíle alé napu ilile Esusi, rajchiní járole cha we'ká níligame. 'Lige Esúsika chojkile ra'icha alué bo'né benírame 'yuga. Regá anele: —'La 'nátaga mochiwa 'emi, alué bariséoka 'we semáriga ra'íchame ju, tabiléchigo 'la sébali olame kéré ko. Tase alarigá nokibo 'émichigó, ²napugiti abirigá machiboli kame

a'kinana rekó nasoka se'wináriga nokisá 'emi, ³alekeri rekó 'emi ra'íchalige jami chonárale jaga, abiena akimeli ju ralámuli alué ra'íchali melénala rawé. 'Lige suwábaga napu 'emi ra'íchalige nasoka 'yériga mochiga pachá galírale a'bé najkachí, uché jaré ralámulika asíriga a'wágame ra'íchámala napu nasoka ra'íchale 'emi.

Aminami regá anélechigó:

⁴—'Emi ruyé ne ye ra'íchali ralámuli ne'chí 'yuga e'yéname: tase majaga járowa 'emi alué ralámuli me'ame. ⁵Neka 'la ruwimela chieri 'nalina 'la majátiká. Majawa 'nalina Onorúgame, alué napu nígame ju wa'lú a'walí napurigá me'limela 'lige napurigá 'lúmalá 'emi alé 'légana na'ichí. Alueka 'la 'we majawa.

⁶ 'Émika tabilé najtegachi ralinéame ju alué u'kuchí maligi chulugí, pe oká pésochi ralineme ju 'emi, nobi Onorúgameka 'wéchigo a'lá repuka ajtíko alué maligi u'kuchí chulugí. ⁷ Abiena alué gupá 'emi mo'ólachi jágame, Onorúgameka 'la sébali tétega ajtí a'pílipi alué gupá. Tase majawa 'emi, 'émika uché rajpé najtékame ju me'tagá alué we'ká u'kuchí chulugí.

Abiena anele Esusi:

⁸—Alué rió tase chijúnaga ruyeme alué uché jaré ralámuli ne'chí oyérame ko, 'lige ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, abiena 'la semáriga ruyémala ne alué we'ká

^e 11:51 E'nesi glosario «altar».

santo ánjeli ne'chí oyérame ko alué rió. ⁹Lige bilé alué rió tabilé ne'chí oyérame korisá, 'liko ne ruyémala alué we'ká santo ánjeli tabilé ne'chí oyérame ko alué rió.

¹⁰› Apiépiri rió se'winá anesa ne'chí, ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, alué rioka aba'lá e'káwili ju Onorúgamete 'la e'kali tánisaká Onorúgame. Bilé rió enáriga ra'íchame alué Onorúgame Alawala olagá, alueka tase siné e'káwili ju Onorúgamete rekó 'we tachi e'kali.

¹¹› Napu'lige 'emi o'tosuga alé u'tá re'obachi «sinagoga» rewégame, siné kachi o'tosuga 'ma 'emi alé napu ra'íchali gatélachi ju, 'lige 'émika tase we'ká na'tawa alarigáriga animea, ¹²'emi sebasa alé, alué Onorúgame Alawala 'we a'lá semáriga gu'írimala 'emi churigáriga ra'ichátiká 'emi níriga.

Jena ruwimela napurigá 'la 'nátaga ejperélawa, tase najkigá alué we'ká e'karúgame tábiri 'we najteme

¹³Lige bilé rió alemi nasípami we'ká napuíka jágichi alemi iligá anele alué Esusi:

—Mué Esusi ralámuli benírame, nulewa alué ne ba'chila napurigá ne'chí 'yámala alué napu ne nachuámili ju napu ne o'nola nila nile.

¹⁴Liko Esúsika regá anele:
—Mué rió, ¿chieri 'ya ko ne'chí nóchali napurigá ne ra'íchali gateme nímala, rojáname alué tábiri?

¹⁵Aminami Esusi anile:
—'We a'lá 'nátaga, tase najkiboa alué we'ká tábiri. Rekó bilé rió

we'ká tábiri nígame ke, alué we'ká tábiri ka tase nejkúrimala Onorúgame oyérilichi.

¹⁶Lige aminami regá anele:
—Bejtele bilé rió we'lé echame bo'né gawílachi, 'lige alué go'ame napu echale 'we rakele. ¹⁷Lige alué rioka 'nátale: «¿Cholama ne jipe alakí go'ame?» lale. «Tase níkuru ne wa'lú rekoa alé gatélime alakí go'ame.» ¹⁸Lige arigá regá 'nátale: «Gajunámala ne ye rekoa, 'lige bilé abé wa'lú rekoa newámala ne. 'Lige alé gatémala ne ye go'ame, abiena alué uché jaré we'ká tábiri.» ¹⁹Lige lámala ne bo'nepi: «Jípeko we'ká go'ame iní ne gatérigime we'ká bamí go'yáame. A'rema ne echá pe'kabi bamí, 'we ganíliga bejtémala ne, abiena 'we bajía asimé ne.»

²⁰› Lige alué Onorúgameka anele: «Mué rió tase 'la 'nátame, rekó we'ká 'wige mué go'ame, jipe rukó mukumela mué rió. Alué we'ká go'ame napu mué 'wile, alueka ¿chieri niga rejpímala 'lige?»

²¹› Pe alarigá ikime ju alué rió napu we'ká tábiri niga asinálime ju bo'né bi'neli, 'lige ta'mé 'la oyérame ju Onorúgame, pee suériga oyérame ju.

²²Pe nujubapi Esusi anele alué bo'né benírame:

—Neka 'la ruwí: Tase pe go'ámecho mélime na'tawa jena wijchimoba ejperega, aminami tase pe o'páchacho najkiboa. ²³Pe alarigá na'tálíka tabilé 'la ju, iligá Onorúgame 'yuga 'we a'lá sébali na'tálime ju 'nalina. ²⁴Aka alué golachi ta siné echame ke, senibí go'yame ká'é go'ame napugiti

Onorúgame 'we a'lá gu'frame kame. ¡'Émika abé najtékame ju Onorúgame níriga me'tagá alué golachi! ²⁵Rekó 'we re'pá jágame gainánilie 'emi, tase uché rajpé re'pá jágame gainámala 'emi. ²⁶Tabilé aminabi ochérame nísaká bilé rió pe napu echilú ju, 'liko ÷chonigá cha lámala? 'Lige aminami ÷chonigá 'we cha lámala tabilé nígariká go'ame, enomí 'lige galí, 'lige e'karúgame tabiri tábiri?

²⁷ Aka 'we 'la 'nátaga e'nésibá Sempuali jami jágame aka chiena 'la semáriga o'chérame ká'é. Tase siné nóchame ju nibilé sume ju o'pacha, nobi 'wéchigo semáriga jame júkó sewagá. Alué wa'lula selígame Salomoni rekó 'we semati o'pachátame ke tabiléchigo aliena semati go anaga alué Sempuali jami jágame. ²⁸Onorúgameka pe gajsalá kachi 'la semáriga nesérome ká'é, alué gajsalá napu pe jami jame ju jipe, alué napu pe 'ma na'yáwili ju bilé rawé. 'La tabilé machinti 'emi abéchigo 'la semáriga gu'íriwili ko 'emi Onorúgamete. ²⁹Alekeri 'emi tase na'tawa pe go'ámecho.

³⁰Alué ralámuli jemi wijchimoba ejperégame pe alieti 'nátaga ejperégame ju. Onorúgameka napu 'emi oyérame ju 'la sébali machí 'emi alieti resí laa mochigo.

³¹'Émika tase alarigá 'nátaga e'yénawa, abichilubi 'la sébali machigá mochiwa churigá nulame ka Onorúgame, 'lige suwábaga 'we a'lá sébali nejímala Onorúgame resí lasa 'emi bilé tábiri.

Abiena anflechigó Esusi:

³²—Tase majawa 'emi napu ne 'we a'lá semáriga repú. Rekó pe

u'kabi ke 'emi, Onorúgame 'emi O'nola 'we a'lá semáriga ganíliga ajtí bo'né a'walila 'yamia 'emi. ³³Ralinewa 'emi napu ekí tábiri nílige, 'lige kógiwa alué enomí napu resí lame ju. 'La sébali olawa napurigá najkí bo'né Onorúgame, alarigaka 'la 'yawa 'emi semati raweli Onorúgamete 'lige tabilé 'wésite bujewa 'emi alué semati raweli. ³⁴Suwábaga tábiri napu ni 'emi, pe aluecho 'la repugime 'nátame ju 'emi, tabilé 'la nélegá Onorúgame bilé rió pe we'ká umugí 'yuga gojchiamé 'nátame nisa, alueka tabilé 'la nirame ju Onorúgame.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
'we a'lá buigá mochílime ko
napu'lige ku sebámachi bo'né**

Abiena anile Esusi:

³⁵—'La 'nátaga mochiwa alué Onorúgamete julárigame nawachi. ³⁶Niwa napurigá jaré rió nóchame napu buigá mochime ju bilé rió wa'lula napu eyena kóliga alé newíkime nerúgichi, napu yati i'pume ju yochi kuka nawachi. ³⁷⁻³⁸'We ra'sálagá etéwili ju alué ralámuli rukó nóchame galí repume 'la tase gojchigá mochime rukó, 'la e'negá mochime buigá alué wa'lula, na'ligá napasí seba, rekó alué wa'lula nawachi nasipa rukó che'láchimi kómá. 'Lige alué wa'lúlaka 'we ra'sálagá etémala, 'lige mochiámala alé mésachi go'ame kógimia. 'Lige alué wa'lula anémala «Neka 'we ra'sálá. 'Emi tabilé okole rekó 'we we'liko rukó sébachi ne.»

³⁹ Aka gepúsibá: Bilé rió galí nígame 'la machisá aliéniko

nawamia alué chigórigame alé galírale, 'liko e'negá asimeli júkuru napurigá alué chigórigame ta i'púmala alué galí tábiri chigomia.

⁴⁰Lige a'chigóriga 'emi 'la 'nátaga mochiwachigó. Bilé rawé tase sanátiga nolínamala ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga.

⁴¹Liko Pégroka rukele:

—Mué Wa'lula, ¿chieri 'nalina ruigá aní mué ye ra'íchali? ¿Pe ramuecho, suwábaga chalá?

⁴²Liko rukele alué Esusi:

—¿Chieri kárékobá alué bilé rió wa'lubela nóchalichi nulame 'la sébali olame? ¿Pala alué rió kárékobá napu galí nígame a'reme ju repúniliga alué galí napurigá kógimala go'ame alué ralámuli nóchame 'la sébali alé, 'la tase 'cho 'we charigá e'lowichi alué ralámuli? ⁴³We 'la ra'sálagá etéwili ju alué rió alué galí nígame alué rió 'la semáriga nóchaga ajtígame alé galírale napu'lige ku nawachi alué galí nígame. ⁴⁴Liko alué galí nígame nulémala napurigá nulame nímalá 'lige repume napu ekí tábiri nerú alé. ⁴⁵Pe iligá tabilé 'la sébali olame nísaká alué rió galí tebua ajtígame mayesa we'liko sebamio alué galí nígame, 'lige chojkiasa resí olá alué nóchame abiena alué umugí alé galírale nóchame, aminami chojkiasa go'ame go'yá napu tabilé go'meli nílige abiena chokiasa bajía rekuka, ⁴⁶lige alué galí nígame ku alé nawasa tase sayétiga alué galí tebua ajtígame, sebase napu'lige tase buigá ajtígichi pe bajía i'wilí ba'wila rekútame, alésíko alué galí nígame wa'lú

gastigo 'we chátiri 'yámala, 'lige 'ma o'tomela alé napu mochi alué uché jaré ralámuli tase 'la sébali olame.

⁴⁷Bilé rió nóchame 'we machime nisa alarigá najkió alué wa'lula 'lige tase sébali olasa, aminami tase e'wasa, 'liko wa'lú gastigo 'yáwili ju 'we wejpisoka. ⁴⁸Lige bilé rió nóchame ta machigá 'sílasa 'lige chati nochasa, alueka ta'mé we'sá wejpisópili ju gastigo 'yaa. Bilé rió wa'lú nóchali 'yárigame Onorúgamete, 'la sébali nochámili ju ralámuli 'yuga. Alué rió 'la niraga etélime, alueka 'we owigime nímalá.

Abiena anile Esusi:

⁴⁹—Neka nawákuru na'áwali o'inamia jena 'emi ralámuli ejperélachi. ⁵⁰Lige neka siné rawé resí nílimili júkuru mukia. Najkí ne napurigá yati alarigá ikimela. ⁵¹¿'Lacha mayé 'emi ralámuli ne nawáligo ra'mamia 'emi ralámuli jena wijchimoba nakoga ejperégame? Neka ruwí tase ra'mamia nawagó. Neka iligá nawákuru sairárimia. ⁵²Jipe si aminako maligi ralámuli riógame bilena galírale, bakiá alué ralámuli alué uché jarela oká ralámuli sayégame nímalá. ⁵³Alué o'nólaka bo'né 'kúchila ejtemali sairámala. Alué eyélaka alué ranala tewé sairámala. Alué wasirúgameka mo'lila sairámala.

⁵⁴Alésíko alué Esusi alué we'ká ralámuli 'yuga ra'íchale, regá anele: —'Emi ralámuli etesa alué nolí o'wichi alé tuaka, 'lige 'la machime ju 'emi u'kumeo, 'lige 'la bijchiá u'kume ju. ⁵⁵Napu'lige

ekachi o'inaka rayénali bokuíchi e'negá iliruga, 'la machime ju 'emi rajtálimio. ⁵⁶Rekó 'émika 'la machime ke chiéniko u'kumeo 'lige chiéniko rajtálimio, 'lige ÷chonigá ta machíché 'emi alarigá ikimeo nujubami rawé rekó 'la etee ne'chí nochálila 'lige rekó 'la akéeme ke ne ra'ichálila?

Abiena anile Esusi:

⁵⁷—¿Chonigá ta gateme júkó 'emi a'boi alué na'áwali? ⁵⁸Bilé riote nejísiga mué alé wa'lúlachi, 'lige simiboa alué rió 'yuga, 'lige ta'chó sebalia alé napu ajtí alué wa'lula, gatewa alué na'áwali waná 'emi napurigá ta sebawa alé napu ajtí alué wa'lula. Alé sebásiká, alué wa'lúlaka nulémala alué sontalo galírale bajchániliga mué. Alésíko alé galírale bajchawa mué. ⁵⁹Lige neka 'la ruwí we'ká rawé asimeo mué alé galírale 'lige 'ma suwábaga najtétisa mué a'lige kulí ma'chínimio mué alé galírale bajcháriga asagá.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
churigá a'rilime ko alué
tabilé 'la nóchali**

13 Pe aba'lige yati ruyele jaré ralámuli alué Esusi ye ra'ichali:

—Kulí me'líririgará jaré rió jena Galílea ejperégame alé wa'lú re'obá ilígachi alé Rusaleni napu ajágame me'lisá jale alé ra'pichí Onorúgame kógimia. Alué wa'lula selígame Pilato rewégame nulálegara alué ralámuli me'líniliga.

²Lige alué Esúsika rukele:

—Aka 'we a'lá na'tásibá 'emi, ÷mayé 'emi me'lílrigo alué we'ká rió galileo 'we resí nokame kóriká me'tagá alué uché jaré rió galileo?

³Lige anile pe aba alué bo'né Esusi:

—Tabilé, pe a'chigóriga resí nokame nile suwábaga. 'Lige 'emi ralámuli tase ku guwana na'tasa alué 'nátili 'lige resí ikimela 'émichigó.

⁴Lige uchéchigo rukele:

—¿La bijchiá mayé 'emi ralámuli wa'lú gastigo nígame níligo alué makué osánó ralámuli napu suwile alé Siloé alué re'pá ilígame galite me'táchaga, me'tagá alué uché jaré pe abalé Rusaleni ejperégame?

'Lige anele:

⁵—Tabilé, pe a'chigóriga aliena resítiri chátiri alawégame nile suwábaga. 'Lige 'emi tase ku guwana na'tasa, resí ikimela 'émichigó.

⁶Aminami Esusi anele:

—Bilé rió echágame nile bilé chuná alé nasípami we'ká i'wilíf jágichi. 'Lige simile e'nemia pala rakega iligá, 'lige tase rakega ilile. ⁷Liko anele alué rió napu repume nile alemi echerúgime: «Neka 'ma bakiá bamí nawáguru jena e'nemia ye chuná pala rakega iligá, 'lige tasiné rakéguru ye chuná. 'Ma me'teka pápua, pe nejkumea ilí jena i'wilíf jágichi.»

⁸ 'Lige alué echerúgime repúmeke regá anile: «Mué wa'lula, pe a'réwa'é bijí ye bamicho. 'Lige ne we'pínamala alué we'é alé chojkirá 'lige wa'lú bo'ita ajchémala

f 13:6 Jaré ralámuli u'lí anime ju 'lige jaré pe 'uba aneme ju alué i'wilí.

ne. ⁹Alarigá siné kachi 'la rakésabá, 'lige jípe bamí ta rakésaká 'ma me'tépua.»

**Jena ruwimela Esusi sa'wáligo
bilé mukí rejpopa rumúligame
bilé rawé resíbulichi**

¹⁰Sinéchigo rawé resíbulichi, alué Esusi Onorúgame ra'ichálila beniria ilile ralámuli bilena u'tá re'obachi «sinagoga» rewégame, ¹¹'lige asale alé bilé mukí 'ma makué osánó bamí nayume. Wa'lú rumúligame nile rejpopa alué mukí. Alarigá a'réliru bilé u'tabela remónisite. Alué mukika tase gayéname nile wajchía, rojpóchaga oyame nile.

¹²'Lige alué Esusi etesa, bayele 'lige nochale rejpopa 'lige anele:

—Mué mukí, jípeko ya 'ma sa'wí mué alué nayulí napu nayume nile mué.

¹³A'lige alué mukika pe yati 'la wajchile, 'ma 'la sa'wile alésíko. 'Lige alué mukí chojkile wa'lú cheliera 'yaa Onorúgame.

¹⁴'Lige alué nulame alé u'tá re'obachi 'we ayole napugiti alué Esusi 'yóligame rawé resíbulichi. 'Lige alué nulame anele alué we'ká ralámuli:

—Nerú usani rawé napurigá 'yoboa, a'lige rawé 'yoboa, tase rawé resíbulichi ka.

¹⁵Liko Esúsika regá anele alué nulame:

—i'Tabilé sébali olame ju 'emi napurigá aní a'bopi! ¿Tacha su'páname ju 'emi alué roló alué bulito kómá rawé resíbulichi

o'tomea ba'wí bajírimia?

¹⁶Ye mukika Abraámi rijimalaḡ ju a'chigóriga napurigá niru ramué, 'lige nayua ajtíkuru ye mukí cha olásiga u'tabela remónisite, makué osánó bamí nayume júkuru. ¿'Lige tacha 'yówaché ye rawé resíbulichi? ¹⁷'Lige alué Esusi regá anisá, 'lige suwábaga alué ralámuli Esusi saíla chijúniga ejtebile, 'lige alué ralámuli tabilé Esusi saílaka 'we ganíliga ejtebile asíriga ra'sálagá alué Esusi 'we a'lá sa'wasa alué mukí nayume.

¹⁸⁻¹⁹'Lige anile Esusi:

—¿Churigá ruyésiga 'la nímalaché 'emi napurigá 'la námamala churigá ka napu'lige ralámuli 'la sébali olachi alué napu nulá Onorúgame? Bajchá bilé ralámuli benime ju Onorúgame ra'ichálila 'lige uché jaré ralámuli benírame ju, 'lige pe yati we'ká ralámuli 'la oyérame ju alué ra'íchali. Alué Onorúgame ra'ichálilaka napurigá alué a'lásini rakala, alarigá ju. 'We u'tá ju nobi 'wéchigo wa'lú ochérame ju me'tigá ri'lígó, 'lige chulugí alé jsime ju kábimia.^h

› Ruwimé ne bilé ra'íchali: Bilé gajsalá rakala 'we u'tá ke 'lige alué gajsalá rakala ya'wisá wa'lú ochérame ju re'pá ilígame, 'lige alué chulugí jsime ju 'lige alé mochíbame ju. Alarigá júkuru Onorúgame nulachi jena wijchimoba.

²⁰Abiena anile Esusi:

—¿Churigá ruyésiga 'la nímalaché napurigá 'la námamala 'emi

g 13:16 Abraámika abé 'ya bejtégame nile, alué mukí rejpopa nayúmeka abé a'kinana ochérigame nile oká mili bamí abé a'kinana.

h 13:18-19 Alé Israeli alué gilíabá a'lásini 'we 'ya nerúgame 'we re'pá jágame ochérame nile.

churigá ka napu'lige ralámuli
 'la sébali olachi Onorúgame
 ra'ichálila? ²¹ Alueka ju napurigá
 alué kawali (lebarura) alué arina
 na'loasa bilé mukí. 'Lige bochígimi
 nabame ju alué kawali, 'lige 'la
 semáriga a'pome ju alué arina
 wejsótigame. Alué kawálíka
 káréke'é bilé rió nawasa bilena
 riógichimi Onorúgame ra'ichálila
 benírimia 'lige pe i'kilimi aminacho
 we'ká ralámuli oyérame ju
 Onorúgame ra'ichálila.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'we
 nóchali kame ko moinalia rewagachi**

²² Alué Esusi enegá bowesia alé
 Rusaleni simiá, 'lige 'we benírisia
 enale Onorúgame nila ra'ichali
 rejcholi alemi we'kaná we'ká
 riógachi simíraga abiena pe u'kabi
 riógachimi. ²³ 'Lige bilé rió rukele:
 —Mué Wa'lula, ¿pala pe u'kabi ju
 alué ralámuli napu moinámili ju
 rewagachi napu'lige suwisá?

Esúsika anele:

²⁴ —'We e'wérali olawa napurigá
 mo'iboa alé u'tá yógame galichi.
 Neka ruwí we'ká ralámuli 'we
 mo'inálimio alé yochi 'lige tase
 gainamio mo'yá napugiti 'ma
 'yériga ilimémpá alué galí. ²⁵ Alué
 rió galí nígame ilísiga 'yérisa 'yera
 'lige 'emi ralámuli jaré ma'chika
 jaga regá animela: «Mué rió, i'pú
 yochi.» 'Lige alué galí nígameka
 animela: «Neka tase machí chieri
 ka 'emi.»

²⁶ 'Liko 'emi ralámuli regá
 animela: «Ramueka napúfka
 go'tuge go'ame, abiena mué

ruigéturu semati rejcholi alemi
 ramué ejperélachi.»

²⁷ 'Lige alué rioka pachaka iligá
 animela: «Neka 'ma ruwí tase
 machiá chieri ka 'emi. iKu simíbaga
 'emi suwábaga chátiri resítiri
 nóchame!»

²⁸ 'Lige nalámala 'emi, abiena
 'we chi'námala ramalá 'we ayoga
 etega alé pachá mochigo Abraámi,
 abiena Isaki abiena Akobo abiena
 alué we'ká rió napu ruwime
 nílige napu anéligo Onorúgame,
 'lige nalámala 'emi ma'chika
 a'résiga. ²⁹ Alé pachá mo'imela
 ralámuli, bochígimi mejkaka
 sígame mo'imela alé pachá. 'Lige
 alé pachá mochíbamala go'ame
 go'mea Onorúgame 'yuga. ³⁰ We'ká
 alué ralámuli jurío napu bajchá
 akele alué Onorúgame ra'ichálila,
 alueka tabilé mo'imela alé pachá
 galichi. 'Lige we'ká alué ralámuli
 tabilé jurío napu akele abé nujubapi,
 alueka 'la mo'imela alé pachá
 galichi.ⁱ

³¹ Pe a'lige rawé sébale jaré
 bariseo, 'lige anele Esusi:

—Mué Esusi, 'másawa jena Galilea
 asagá, alué wa'lula selígame Erote
 me'linali mué.

³² 'Lige alué Esúsika regá nejele:
 —Simasi e'newa alué cha'sime rió
 napu pe majáriga mabúnili ne'chí,
 'lige ruyewa jipe rawé 'lige be'lí
 ma'chí buinamio ne alué remónisi
 u'kuchípala, abiena sa'wamio ne
 alué nayúkame ralámuli, 'lige
 anuwí kulí suwénamio ne. ³³ 'Lige
 jipe raweka abiena 'we enámili
 júkuru ne bowesia Rusaleni simiá,

ⁱ 13:30 Galí aniáká Esusi, pe rewagachi anime ke anile.

ne napu ruwime ju napu ané Onorúgame alé Rusaleni mukumeli kame, tase uché bilena.

³⁴, i'Emi ralámuli Rusaleni ejperégame, me'ame ju alué ralámuli napu ruwime ju napu ané Onorúgame, 'lige aminami rejtete bajsibuga me'ame ju 'emi alué ralámuli napu Onorúgame júlale! Neka we'sá 'we napubúnilige 'emi napurigá bilé o'tolí ra'kome ju bo'né a'tanala, 'lige 'émika tasiné napuíkuru. ³⁵'Lige alekeri Onorúgame 'ma tabilé asimela 'emi 'yuga. 'Lige jípeko tabilé siné etewa ne napusí seba alué raweli napu'lige 'emi regá animela: «'We a'lá sébali nóchame ju alué wa'lú a'walí nígame napu Onorúgame neraga nawá.»

Jena ruwimela choníligo Esusi napu'lige sa'wasa bilé nayume

14 Bilé rawé resíbulichi alué Esusi simile go'ame go'mea alé galírale bilé wa'lula bejtélachi bariseo selínala, 'lige uché jaré bariseo e'negá mochile e'negá chu'siá sita aleké resíbulichi rawé pe cha'pináliga. ²'Lige alé a'bemi asale bilé rió bajíbichigime, 'we nayume.

³'Lige alué Esúsika rukele alué ra'fchali benírame ra'fchali napu Moisesi benírale ralámuli, abiena alué bariseo alemi mochígame:

—¿Tacha 'la lisensia ju 'yóliche bilé rió nayume rawé resíbulichi?

⁴'Lige alué ralámulika kilí mochile tase nejega. 'Liko Esúsika cha'pile alué nayume, 'lige sa'wale, 'lige kumi júlale. ⁵'Lige Esúsika ra'fchale alué bariseo 'yuga 'lige alué benírame 'yuga, 'lige rukele:

—Bilé 'emi inolá wijchisá rawé resíbulichi, bilé roló kómá 'emi bujkula alé rejkolichi napu maníbame ju ba'wí bajílime i'pichí napu newalime niru ramué jena Israeli 'we rojkógachi, ¿tacha ku ma'chí pákala 'emi? ¿Abajáchala a'rémala 'emi?

⁶'Lige alué ralámulika tabilé anigá ejtebile.

⁷Alué jaré ralámuli bayérigame alé alué bariseo bejtélachi go'achi, alueka alemi sigá yati mochíbale bajchami napu mochime nile alué ralámuli e'wélala. 'Lige alué Esúsika etesa alarigá nokachi, 'la ruyele bilé bariseo uché jarela akériga:

⁸—Napu'lige mué bayésiga alé newigime nerúgichi, tase asibawa alé mutélachi alué abé 'la semáriga bayérigame ralámuli mochímichi 'we semáriga bayérigame kóriká bo'nepi. Sebasá alué rió abé 'la semáriga bayérigame alé mutélachi asibámala, ⁹'lige alué repágame newigichi nolínamala regá anisia: «Pe rekó 'ya ye rió alué mutela napu mué ajtí.» 'Lige chijunámala mué ilísiga alé mutélachi, 'lige simela mué 'yamia uché bilé mutela napu mochime ju alué tabilé 'la semáriga bayérigame. ¹⁰Napu'lige bayésiga mué, 'lige sebasá mué alé newigime nerúgichi, iligá asibawa alé 'na guwánaka, 'lige alarigá alué napu repale regá animela: «Mueka asiboa 'mi bajchá napu mochímili ju abé 'la semáriga bayérigame.» Alé bajchámala ajchásiga mué, alarigá 'la machimela alué uché jaré ralámuli mué rió abé 'la semáriga bayérigame ko. ¹¹Yeka aniamé

kérékuru alué rió napu mayeme ju 'we najtékame ka Onorúgame níriga, alueka pe tabilé najtékame kérélamio. Alué pe kilí rió, alué 'nalina nímio abé najtékame Onorúgame níriga.

¹²Lige Esusi abiena regá anele alué bariseo napu repale:

—Napu'lige go'ame kogia mué alué ralámuli, 'lige tase bayewa alué ralámuli mué gompaniérola, aminami tase bayewa mué ba'chila, mué go'chila, mué bonila, mué waíla, abiena tase bayewa mué rijimala, abiena tase bayewa alué ralámuli 'we nígame jemi a'mulipi riógame najkigá napurigá ku repámala a'kinana. ¹³Napu'lige go'ame newá mué go'mea we'ká ralámuli 'yuga, iligá bayéwaká alué ralámuli 'we resítiri tase nígame, 'lige alué tase gayéname e'yena, alué sujírige, alué tase ma'chílime. ¹⁴Liko 'we ganíliga etewa mué alué ralámulite. Alueka tabilé siné rawé ku gu'línamala nibilé pe'tá go'ame, 'lige alarigá wa'lú raweli rewimela mué 'lige 'pa rewagachi moinámala mué napu'lige mukusá.

¹⁵Alué ye ra'fchali akisá alué alé mésachi mochígame, bilé rió napu asale alé anele alué Esusi:

—Asírige ganílimala alué ralámuli napu'lige go'ame go'yá alé rewagachi Onorúgame nila go'ame.

¹⁶Liko Esúsika anele:

—Bilé rió nulale wa'lú go'ame newániliga. Bajchabé ta'chó newá go'ame we'ká ralámuli bayele napurigá go'ame go'mela. ¹⁷Napu'lige sebasa raweli go'ame go'mechi ralámuli bayérigame,

'ma gayéniga ilígichi alué go'ame, júlale bilé rió bo'né 'yuga nóchame bayéniliga alué ralámuli napurigá smela alé galírale go'ame go'mea.

¹⁸Alué ralámuli bailime ka tase ikíromoríle simiba go'ame go'mea.

Alué bilé rió anile: «Ralá ne bilé wasá, 'lige simé olá ne e'nemia, tabilé ikírimala ne alemi simiá go'ame go'mea.» ¹⁹Lige uché bilé regá anile: «Ralá ne malígana chojkégame oisí asarame, 'lige asarama olá ne pala 'la asarara.

Tabilé ikírime ne simiá.» ²⁰Lige uché bilé rió regá anile: «'We kulí newíkame ju ne, tabilé ikírime ne simiá.» ²¹Lige alué rió nóchame ku sebasa, ruyele alué nulágame go'ame newániliga tabilé 'wesi jsnali. 'Liko alué nulágame 'we ayole, 'lige anile: «Jípeko uché bilena simiboa 'liko 'we sajpuka alemi napu mochí alué ralámuli 'we resítiri tabilé nígame 'lige alué sujírige 'lige tase ma'chílime, jeka bayéwaká.» ²²Lige pe abé alimi alué nóchame ku nawagá anile: «Mué rió, neka a'má sébali olá napurigá nulá mué, 'lige 'we u'kabi rewá ne ralámuli, 'lige go'ame ka 'we wa'lú ju.» ²³Liko alué nulágame go'ame newániliga anele alué nóchame: «Uchéchigo simigá 'yawa uchérájpé ralámuli pe alemi we'kanami boichimi e'yénigime, 'lige 'la sébali napabuwa napu ekí najkí ne.

²⁴Lige alué ralámulika 'la semáriga bayérigame tase jsíkuru napu bajchá baigé ne, jípesíko alué ralámuli tase siné go'mela go'ame jena ne bejtélachi» —regá anile Esusi alé a'bé mésachi asagá.

**Jena ruwimela 'we nóchali
kame ko Esusi oyérilia**

²⁵We'ká ralámuli Esusi 'yuga e'yénale, 'lige Esúsika gu'lile 'lige anele alué we'ká ralámuli:

²⁶—Bilé rió, abé nirame nisa bo'né o'nola, bo'né eyela, bo'né upila, bo'né 'kúchila, bo'né ba'chila, bo'né go'chila, bo'né bonila, bo'né waíla, 'lige bo'nepi, me'tigá ne'chí, a'lígeko tabilé ne'chí oyérame níkala alué rió. ²⁷Tabilé resí ikinálasa alué rió ne'chí 'yuga eyenia, tabilé ne'chí oyérame níkala. ²⁸'Lige bilé rió wa'lú galí re'pá ilígame/ newánilisa, bajchako 'we a'lá e'némili júkuru alué rió chekí enomí sebátiká.

²⁹'Lige ta'lá sébali e'nesa 'lige chojkiasa newá galí, 'lige rokárélasa alué we'ká enomí, 'liko alué we'ká ralámuli etéeme gawélime ju alué rió. ³⁰Anime ju: «Alué rioka pe chojkiasa, tase gayénale.»

³¹'Lige anélechigó Esusi:

—Bilé rió wa'lula selígame rey tase nejkome ju bilé liá mili sontalo sayega makué mili gompaniéroga, senibí bajchá 'we a'lá 'nátame ju. ³²'Lige tase chérigá neyúrasa nílasa ka, 'liko ta'chó seba, júlame ju jaré rió ruyéniliga alué saíla tabilé nejkónilio. ³³Bilé rió ne'chí oyérinilisa ka tase 'we chárigá najkime níkala suwábaga alué e'karúgame napu ekí tábiri ni. 'Lige 'we chárigá najkime nisa ka bilé rió alué we'ká tábiri, tase ne'chí oyérame níkala.

Abiena anile Esusi:

³⁴—Onaka^k 'la ju napu'lige bijí ajkágame kachi. Alué oná 'ma najsuwisa, tase siné ku a'lá gainámala. ³⁵Aminami tase go'mela ajágame, pe pápili ju alésíko. 'We a'lá 'nátaga gepusi ye ra'íchali.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
Onorúgame 'we ra'sálame
ko ku guwana 'nátasa bilé
rió 'we resí 'sika ilírome**

15 We'ká rió enomí goblálome alué enomí napu nejlíme nile alé wa'lúlachi. 'Lige abiena alué resí nokogá járome rió, alemi jsile gepumia alué Esusi ra'íchachi. ²'Lige alué napu benírame nile ralámuli Moisesi nila ra'íchali, abiena alué bariseo napu jálechigó alemi, tase galele alué Esusi, a'bopi ra'íchaga regá anile:

—Ye rioka 'la galeme ju alué resí nokogá járome ralámuli 'lige 'yuga go'yame ju go'ame.

³'Liko Esúsika anele:

⁴—Bilé rió bujkégame nisa bilé sienta bo'á, 'lige bilé bo'á we'kasa, ítacha yati simime ju 'yamia alué bilé we'kágame alé jami a'resa alué gi makuesa makué miná gi makué? Napusí rewisá a'reme ju 'yaa. ⁵'Lige yati gujtámachi rekagá o'tome ju rewisá alué bo'á 'we ra'sálagá. ⁶'Lige sebasu ku galírale, bayeme ju alué abé machirume abiena alué a'mulipi riógame, 'lige regá aneme ju: «Bilé bo'á we'káwige ne 'lige 'ma ku

j 14:28 Siné kachi pe bilé u'tá galí olagá anime ke anile Esusi alaniá, rejte newárigime napu asame nile alué tebume echerúgime tebuká.

k 14:34 Esúsika alarigá anele napugiti alué 'ya nerúgame onaka 'we najsuíme níligame, 'lige pe pasime nile. Jipe nerúgame onaka tabilé najsuíme ju.

rewá ne alué bo'á we'kágame, 'lige 'we ra'sálagá eyena ne 'lige alekeri repari ne galírale go'ame go'achi», animela. ¿'Emi ta lonikiméréchigó? ⁷Alué Onorúgameka a'chigóriga ra'sálámala etega ku guwana 'nátachi bilé rió. 'Lige etega alué gi makuesa makué na gi makué ralámuli napu mayeme ju 'we a'ká ralámuli ko a'bopi, alué etega ka tase 'me alarigá ra'sálámala Onorúgame.

Aminami anile Esusi:

⁸—Abiena, bilé mukí makué enomígame enomí plata 'lige we'kawasa bilé alué enomí, ¿'lige tacha rajémalawé chopé 'yamia alué enomí 'lige arigá tacha 'ma pechímalawé 'yaga 'la kilí alé galírale napusí rewá si alué enomí? ⁹'Lige rewisá alué enomí, alué abé machirume umugí 'lige alué uché jaré umugí alemi a'mulipi riógame regá anémala: «'We ra'sálá ne napugiti 'ma ku rewagame ne alué enomí napu we'káwage ne, 'lige alekeri repari ne galírale go'ame go'achi», regá anémala. ¹⁰Neka 'la ruwí, aliena semáriga ra'sálalí nerúlamiento alé re'pá rewagachi napu mochí alué santo ánjeli Onorúgame 'yuga nóchame ku guwana na'tasa bilé rió resí 'sika ilírome.

¹¹Esusi abiena regá anile:

—Bilé rió oká inógame nile.

¹²'Lige alué abé u'tabela re'malí anele alué bo'né o'nola: «'Ne'chí ya'má 'yawa alué we'ká tábiri napu ne nachuámili ju mué mukusá.» 'Liko o'nólaka 'ma rojánale, 'yale

alué we'ká tábiri alué oká ejtemali. ¹³'Lige pe u'kabi rawé kachi a'kinana, alué re'malí abé u'tabela 'ma re'wániga ralinele alué napu ekí tábiri nachule. Alésíko mejká simile uché bilena gawichí. Alé gawichí asagá 'ma suwábaga suwábale alué enomí, tabilé 'la repule. ¹⁴Napu'lige 'ma suwábaga suwábasa enomí alué re'malí, 'lige sébale raweli 'we resítiri, 'we gurule go'ame alé gawichí. ¹⁵Alésíko simile bilé rió e'nemia we'le nígame gawí nóchali tánimia. 'Lige alué rió gawí nígame júlale gowí neséniliga na'minami bo'né nila wasachi. ¹⁶Alemi eyénaga gowí nesegá 'we e'lowile alué re'malí pe alué rojí go'ale napu gowí go'gá e'yénale. Ta'wesi ralámuli kógile go'ame alué re'malí.

¹⁷'Liko regá 'nátale: «'We'ká ralámuli ne o'nola 'yuga nóchame, alueka 'we ganíliga noká nocha tabilé e'lowika. ¡Neka jemi eyéniga 'ma amulí mukú e'lowika! ¹⁸Alekeri kumi simé ne ne o'nola bejtélachi, 'lige regá anémala ne: Mué o'nó, neka 'we resí 'siá 'sile 'yabé napu'lige bijí mué 'yuga bejtega napu tabilé 'la ju Onorúgame níriga 'lige mué níriga. ¹⁹'Ma tase napurigá mué inolá neraga etewa ne. Jípeko pe bilé rió mué 'yuga nóchame neraga etewa ne, alarigá anémala ne.»

²⁰'A'liko kumi simile alué re'malí bo'né o'nola bejtélachi.

› 'Lige bijí a'nabeka enágichi alué re'malí, alué bo'né o'nólaka etele, 'lige 'we na'temaka etele aleké

I 15:18 Alué re'malika 'we resí 'sírame kárele napugiti alué re'malika tánilígame alué o'nola suwábaga tábiri napu nachuámili nílige alué o'nola mukusá, peka 'cho we'kachi kachi.

re'malí. 'Lige 'male najtepamia, 'lige najtépaga gomuruka repórule. ²¹'Lige alué re'malí regá anile: «Mué o'nó, jípeko chátiri alawégame ju ne. Neka 'we resí 'sile napu tabilé 'la ju Onorúgame níriga 'lige mué níriga 'lige uché jaré ralámuli níriga, alekeri 'ma tase napurigá mué inolá neraga etewa ne.»

²², 'Lige alué re'malí o'nólaka anele alué bilé bo'né 'yuga nóchame: «'We sapuka ma'chí pápua o'pacha 'we a'lala, 'lige o'pachátiriwa ye re'malí, abiena ujchewa makúsachi alué bilé u'tá jiero chijtúligame 'we najteme. Abiena akáriwa. ²³'Lige abiena nolawa alué u'tá roló abé a'lá sa'pégame, 'lige me'liboa. 'Lige abiena wa'lú go'ame newasa ra'sálagá go'poa o'maka ramué. ²⁴Ye re'malika napurigá 'ma mukúgame neraga ke, jípeko 'ma napurigá ku ajánigame ju. 'Lige 'we chátiri 'nátame ke 'yabeko, jípeko 'ma ku guwana 'nátale. 'Lige napurigá we'kágame ke 'yabeko, jípeko napurigá ku rewurúgame ju napugiti 'ma ku nawagame»,^m alarigá anile alué o'nola.

Abichilubi ra'íchale Esusi:

²⁵—Alésíko chojkile alué wa'lú yawiyame. Alué re'malí ba'chílaka 'mimi epomi echégichi eyénale. 'Lige kuka seba a'nabeka enegá akele rabisime yawiyame. ²⁶'Liko bayele

bilé alué rió nóchame 'lige rukele: «¿Tachiri gite rabisía mochí ralámuli alé galírale?» ²⁷'Lige alué nóchameka regá anele: «Alué mué bonila 'ma ku nawá, 'lige mué o'nola nulá me'línalia bilé roló ranala abé sa'pégame napurigá o'maka go'poa, napugiti a'lá nawagame tase nayume.»

²⁸, 'Lige alué re'malí ba'chílaka 'we ayole alarigá ruyésiga. Alésíko alué re'malí ba'chila tase sebánale alé galírale o'nola bejtélachi. 'Lige alué o'nólaka ma'chínale bayemia napurigá bajkimela pachá galírale. ²⁹'Lige alué re'malika anele alué o'nola: «Mué 'la sébali machí alakí bamí gu'iria ne mué. 'Lige neka senibí 'la e'weme ju mué, 'lige mueka tasiné nejime ju nibilé rekó pe bilé chibá u'tátiri kachi napurigá ne newámala bilé yawiyame ne gompaniérola 'yuga. ³⁰'Lige jípeko nawálekuru mué inolá napu mué nila enomí suwábaga suwábale umugí 'yuga eyénaga, 'lige alueka 'la me'líguru mué alué besero napu abé sa'pégame nile.»

³¹, 'Lige anile alué o'nólaka: «Mué ne inolá, mueka senibí nejkúrime ju, 'lige suwábaga napu ne nígame ju mué nila ju.» ³²Jípeko 'la ju newalía ye go'ame go'yame ra'sálagá napugiti mué bonila napurigá mukúgame níligame 'lige jípeko napurigá ku ajánagame ju. We'kálige we'ká rawé 'lige jipe napurigá rewurúgame ju.ⁿ

m 15:24 Alué re'malika 'ma tabilé lisensia nígame nile napurigá ku sebámala o'nola bejtélachi, ku alé bejteramia. Nobi abiénachigo ku alé nawale ko 'lige o'nólaka ku 'la e'kale 'lige lisensia 'yale napurigá ku alé bejterámala alué re'malí. Yeka ruwime ju Onorúgame 'la e'kame ko apiépiri ralámuli ku 'la semáriga na'tasa alué ralámuli napu 'we resí 'sika ilfrome nílige 'yabé bajchabé síneco.

n 15:32 Alué re'malí o'nólaka, napu'lige napurigá mukúgame aniá pe anime ke anile: «'We chátiri 'nátame níligo alué re'malí.» 'Lige napurigá ajánagame aniáká pe anime ke anile: «'Ma a'rele cha'sika eyena 'lige resí 'nátaga.» Aminami alué ralámuli níriká napu'lige bilé re'malí tánisa bo'né o'nola napu nachuámuli nílige alué o'nola nila napu'lige o'nola mukusá, 'lige alué re'malika 'ma mukúgame neraga nile.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
bilé ra'íchali bilé rió nóchalichi
nulame tabilé 'la nóchaligo**

16 Alué Esusi abiena anele alué bo'né benírame: —Bejtele bilé rió nochálíchi nulame, alué rioka nile gu'írame bilé rió we'lé nígame gawí. 'Lige jaré alué nóchame simíbale ruyemia alué abé wa'lula echerúgime nígame regá: «Tabilé 'la nocha alué nóchalichi nulame.» ²'Liko alué nóchali nígame bilé rió júlale bayéniliga alué nulame, 'lige 'ma nawasa alué nulame, anele: «Tabilé 'la nóchame kará mué. Jípeko 'ma ku nejiwa mué alué nóchali, 'ma suwábaga alué apeli 'yúriga. 'Ma tabilé nochámala mué ne 'yuga.»

³'Lige alué nóchalichi nulámeka 'nátale regá: «Jípeko ítachiri nochámalaché ne bujésiga nóchali? Tase benégame ju ne bejtégame nóchaga, 'lige chijuna ne pe taga go'gá», alarigá 'nátale alué rió. ⁴'Lige kúchigo regá 'nátale: «Pe regá olásiga 'la kéréko, napurigá ne 'la galewa bilena galírale napu'lige 'ma tabilé nocha ne, a'lige ta'chó suwábaga nejía ne ye apeli, 'pílipi bayémala ne alué ralámuli napu wikeme ju alué wa'lula nóchali nígame.»

⁵'Lige bayesa alué bilé rió, rukele: «¿Chekí wiké mué alué wa'lula nóchali nígame?» ⁶'Lige alué rioka regá nejele: «Bilé sientu miná usánisa makué bote bilé liá litro chewame olibo rakala ba'wila

wiké ne.»^o 'Liko anile alué rió nóchalichi nulame: «'La bijchiá ju, jena chujkú napu mué wiká, asíriga we'ká wiká mué. Alekeri gu'írimala ne mué, pe nasípasi najtétimala mué, pe osá nosa makué bote olibo rakala ba'wila, 'lige pe alakí ujchawa jena apélichí mué bo'né.»

⁷'Lige uché bilé rukele: «Mueka ¿chekí wikégó alué wa'lula nóchali nígame?» 'Lige alué rió rukilime ka regá nejele: «Neka bilé sientu gostali ri'ligó wikáre'é.» 'Liko anile alué rió nóchalichi nulame: «'La bijchiá ju, jena chujkú napu mué wiká, asíriga we'ká wiká mué, alekeri gu'írimala ne mué, pe osá nosa makué gostali ri'ligó najtétimala mué, 'lige pe alakí ujchawa jena apélichí mué bo'né.»

⁸'Lige alué echerúgime nígameka anile alué nulame 'we rejchirúgame níligo pe u'kabi gobláligo alué wikame ralámuli. › Apiépiri rió chati nóchame 'we rejchirúgame ju a'boi nochálilachi nóchaga.

'Lige Esusi abiena regá anile: ⁹—Neka 'la ruwí: 'We 'la semáriga gu'írowa ralámuli kógiga we'ká e'karúgame tábiri napu iní 'emi jena wijchimoba napurigá we'ká gompaniérogame nímala 'emi, 'lige napurigá Onorúgame nejímala napu tabilé siné suwíbame ju napu'lige 'ma suwibasa suwábaga alué e'karúgame tábiri.

¹⁰Bilé rió pee nígame nisa, 'lige 'we gu'írame nisa ralámuli, a'lígeko abé we'ká tábiri nígame nisa 'la

o 16:6 Alué olibo rakala ba'wila 'we sowime ju, 'lige alué ralámuli 'ya ejperégame alekete gisáriga go'yame nile go'ame, abiena 'we yowí nile, abiena uneme nile lámparachi ro'agá rajemia. E'nesi glosario «lámpara».

we'ká ralámuli gu'frimala. 'Lige pee nígame nisa 'lige tabilé gu'frame nisa ralámuli, a'kinana rekó we'ká tábiri nígame ke, tabilé gu'frimala ralámuli. ¹¹ 'Lige alué rió tabilé 'la semáriga uneme nisa alué we'ká tábiri napu iní jena wijchimoba, a'lígeko churigá 'la semáriga uneme nímawé alué Onorúgame nila semátiri 'nátili. ¹² 'Lige tabilé 'la repume nisa alué tábiri uché jaré ralámuli nila, alésíko 'ma tabilé 'yawa Onorúgamete alué tábiri napu 'yáwali nílige napurigá bo'né niga neraga asimela.

¹³ Alué bilé rió nóchame tase a'lá nochámala oká rió nóchali nígame 'yuga, napugiti alué rió nóchame tase galémili ju bilé alué nóchali nígame. Pe bi'lepi 'la sébali e'wímala. Yeka regá ruwime kéré: Tase 'we najkiboa pe enomicho 'lige we'ká tábiri napu ni 'emi, iligá 'we a'lá oyérawa Onorúgame.

¹⁴ Alué ralámuli bariseo pe enomicho najkime, aké mochile alarigá ra'íchachi alué Esusi, 'lige 'we gawélele i'kirú anigá. ¹⁵ Liko Esúsika regá anele:

—'Emi ralámulika 'la a'ká ralámuli korime ju a'bopi, nobi Onorúgameka 'wéchigo a'lá machigó 'emi alarigá 'nátame ko. Ralámuli 'nátachi 'we a'lá ko a'bopi 'lige 'we najtékame korisá a'bopi, Onorúgameka 'we gichime ju alué ralámuli na'tálima.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
tabilé siné suwíbame ko**

Onorúgame nila semati rejcholi

¹⁶ 'We 'ya ta'chó ochérachi alué Juani ralámuli rewarama, ya 'ma

nerule alué Moisesi nila ra'íchali rejcholi, 'lige alué ra'íchali rejcholi napu ruwime nile napu anele Onorúgame abiena nerúlechigó. Alué Juani ochérasa a'lige si akiná nerú ra'íchali rejcholi napu ruwime ju churigá ka napu'lige 'we 'la 'nátaga eyénachi bilé rió Onorúgame 'yuga. We'ká ralámuli 'nátame ju pe napurigá a'boi 'nata. Jaré noli nakome ju uché jaré ralámuli 'yuga regá anigá: «Alarigá nulá Onorúgame napurigá nakowa.» ¹⁷ Ralámulika tabilé siné lisensia nílmalala napurigá nokimela napurigá a'boi najkí. Suwábaga alué Onorúgame rejchólila senibí nerúlamala, 'lige 'we a'lá sébali olámili ju ralámuli.

¹⁸ Aka regáriga aníruba alué Onorúgame nila rejcholi: Bilé rió a'resa bo'né upila 'lige uché bilé mukí 'yuga rewisá, alarigáká 'we resíriga ju. Abiena rewisá uché bilé mukí a'rérigame 'yuga, abiénachigó wa'lú resítiri ju.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
ejperéligo oká rió, bilé rió 'we
enomígame 'lige bilé rió tabilé
enomígame Lasro rewégame**

Abichilubi ra'íchale Esusi, regá anile:

¹⁹—Bejtele bilé rió 'we enomígame, 'we a'kalala o'pacha o'pachátame 'we najteme, nabí rawé 'la e'karúgame go'ame go'yame 'we ra'sati 'we najteme. ²⁰⁻²¹ 'Lige bilé rió bejtele tabilé enomígame 'we nayume wejchagónite, Lasro rewégame. Alé yochi alué rió 'we nígame bejtélachi ajchalime nile napurigá

go'ame rujsúkame go'mela, 'lige alué o'kochí alemi nawime nile cha'mimea alé wejchágachi. ²²'Lige bilé rawé arigá 'ma mukule alué Lasro 'lige alué alawala o'tole alué santo ánjeli 'pa rewagáchika sígame alé ajchamia napu ajtí Abraámi 'we semárikáchi. Alué rió 'we enomígame abiena mukúlechigó a'kinana, 'lige o'tóliru na'polamia.

²³'Lige alué rió 'we enomígame alawala asagá alé re'lé na'ichí napu mochime ju alué cha nokame ralámuli suwíggame alawala, 'we resí nilia asale, 'lige etele wamí 'pa rewagachi ajtíggame alué Abraámi alué Lasro 'yuga. ²⁴'Lige e'wele ne'ole regá: «Muérigo Abraámi, neka mué rijimala ju 'we a'kinana ochérigame, mueka 'we 'ya bejtele, pe rekó na'temákarigó ne'chí. Nulewa alué Lasro napurigá sa'nabáchamala pe'tá alué makúsala 'lige napurigá jeka simela rulabáchamia ne'chí inalá, asíriga resí nílía ajtí ne jena re'lé na'ichí.»

²⁵Abraámika regá nejele: «Muérigo towí, aka 'we a'lá na'tábá, mué asíriga 'la ganíliga bejtele bijí ajagá asagá, 'lige alué Lásroka 'we resí nílía bejtele bijí ajagá asagá. 'Lige ye Lásroka jipe 'we a'lá ganíliga ajtí jena, 'lige mueka 'we resí nilia ajtí alé re'lé na'ichí. ²⁶Aminami 'we re'lé enari kachi ju alemi, tase chérigá gainawa ramué alemi e'tegía, aminami muéchigó tase chérigá gainámala jeka 'moa.»

²⁷'Liko anile alué rió napu 'we enomígame nílige alé na'ichí asagá: «Muérigo Abraámi, 'liko

juláwagó alué Lasro alé 'mi ne o'nola bejtélachi, ²⁸alé napu mochí ne ba'chila 'lige ne bonila, maligi ju, napurigá simela Onorúgame nila ra'íchali rejcholi ruyemia napurigá 'la tase 'lúpua jeka na'ichí 'we resí ikiachi.» ²⁹'Liko alué Abraámika anile: «Ya 'ma we'sá gepú alué napu mué ba'chila ju 'lige bonila alué ra'íchali rejcholi Onorúgame nila alué napu Moisesi osale abiena alué napu osale alué napu ruwime nile napu anele Onorúgame. Alueka alué ra'íchali rejcholi gepúrale ko 'nalina.»

³⁰'Lige alué rioka napu 'we enomígame nílige regá anele: «Muérigo Abraámi, alué ralámulika tase bijchígime ju rejcholi ruilía, 'lige alué Lasro mukúgame aluete nawísiká alué ralámuli, ku guwana na'támala resiti nocha.»

³¹'Lige alué Abraámika regá anile: «'Lige tase bijchígisa napurigá ruwile alué Moisesi abiena napu ruwile alué napu ruwime nile napu anele Onorúgame, abichilubi tabilé a'rémala chátiri 'nata^p rekó ku ajánige bilé mukúgame.»

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
napurigá a'lá 'nátaga
mochiwa napurigá tabilé
chátiri nóchali nochawa**

17 Esúsika regá anele alué bo'né benírame:
—Senibí rawé mochímala jaré rió alué semati 'nátili najsibume, rekó 'ma simíbage 'lige rekó 'ma tané ikigé, aba nawámala uché bilé rió ra'íchali najsibume, resía 'lige alué

p 16:31 Chátiri 'nátili na'talia pe a'chigó aliena resíriga ju napurigá chátiri nochalia.

rió. ²Wamí wa'lú ba'wichí pátéke'é alué rioka wa'lú rejté ri'ligó ruzume golótiga napurigá tabilé aminabi benírimala chátiri 'nátili alué uché jaré ralámuli ta'chó 'la sébali machime Onorúgame nila ra'íchali. ³i'We a'lá 'nátaga 'emi!

› Cha anésiga mué bilé riote, ruyewa alué rió alué 'we a'lala rejcholi, 'lige a'lá sébali gepúsaká alué rejcholi, 'liko ku 'we a'lá galegá etewa. ⁴Napu ekisá cha anisá alué rió 'lige ku e'kali tasa, yati ku e'kawa alué rió.

⁵'Lige alué makué oká rió nulame Esusi nochálilachi anile:

—'Yáwagó ramué alué 'nátili napurigá abé a'lá bijchígiwa napu aní Onorúgame ra'ichálila.

⁶'Lige alué Esúsika anele:
—Rekó 'emi péemili bijchígame nisa Onorúgame ra'ichálila 'liko anesa 'emi Onorúgame: «O'pó mué alué rojá 'lige elawa alé wamí wa'lú ba'wichí nasipa 'lige wa'lú ochéririwa», 'lige Onorúgameka yati e'wámala.

⁷Abiena anile Esusi:

—Bilé rió nóchali nígame bilé rió ralisá tabilé najtétiga nochárimia⁹ 'lige 'minami julasa asarániliga, 'lige kuka nawasa alemi 'sisa asará, 'mimi einasa 'ma ajágame nesigá, 'lige ¿'lacha regá anémalawé alué rió nóchali nígame?: «Pachaka asagá, go'yá asá remé», ¿'lacha regá anémalawé? ⁸Tase alarigá anémala alué rió, pe regá 'nalina anémala: «Wajsewa go'ame, 'lige 'la e'negá asiboá tachiri rokárিকা jena mésachi ne go'yá ajtígachi. Pe

nejubapi go'poa muéká.» ⁹'Lige ¿'lacha aneme júkó alué rió 'ma bosasa cheliérabá? ¿Tacha alieri 'íniligo jaré ralámuli?

¹⁰› A'chigóriga 'emi napu'lige ya 'ma sébali olasa suwábaga nóchali napu nulá Onorúgame, regá aniboa 'emi: «Mué Onorúgame, ramueka pe nóchame niru, 'lige napu mué nulá sébali olaru.»

**Jena ruwimela Esusi
sa'wáligo makué ralámuli
wejchagónite nayume**

¹¹Esusi enegá alé Rusaleni simiá, simírole alemi napu napuí alué Samaria rewégame gawí Galilea rewégame gawí si. ¹²'Lige a'mulipi enágichi alé bilena u'kabi riógachi, alé simíbale Esusi najtepamia makué rió sa'pachí amoba nayume lepra anilime naulite yolí ra'íchaga. 'Lige alé a'nabeka jábale alué nayúkame rió, ¹³'lige regá anele Esusi a'wágame ra'íchiga:

—iMuérigo Wa'lula Esusi, pe rekó na'temápua ramué!

¹⁴'Lige alué Esusi etesa, regá anele:

—Simíbaga balé e'newa u'tá re'obá ilígachi «sinagoga» rewégame.

'Lige boichimi eyéniga 'ma tané ikile alué naulí alué makué rió sa'pálachi. ¹⁵'Lige bilé alué rió etesa 'ma tané ikíligo alué naulí, yati ku ro'ile, 'lige ku sébaga napu ilile Esusi, wa'lú cheliera 'yale Onorúgame e'wele ra'íchaga, ¹⁶chojkóbisiga rojpóchaga chujkíbbale a'bé napu ilile Esusi

q 17:7 E'nesi glosario «esclavo».

wa'lú cheliera 'l'gá. Alué rioka Samaria bejtégame nile. ¹⁷'Liko alué Esusi regá rukele alué ralámuli alé jágame e'negá:

—¿Tacha makué rió ke sa'wígame? 'Lige ¿koche mo'fbaleché alué uché jaré gi makué rió? ¹⁸Ye riocho uché bilena gawichí bejtégame 'la kuka nolina wa'lú cheliera 'yamia Onorúgame.

¹⁹'Lige Esusi anele alué rió:

—Ilísiga, ya 'ma bi'wígame alawégame ju mué jípesí. Yati ku simigá.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá nulame ka Onorúgame

²⁰Alué ralámuli bariseo rukele Esusi:

—¿Chiéniko si 'la machí nérélamala Onorúgame 'ma nulao? 'Lige Esúsika regá nejele:

—Napu'lige nulachi Onorúgame, tase 'wesi etémala, ²¹napugiti alué Onorúgameka pachágana sulachí asimémpá, pecha 'wesi regá animela: «¡Jena ajtí nulá Onorúgame!» «¡Alé 'miná ajtí nulá Onorúgame!»

²²'Liko regá anele bo'né benírame:

—Sebámala bilé rawé napu buwémala 'emi ne'chí, ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, tabiléchigo etémalagó 'emi. ²³'Lige jaré regá animela: «Jena 'ma nulá Onorúgame», 'lige jaré regá animela: «Alé 'miná 'ma nulá Onorúgame.» 'Lige 'emi tase simawa e'newa, aminami tase najátawa alué alanime ralámuli, pecha bijchiá nimia. ²⁴Ne napu

nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, napurigá u'kí ne'wílala 'we ra'ósame alarigá níkala nawachi ne alé 'pákana rewagachi napu'lige alué raweli sebasa. ²⁵'Lige bajchako me'liboa ne ralámulite jipe ejperégame. We'ká ralámuli pe gawéliga gepúmala ra'íchali rejcholi ruwichi ne. ²⁶⁻²⁷Alué ralámuli napu ejperele 'ya napu'lige bejtele Noé rewégame rió, alué ralámulika pe ejperégame nile, pe mo'norúacho mochime nile 'lige go'ame go'yá 'lige bajía rekútame, aminami pe resítiri nocha. Napusí Noé bajkile bilena wa'lú bárkochi a'rele resítiri nocha napugiti wa'lú u'kúligame 'lige suwábaga ralámuli suwile si'lika. A'chigóriga nímalachigó napu'lige sébachi ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga. 'We chátiri nocha mochímala ralámuli 'lige tabilé sayémala nawachi ne.

Abichilubi anile:

²⁸—A'chigóriga ejperele alué 'ya ejperégame ralámuli napu'lige bejtele alué Loti rewégame rió. Pe go'ame go'yacho mochime nile, 'lige bajía rekútume, 'lige ralongá tábiri 'lige ralineá, 'lige pe echá mochime nile, abiena pe galí newagá ejperégame nile, ²⁹napusí alué rió Loti 'másasa alé we'ká riógachi Soroma asagá, napu'lige na'í rujsule abiena asupre rewégame rejté rajame 'pákana rewagáchika, 'ma re'wániga suwile alué ralámuli, 'ma suwábaga tábiri 'ma galítiri 'yúriga rajale. ³⁰'We resíriga nímalachigó uchéchigo nawachi ne napu ju bi'neli neyúriga

tabilé se'winá 'sime. Chátiri nocha mochímala ralámuli 'lige tabilé sayémala nawachi ne.

³¹, Napu'lige sebasa rawé napu'lige ne kuka sébachi 'pa rewagáchika, 'lige jaré ralámuli galichi amoba mochisa, 'lige alué we'ká tábiri alué ralámuli nila alé re'lé pachá galírale mochisa, tase e'tegímili ju buinamia alué tábiri o'tomea júmisimia. 'Lige jaré ralámuli wasachi e'yénasa, tase ku galírale simámili ju. ³²Aka churigá ikíliga'é alué mukí Loti upila, ku guwana e'nesa 'ma oná gayénale. ³³Alué napu jena wijchimoba nerúgame tábiricho 'we koruka eteme ju 'lige majame ju Onorúgame ra'ichálila beníriga ralámuli pe me'liboa mayega, alueka tabilé narémala semati raweli. Alué napu tabilé majame ju mukigá Onorúgame nochálilachi nóchiga, alueka 'la narémala semati raweli 'pa rewagachi.

³⁴, Neka 'la bijchiá ruwí. A'lige rukó oká ralámuli bi'timela alé bi'lénapi tabachi okoka, 'lige alué bilé o'toboli ju 'pa rewagachi, 'lige bilé abajá a'réwali ju. ³⁵Oká umugí napuúka rusiá uchusa, bilé o'toboli ju 'pa rewagachi, 'lige bilé abajá a'réwali ju. ³⁶Oká rió nokisá nocha wasachi, 'lige bilé o'toboli ju 'pa rewagachi, 'lige bilé abajá a'réwali ju.

³⁷'Lige alué benímeka rukele Esusi:

—Mué Wa'lula, ¿koche ikimela 'lige alué alarigá?

'Lige Esúsika regá nejele:
—Alé napu bo'í mukúgame, alé napuímala gonoli 'lige wilú.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo
'we a'lá nejkúrame ko
Onorúgame napu'lige iwérali
tánachi apiépiri ralámuli

18 Aminami Esusi ra'íchale alué bo'né benírame 'yuga bilé ra'íchali napu ruwime nile senibí ra'ichálime ka Onorúgame 'yuga. ^r ²Regá anele:
—Bejtele bilé rió ra'íchali gatemes alé bilena we'ká riógachi. Alué rioka tase nirame nile Onorúgame, aminami tase nirame nile ralámuli. ³Abalé we'ká riógachi bejtélechigó bilé mukí gunámakame. 'Lige alué mukika ya 'ma we'sá simílige alué rió ra'íchali gateme e'nemia napurigá gu'írowa na'áwili gatélichí.

⁴, 'Lige we'ká rawé alué ra'íchali gateme tase gu'íriale alué mukí na'áwili gatea. 'Lige arigá regá 'nátale: «Rekó ne ta nirame ke Onorúgame aminami ta'wesi ralámuli, ⁵abirigá 'la gu'írimala ne ye mukí gunámakame napugiti cha nejkumeme napurigá ta aminabi nejkumémala 'lige napurigá ta che animela ralámuli akiná.»

⁶'Lige anile alué Esusi:
—'La na'tásibá alué rió ra'íchali gateme tase 'la sébali nóchame rió ke, aka alué rió 'la gu'írilige'é alué mukí, ⁷'lige alué Onorúgameka, ¿'lacha ta'lá semáriga gu'írimalawé ralámuli Onorúgame oyérame alué napu Onorúgame 'yuga

r 18:1 E'nesi glosario «oración».

s 18:2 Yolí ra'íchaga «juez» anilime ju bilé wa'lula ra'íchali gateme.

ra'íchame ju iwérali tániga?

⁸Alueka tase we'lisi buwémala, 'we yati gu'frimala. Ne rukérabá bilé ra'íchali 'emi: Napu'lige uchéchigo nawá ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, ¿'la rewimérelé ne alué ralámuli bijí 'la bijchigia mochígame 'we a'lá nejkúrame ko Onorúgame napu'lige iwérali táachi apiépiri ralámuli?

⁹Esusi abiena anele alué jaré ralámuli napu mochime nile alemi 'we gunarume 'lige gawéliga eteme uché jaré ralámuli. Regá anele:

¹⁰—Oká rió simíbale alé re'pá rabó wa'lú re'obá ilígachi, 'lige bilé alué rió bariseo nile, 'lige alué uché bilé rioka enomí nareme nile napu nejlíme nile alé wa'lula ajtígachi.

¹¹'Lige alué rió bariséoka o'weti iligá Onorúgame 'yuga ra'íchale bo'nepi 'we gunaruga regá: «Mué Onorúgame, neka wa'lú cheliera 'ya mué napugiti neka 'we a'lá rió kame, tase chigoga oyame, tase chati nóchaga oyame, tase we'ká umugí 'yuga gojchime, 'lige tase napurigá alué rió enomí goblálome. ¹²Neka 'we ayúname ju tabilé go'gá che'lébaga 'lige melénala rawé rukachégame 'yúriga. Osá ayúname ju ne alarigá bilé taralí. Makué peso mesa ne, bilé peso 'yame ju ne mué Onorúgame.»

¹³, 'Lige alué enomí goblálomeka 'mi waná ilile rojpóchaga tase e'nénaga 'pa rewagachi, pe iligá mo'loa ilile rojpóchaga, regá anía: «Mué Onorúgame, pe rekó e'kárígó ne'chí, 'we chátiri alawégame ju ne.» ¹⁴'Lige alué rió enomí goblálome 'ma ku galírale simile, 'we a'lá e'káriga Onorúgamete,

napugiti bilé ralámuli napu abé wa'lula neraga 'nátame ka bo'nepi me'tagá uché jaré ralámuli, alueka tabilé na'temaka etewa Onorúgamete. Alué bariséoka tabilé na'temaka etéliru Onorúgamete. 'Lige alué abé a'lá niraga eteme uché jaré ralámuli me'tagá bo'nepi, alueka 'we na'temaka etewa Onorúgamete.

Jena ruwimela napurigá 'we a'lá oyériga nokisiwa alué Esusi tase 'nátaga uché bilé tábiri

¹⁵'Lige alué we'ká ralámuli a'pile jaré u'kuchítiri Esusi alé napurigá cha'pimela Esusi alué u'kuchítiri, 'lige alué Esúsita benírilime ralámuli etesa u'kuchítiri a'pichi ralámuli, yati sulile napurigá tabilé a'pímala alué u'kuchítiri alé. ¹⁶'Lige Esúsika bayele alué ralámuli bo'né benírame, 'lige anele:

—A'rewa napurigá alué u'kuchítiri jeka smela, tase suliwa. Onorúgame 'yame ju a'walí alué ralámuli napu ju napurigá u'kuchí 'kuchi napu yati nareme ju napu'lige i'lía bilé tábiri. ¹⁷Neka 'la bijchígaga ruwí, alué ralámuli tase alarigá nokisá napurigá alué u'kuchí 'kuchi, tasiné elimio Onorúgame napurigá nulémala alué ralámuli.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'we 'la nirálime ko Onorúgame me'tagá alué we'ká e'karúgame 'lige alué uché jaré ralámulichigó

¹⁸Bilé wa'lula ralámuli jurío nuleme rukele alué Esusi:

—Mué, benírame, 'we a'lá rió, ¿tachiri nochámili ju ne napurigá moinámala ne re'pá rewagachi nabí alé asimea?

¹⁹Esúsika regá nejele:

—Mueka ÷chonigá «'we a'lá rió» anéché ne'chí? Alué 'we a'laka pe Onorúgame ju. ²⁰Mué 'la sébali machíguru alué osilí napu a'rele Moisesi napu anime chujkú: «Tase we'ká umugí 'yuga gojchiboa, pe mué bo'né upílacho 'yuga gojchiboa, tase me'liboa ralámuli, tase chigowa, tase 'wesi ralámuli 'yuga 'yéyiga ra'ichawa, 'la nirawa mué bo'né o'nola abiena mué eyela.»

²¹Lige alué rioka regá anile:

—Neka 'we a'lá rió ju 'yasi bijí u'tá rió ka napurigá nulá alué Moisesi nila rejcholi.

²²Lige Esúsika alué ra'íchali akisá, regá anele:

—Bijí tabilé 'cho bi'wígame alawégame rió kéré mué: Suwábaga tábiri ralinewa napu ekí ni mué, 'lige kógiwa mué alué enomí alué tabilé nígame ralámuli, alésíko 'la bi'wígame alawégame rió nímala mué Onorúgame níriga. Alarigá 'la mémala mué alué bi'wígame raweli 'pa rewagachi. Napu'lige suwábaga tábiri ralinesa mué, ku nawawa ne'chí 'yuga einamia.

²³Lige alué rió alarigá nulésiga, 'we sewele napugiti we'ká tábiri nígame níligame alué rió. ²⁴Lige alué Esusi etesa 'we sewéligo alué rió, regá anele:

—'We nóchali nímala bilé rió 'we nígame níriga sébali olá napurigá najkí Onorúgame. ²⁵Bilé rió 'we nígame pe 'we korua ajtime ju e'karúgame tábiri napu ni bo'nepi tabilé nélagá Onorúgame,

alué rioka tabilé sebámala 'pa rewagachi.^t

²⁶Lige alué ralámuli napu akele alué ra'íchali, regá anile:

—'Liko ÷chieri la sébali olámalaché napurigá Onorúgame nulá napurigá sebámala rewagachi?

²⁷'Liko Esúsika regá anile:

—Ralámuli jena wijchimoba ejperégameka tabilé gayéname ju 'la sébali olá napurigá 'la o'toboa Onorúgamete 'pa rewagachi, pe Onorúgame gite ka 'la sébali olame ju 'la moinamia 'pa rewagachi.

²⁸Alué Pegro abiena alé eyénale Esusi 'yuga, 'lige anile:

—Ramueka 'ma suwábaga a'reru alué we'ká tábiri napu nígame nírige ramué mué 'yuga e'yénimia.

²⁹'Liko Esúsika regá anile:

—Tase 'me a'lá ju Onorúgame níriga rekó 'we galegá etee alué tábiri napu ni bo'né bilé rió, 'lige rekó 'we a'lá galegá etee bo'né upila, bo'né ba'chila, bo'né bonila, bo'né go'chila, bo'né waíla, bo'né o'nola, bo'né eyela, 'lige bo'né 'kúchila, peka a'lá sébali olae alué rió napurigá najkí Onorúgame. Abé a'lá ju 'la sébali olá bilé rió napurigá najkí Onorúgame. ³⁰Alarigá sébali olame nisa bilé rió 'liko Onorúgame 'la 'yámala alué 'la bi'wígame raweli jena wijchimoba ajtígachi, 'lige 'pa rewagachi ajtígachi senibí. Abiena bilé mukí níriga a'chigóriga júchigó.

^t 18:25 Lukasi osale regá anime napu'lige néchigó ye ra'íchali 'ya kulí siné: Abé ta'mé nóchali olámala bilé wa'lú ajágame kameyo anilime alé wejchá busíflachi simiria. Regá anime.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
uchéchigo siné churigá mukumeo**

³¹ Alué Esusi waná bayele alué makué oká rió Esusi nochálalachi nulame 'lige regá anele:

—'La gepúsibá, ya'má simawa alé 'pa rabó Rusaleni anilichi. Alé sebámala raweli napurigá osale alué 'ya ejperégame napu ruwime nile napu anele Onorúgame alarigá ikimeo ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga. ³² O'toboli ju ne alé napu mochí tabilé jurío ralámuli, 'lige 'we gawéliwili ju ne abiena 'we resí anéwali ju ne, noli a'kachípali ju ne. ³³ Aminami 'we wejpisópili ju ne 'lige 'ma me'liboli ju ne. 'Lige neka pe bakiá rawé kachi ku ajánamala me'lisuga.

³⁴ 'Lige alué makué oká rioka tabilé námale alarigá anichi alué Esusi. Onorúgame tabilé 'yale 'nátali napurigá námamala chonigá aníligo alué Esusi.

**Jena ruwimela Esusi sa'wáligo
bilé rió tase ma'chílime**

³⁵ Napu'lige Esusi 'ma a'mulipi enágichi alé we'ká riógachi Jerikó rewégachi, 'lige bilé rió tabilé ma'chílime asale alemi boichimi taa enomí. ³⁶ 'Lige akisá we'ká ralámuli simárochi alemi, rukele:

—¿Cho nokogá aní alué ralámuli?

³⁷ 'Lige ralámulika anele:

—Alué Esusi Nasareta^u bejtégame 'naka ená we'ká ralámuli 'yuga.

³⁸ 'Liko e'wele ra'fchale alué rió:

—iMuérigo Esusi, Rabí rijimala alué 'ya ajtíggame, pe rekó na'temaki ne'chí!

³⁹ 'Lige alué ralámuli bajchabemi e'yénigime sulile napurigá tajché anía asimela alué rió, 'lige alué rioka aminacho e'wele ra'fchale:

—iMuérigo Esusi, Rabí rijimala, pe rekó na'temaki ne'chí!

⁴⁰ 'Liko Esusi ilíbale 'lige nulale napurigá aleka a'piwa alué rió tabilé ma'chílime. 'Lige 'ma alé a'písiga alué rió, rukele:

⁴¹ —¿Tachiri choliame najkí mué?

'Lige alué rió tase ma'chílime ka regá anile:

—Mué bi'neli neyúriga wa'lú a'walí nígame, neka najkí napurigá mué ne'chí 'yómala busila napurigá ku 'la ma'chílamala ne.

⁴² 'Lige Esúsika regá anele:

—Ku ma'chílimala mué, napugiti 'we a'lá sébali bijchígame mué Onorúgamete julárigame ko ne.

⁴³ 'Lige pe yati ku ma'chíllale alué rió, 'lige alué Esusi 'yuga simile, wa'lú cheliera 'yasia enale Onorúgame ra'sálagá. 'Lige alué we'ká ralámuli napu ekí etele ku 'la ma'chilio alué rió, abiena wa'lú cheliera 'yasia e'yénale Onorúgame ra'sálagáchigó.

**Jena ruwimela Esusi 'lige
Sakeo napuíka go'áligo**

19 'Lige Esusi sébale alé we'ká riógachi Jerikó rewégachi. Enale alemi nasípami we'ká galí jágichi. ² 'Lige alé bejtele bilé rió 'we enomíggame Sakeo rewégame. Alueka wa'lula nile enomí nareme alé Roma anilichi wa'lúlachi enomí nejlíchi. ³ Alué rioka 'we eténile alué Esusi alemi enágichi, 'lige

^u 18:37 E'nesi glosario «nasareno».

tase chérigá etele alemi wijchí iligá, cha we'ká rióligame alemi 'lige aminami alué Sakeo cha re'lé ilígame rió níligame. ⁴Liko alué rió bajchami 'male 'lige re'pá rojachi 'mole, alé iligá e'nemia Esusi. Alemi simírimili níligame alué Esusi we'ká ralámuli 'yuga. Alué rojaka napuyeri chuná nile jami jágame 'we re'pá jágame. ⁵Lige alué Esusi alemi enegá, e'nele alé re'pami rojachi, 'lige etesa Sakeo anele:

—Muérigo Sakeo, 'we sapuka re'kí, nabá mué bejtélachi, neka simeli ju alemi mué galílachi.

⁶Lige alué Sakeo 'we sapuka re'kile, 'lige 'we ra'sálagá anele:

—Nabágó 'liko.

⁷Alué we'ká ralámuli etesa alué Sakeo galílachi bajkígó Esusi go'ame go'mea, 'lige alué ralámuli chojkile a'bopi ra'icha sayega alué Esusi. Anile alué Esusi bajkíligo alé galírale enomí bujeme ralámuli rió bejtélachi.

⁸Lige alué Sakeo 'ma go'sá o'weti ilísale, 'lige anele alué Esusi:

—Mué Wa'lula, neka nasípasi kógimala alué ralámuli tase nígame alué we'ká tábiri napu ne ni, 'lige chigógite'é ne enomí 'yégiga alué ralámuli, jípeko naosa rasígame ku 'yámala ne a'pílipi.

⁹⁻¹⁰Lige Esúsika regá anile:

—Ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, neka 'yasia nawá resí nokagá ejperégame ralámuli semati rejcholi ruyemia, jípe ya 'ma ku a'rele ye rió chátiri 'nátili napu ju Abraámi rijimala, alué Abraámi napu 'we 'ya bejtégame nile. Alekeri gu'iri

ne napurigá ku guwana na'támala, 'lige 'la ku guwana 'nata.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé tétali enomí

¹¹Alué ralámuli napu alemi mochile gepua alué ye ra'íchali, 'lige mayele a'lige yati pe alé Rusaleni sebasa o'maka Wa'lula Rey gainamio Esusi alé Israeli nulame. ¹²Lige Esúsika regá anele se'wináriga 'nata mochígichi:

—Bejtele bilé rió 'we enomígame, 'lige mejká simile wa'lula rey ajtígachi napurigá wa'lula selígame ajchawa, selígame nawamia bo'né gawílachi. ¹³Lige ta'chó simiá, bayele alué makué rió bo'né 'yuga nóchame, 'lige 'yale a'pílipi makué enomí 'we najteme 'lige anele: «Nocháriwa 'emi ye enomí napusí ku nawachi ne.»

¹⁴, 'Lige we'ká ralámuli alé ejperégame napu bejtele alué 'we enomígame rió tase galele alué rió napurigá selígame nímalá, 'lige júlale nujubami sulíniliga alé 'mi wa'lula nulame ajtígachi riógame ralámuli regá anéniliga: «Tabilé najkiá ramueka napurigá wa'lula selígame nímalá ye rió ramué gawílachi.»

¹⁵, Alué rioka abirigá wa'lula selígame ajcháliru, 'lige ku sébale bo'né bejtélachi. 'Lige ku sebasa bo'né galílachi, 'lige bayele alué makué rió bo'né 'yuga nóchame rukemia chekí méliga enomí nocháriga alué a'pílipi rió.

¹⁶, 'Lige alué bilé rió bajchá nawágame regá anile: «Mué Wa'lula, alué enomí napu mué nejí 'sié

makué enomí 'we najteme merá bilé sientu enomí.»

17, 'Liko alué enomí nígame regá anele: «'We a'lá sébali nóchame rió ju mué, alekeri nulame newámala ne mué makuémina we'ká riógachi.»

18, 'Lige uché bilé rió nóchame sébale alé. Alueka regá anele: «Mué Wa'lula, alué makué enomí napu mué nejí 'sié, alueka pe malígisa makué méte'é.»

19, 'Liko alué enomí nígame anele alué rió: «Mué rió, malígina we'ká riógachi nulame nímala mué.»

20, 'Lige uché bilé rió nóchame sébale alé, 'lige anele: «Mué Wa'lula, jena mochi ye enomí napu mué nejí 'sié. Neka ye enomí banítóchi ra'koga gatega ajtigé 21 napurigá ta e'wagámala, napugiti mué rió 'we ená anime kame. Mueka niga asíbame ju napu tabilé mué bo'né nila ju, mueka 'wíime ju bilena peka echisá.»

22, 'Lige anile alué rió enomí nígame: «Tabilé 'nátanti. Mué 'la sébali machí ne 'we ená anime rió ko, niga asíbame ko ne napu tabilé ne nila ju, 'lige 'wíime ko ne napu tabilé echá. 23 'Lige ÷chonigá ta nochari ko mué alué enomí alé enomí gatélachi mo'ogá? Alarigaka 'la uché rajpé narémikuru ne alué enomí ku nawagá.»

24, 'Lige alué rió enomí nígame anele alué ralámuli napu jale alemi: «Bujewa alué enomí ye rió, 'lige 'yawa alué napu mele bilé sientu.»

25, 'Lige alué ralámulika anile: «iMué Wa'lula, aka 'máchigo ní ko alueka bilé sientu enomí napu mele!»

26, 'Lige alué rió enomí nígameka regá nejele: «Neka 'la sébali ruwí, alué abé mékame enomí nocháriga, alueka abéchigo abé we'ká 'yámala ne. 'Lige alué tase mékame enomí nocháriga, alueka bujémala ne napu ekí 'ya ne.

27 'Lige alué ralámuli sairúgame napu tase najkile napurigá ne wa'lula selígame nímala, alueka jeka a'pawa 'lige 'ma me'lilboa jena ne'chí etériga», alarigá anele.

Jena ruwimela 'ma sébaligo Esusi we'ká riógachi Rusaleni anilichi

28 Pe nujubapi 'ma alarigá ra'ichasa alué Esusi, uché 'we simile Rusaleni simea, alésíko rewiná nile. 29 'Lige amulí seba Be'tagé 'lige Betania 'ámuli riógachi napu nile re'leberi Olibo rewégachi rabó 'lige alé yéniga júlale oká rió bajchá napu nile bo'né benírame, regá anigá:

30—Simawa alé 'pari pe'kabi riógachi Be'tagé rewégachi 'lige 'emi alemi sébaga rewimela 'emi bilé bulito o'wiga ujchárigame bijí ranala ta'chó murútilime. 'Lige su'panasa jeka o'toboa o'wiga alué bulito. 31 'Lige ralámuli rukésaká chonigá su'panalia alué bulito, regá anewa: «Alué Wa'lula najkí bulito.»

32 'Lige alué oká rió bo'né Esusi benírame simíbale 'lige 'la rewale bulito napurigá anile Esusi. 33 'Lige alué bulito su'pana uchúkachi, alué upugégame ka anele:

—÷Chonigá su'panáliché 'emi alué bulito?

34 'Lige alué oká rioka regá nejele: —Alué Onorúgame a'walila nígame najkí ye bulito.

³⁵Alésíko o'tóile alué bulito Esusi alé na'légana, 'lige alué oká rió gemala chiní i'weli bujusá pérale alué bulito 'lige alé asérale alué Esusi. ³⁶'Lige alé rabó moyena alué we'ká ralámuli bajchabemi pésiga e'yénale gemala chiní i'weli napurigá nokame nile napu'lige nawasa napunápuri riógachi bilé wa'lula rey.

³⁷⁻³⁸'Lige alé rabó Olibo na'kolígana e'yéniga napu pe 'wechi ma'chígime nile Rusaleni, suwábaga alué we'ká ralámuli alué Esusi oyérame chojkile e'wele sinaka ra'icha ra'sálagá, abiena 'we a'lá niraga ra'icha Onorúgame. Regá anigá:

—iJipe 'ma seba alué Wa'lula Rey Onorúgamete julárigame, Onorúgame a'walila nígame, ramueka 'we a'lá niralia ye rió! iWa'lú ra'sálalí nerú 'pa rewagachi!

Regá anile alué ralámuli napugiti wa'lú a'walí nígame níligame alué Esusi, 'we sa'wame nile ralámuli tabilé ma'chílime, 'lige ajánarime nile alué suwíggame. Abiena 'la o'pasárale maligi mili ralámuli 'ya bajchabé rawé maligi banite 'lige oká ro'chite. Onorúgame 'yame nile a'walí bo'né nila.

³⁹'Lige jaré bariseo napu jale alemi we'ká ralámuli jágichi, alueka anile: —Muérigo benírame, sulíwa alué mué 'yuga e'yéname napurigá kilí jámala.

⁴⁰'Liko alué Esúsika regá nejele: —Neka 'la bijchiá aní, ye ralámuli a'résaká siná a'liko rejté sinaka ra'ichámala.

⁴¹Napu'lige Esusi enagá alé 'ma bochígimi ma'chígichi Rusaleni,

'lige nalale alué we'ká alé riógame ralámuli na'temaka, ⁴²regá anigá:

—Neka 'we seweka ená jipe alué ralámuli na'temaka. 'We 'la kápá alué ralámuli 'la 'nátaga akísá jipe rawé 'la bi'wíggame alawégame gayéname ko apiépiri ralámuli 'la 'nátaga akeme aleké ra'íchali rejcholi napu benírige ne alué ralámuli 'yabé rawé, jípeko 'máchigo nasótiga ajtíkó alué rejcholi, pecha bijchígilime alué ralámuli. ⁴³'Lige sebámala bilé rawé 'we resí ikimeli alué ralámuli. Alué saíla alé a'beka tegóchika we'é namó ajchámala nakomia aleka uchuka, mo'imea pachami, ⁴⁴'lige 'ma re'wániga me'limela alué ralámuli Rusaleni ejperégame, abiena 'ma re'wániga gajunámala galí. Alarigá ikimela alué ralámuli pecha bijchígiligame Onorúgame nawachi ralámuli gu'írímia ku guwana ro'inamia alué resiti nóchame.

Jena ruwimela Esusi ne'óchaligo alué ralineme alé wa'lú re'obachi Onorúgame galílachi mochíggame

⁴⁵'Lige alué Esusi bajkile alé ra'pichí wa'lú re'obachi Onorúgame galílachi, 'lige 'ma ma'chí buyánale alué ajággame ralineme ralámuli alé. ⁴⁶'Lige anele:

—Alé bilena apélichí regá ruwí: «Ne galílaká Onorúgame 'yuga ra'ichálime nímalá 'lige iwérali tánilime», 'lige 'émika uné napurigá resó chigórigame nila.

⁴⁷Alué Esúsika senibí rawé benírimé nile Onorúgame nila ra'íchali alé wa'lú re'obachi Onorúgame galílachi, 'lige alué

e'wélala balé abiena alué Moisesi a'rélala ra'íchali benírame ralámuli abiena alué e'wélala nulame alé we'ká riógachi, alueka 'nátale churigá 'la nimio me'liá alué Esusi. ⁴⁸Lige tabilé che ikisá nílile alarigá 'la nimio me'liá, cha we'ká ralámuli jálgame alé alué ra'íchali rejcholi gepuga 'lige 'nata.

**Jena ruwimela Esusi
ne'óchaligo alué e'wélala**

20 Bilé rawé napu'lige Esusi ajtígichi alé ra'pichí re'obá ilígichi Onorúgame galila, beniria Onorúgame nila ra'íchali we'ká ralámuli 'lige aminami rejcholi ruyea napurigá 'we 'alá e'wámala napu nulá Onorúgame. A'lige alemi a'bemi jábale alué e'wélala balé, abiena alué napu benírame nile alué ra'íchali rejcholi napu a'rele Moisesi 'we 'ya, abiena alué ralámuli jurío nuleme. ²Lige alué ralámulika regá anele alué Esusi:

—Mué Esusi, ¿tachiri najtékame nóchali nígame ju mué? ¿Wa'lula ju mué? ¿Chierite ajcharu mué napurigá wa'lula nímala mué?

³Liko Esúsika regá anele:

—Ne abichigó rukumela bilé ra'íchali, 'lige chonirá 'emi:

⁴«¿Chieri júlale Juani napurigá rewarámala ralámuli ba'ichí jáwaga, Onorúgame o pe apiépiri ralámuli?»

⁵Liko alué ralámulika chojkile ra'icha a'bopi rukegá, regá anile:

—¿Churigá nejiawa? «Onorúgame júlale», anisúgaká, 'liko regá animela: «¿Lige chonigá ta bijhígileché 'emi?» animela. ⁶Lige

tase chérigá rupoa pe apiépiri ralámulite julárigame nílgo. Alarigá ruisúká ramué 'liko 'ma me'limela ralámuli bajsibuga ramué napugiti 'la machigá mochígime Juani 'la Onorúgamete julárigame nílgo.

⁷Alarigá anile majaga alekeri tase machióríle aluete julárigame nílgo alué Juani ralámuli rewarániliga ba'ichí jáwaga. ⁸Liko Esúsika regá anele:

—Néchigó tabilé ruwimela 'liko chierite ajchárigame ka ne wa'lula neraga.

**Jena ruwimela Esusi ruwílgo
cha nokálgo jaré rió i'wilí
echerúgime repume**

⁹Lige chojkile Esusi ra'icha ralámuli 'yuga, regá anigá:

—Bilé rió jáwale we'ká i'wilí' bo'né gawílachi, 'lige owile repúniliga jaré rió nóchame, 'lige alué bo'né rió i'wilí nígame ka simile bilénami mejká. Alé mejká asale we'kabé bamí, alakí bamí kachi 'ma chojkile rakea alué i'wilí. ¹⁰Napu'lige 'ma rakesa 'lige 'ma wachi, júlale bilé rió nóchame napurigá 'wímala alué i'wilí rakala napu nachuámili nile alué rió i'wilí nígame. 'Lige alué owítigime i'wilí repúkichi 'ma wejpisole alué rió julárigame 'wíniliga, 'lige pe sekega júlale kumi. ¹¹Liko alué rió i'wilí nígame uchéchigo bilé rió nóchame júlale 'wíniliga. Abiena alué rió 'we ne'ocháliruchigó, abiena wejpisóliru, abiena tase 'yáliru alué i'wilí rakala napu 'núlga juláliru. ¹²Lige

v 20:9 Jaré ralámuli u'lí aneme ju, 'lige jaré pe 'uba aneme ju alué i'wilí.

alué i'wilí nígame uchéchigo bilé
 nóchame rió júlale i'wilí 'wíniliga,
 'lige abiénachigó 'we jéchiga
 wejpisole, 'lige 'ma kumi júlale.

¹³ 'Lige arigá 'nátale alué i'wilí
 nígame: «¿Churigá olásiga 'la
 nímalaché? Jípeko julámala ne ne
 bo'né inolá. Siné kachi alueka 'la
 niráwaréko.»

¹⁴ 'Liko alué owítigime ralámuli
 i'wilí jáwame repúniliga etesa alué
 rió alé a'nabeka enágichi, 'liko
 anile a'bopi ra'íchaga: «Alué rió
 júkuru alué o'nola nila nachuámili
 napu'lige o'nola mukusá, alekeri
 me'liboa alué rió, alarigá 'la
 ramué niga ejtebiwa ye wasá
 i'wilí jawárigame.» ¹⁵ 'Liko alésíko
 'minami mejkabé o'togá me'ale.

Alarigá anele Esusi alué ralámuli
 'lige rukele:

—¿Cholámalawé alué wasá i'wilí
 nígame alué ralámuli alué re'malí
 me'ágame? ¹⁶ Alemi simela 'lige 'ma
 me'limela alué ralámuli owítigime
 i'wilí jawárigame repúniliga, 'lige
 uché jaré 'yámala alué i'wilí
 jawárigame repúniliga.

'Lige akisá alué ralámuli alanichi
 Esusi, 'lige regá anile:

—i'Tase siné alarigá nokisuga 'la
 képá! —anile majaga.

¹⁷ 'Lige Esúsika e'néniga anele:

—¿'Lige tachiri ruwime ju alué
 osilí napu uchú osiruga alé bilena
 apélichí napu uchú Onorúgame
 wikárla regá anime?:

Jaré rió galí newame gawélele
 bilé rejte,

'lige alué rejteka 'we a'lá a'wagá
 asíbale

alé chijtochi ajchásiga.^w

Alanime júturu alué osilí napu
 uchú alé bilena apélichí napu uchú
 Onorúgame wikárla.

¹⁸ 'Lige uchérajpe anile alué Esusi:
 —Apiépiri rió alé rejtechi bo'ibasa,
 'ma chi'wámala. 'Lige bilé rió
 me'táchisa alué rejte, 'ma chi'laga
 rejpímala. Alué rejte aniáká pe
 ne'chí olagá aniname kéré.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo
Onorúgame 'yalime ko napu
Onorúgame 'yáwili ju

¹⁹ E'wélala balé 'lige alué Moisesi
 a'rélala ra'íchali rejcholi benírame
 ralámuli, alueka cha'pinálile alué
 Esusi a'lige yati alé, napugiti alué
 ralámulika 'we a'lá machíligame
 alieti olagá anió alué Esusi rejte
 gawélirigime ruyá, aminami 'we
 a'lá machile ne'ochalia alué
 ralámuli, iligá alué ralámulika
 majale alué uché jaré ralámuli,
 alekeri tabilé cha'pile.

²⁰ 'Lige júlale jaré rió napurigá pe
 i'kilí e'yénamala Esusi e'néniga, 'la
 a'ká ralámuli neraga pala se'winá
 anigá enara alué Esusi 'lige se'winá
 anigá einásaká yati cha'piboa
 olale o'tomea alé wa'lula selígame
 ajtígachi. ²¹ 'Lige arigá siné rawé
 regá rukele:

—Mué, benírame, ramueka 'la
 machiaa 'we semáriga benírame ko
 mué, suwábaga ralámuli 'la nirame
 ko mué, 'lige 'la sébali benírame
 ko mué napurigá nulá Onorúgame.
²² Ruwíbá mué, ¿pala a'lá ju enomí
 i'lía alué wa'lula selígame rey alé
 Roma ajtígame, tabiléchala 'la ju?

²³Alué Esúsika 'la machile chátiri 'nátaga rukeo alué ralámuli, 'lige anele:

²⁴—'Emi bilé ralámuli, jeka o'tóbá bilé enomí.

'Lige bilé ralámuli yati 'yale bilé enomí chijtúligame bawérigame. 'Lige Esúsika rukele alué we'ká ralámuli:

—¿Chieri mo'ola ju ye mo'ó jena enomichi ajtíggame? 'Lige ¿chieri rewalá ju napu chujkú jena?

'Lige alué ralámulika regá nejele:

—Aka aluéguru wa'lula gobierno enomí nareme.

²⁵'Liko Esusi anele alué ralámuli:

—Napu alué wa'lula nila ju, alueka ku aba alué 'yáwaguru, 'lige alué napu Onorúgame nila ju, alueka alué Onorúgame 'yáwaguru.

²⁶'Lige alué Esusi tabilé se'wináriga nejele, alekeri tabilé che ikile alué ralámuli rekó o'tonalie. Alésiko kilí jábale alué ralámuli, suwábaga tábiri 'we benegá nejéligime alué Esusi.

**Jena ruwimela rukélirigo Esusi
pala bijí ajagá e'yéname ka
alawala ralámuli suwisá**

²⁷Pe nujubapi jaré alué saruseo chojkéggame ralámuli simíbale Esusi 'yuga ra'ichamia. Alué ralámuli saruseo napu tase bijchígime nile rewagachi simíbame ko ralámuli suwisá, regá anele alué Esusi:

²⁸—Mué, benírame, bilé rió mukusá 'lige bi'neli rejpisa upila tase 'cho 'kúchiga alué rió 'yuga, 'lige alué rió mukúgame ba'chila o bonila rewimeli kará alué mukí gunámakame, 'lige 'kúchigame nímará alué mukí 'yuga, 'lige alué

rió 'kúchilaka alué mukúgame 'kúchila káréllamará. Alaníché alué osilí napu osale alué Moisesi 'we 'ya ajtíggame. ²⁹Sinéchigo mochile gichao ejtemali a'boi rijimala. Newile bilé alué re'malí bajchá ochérigame, 'lige 'ma mukule ta'chó 'wesi 'kúchiga alué mukí 'yuga. ³⁰'Liko alué rió mukúgame bonila newile alué mukí gunámakame 'yuga, abiena 'ma mukúlechigó tase 'kúchiga. ³¹Alarigá nokale suwábaga alué gichao ejtemali repola 'yuga newía, 'lige suwábaga gichao ejtemali tase 'kúchiga suwile. ³²Alésiko arigá 'ma mukule alué mukí. ³³Napu'lige alé rewagachi sebasá alué we'ká ejtemali 'lige alué mukí, aleka ¿chieri 'nalina upila nímalawé alué mukí?

Alarigá rukele rekó tabilé bijchígime ke rewagachi simíbame ko suwíggame.

³⁴'Lige Esúsika nejele:

—Jena wijchimoba ka rió 'lige umugítiri newime ju, ³⁵alué napu ekí seba rewagachi nibilé umugí nibilé riótiri newime ju ³⁶aminami tabilé siné suwimeli ju. Aleka suwábaga ralámuli napurigá santo ánjeli nímalá. 'Lige Onorúgame 'kúchila nímalá alé 'pa rewagachi 'ma senibí neraga. ³⁷Aka aba alué bo'né Moisesi osáligé'é pe'kabi osilí napu ruwí rajá ilíligo alué bilé u'tá rojá, alé pe'kabi osilíchi ruwí rewagachi simíbame ko ralámuli suwisá. Alé pe'kabi osilíchi ruwí alué Abraámi 'lige Isaki 'lige Akobo alé 'pa rewagachi mochigo jipe Onorúgame 'yuga, alué bakiá napu suwile 'we 'ya napu'lige ta'chó

o'chérachi Moisesi.^{x 38} Onorúgame níriká tabilé 'wesi suwígame kéré.

³⁹ Alígeko jaré e'wélala alué Moisesi rejchólila benírame anele: —Mué, benírame, 'la bijchiá ju.

⁴⁰ Alésíko 'ma tabilé aminabi rukele alué ralámuli.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo abé najtékame ko Onorúgamete julárigame me'tigá Rabí

⁴¹ Esúsika rukele alué e'wélala: —'Émika íchonigá regá aní Onorúgamete julárigame pe alué Rabí rijimala ko alué Rabí 'we 'ya ajtígame? ⁴² Aka alué bo'né Rabí osáleché alé osilichi Onorúgame Wikálala:

Alué Onorúgameka anéturu alué wa'lula ne'chí nuleme: «Asagá ne 'yuga jena wajtoná

⁴³ napasí ne 'ma umérasa mué saíla.»^y

⁴⁴ Aka alué Rabí osáligé 'é «wa'lula ne'chí nuleme» anime, 'liko alué Onorúgamete julárigame abé najtékame ju me'tigá Rabí.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo alué e'wélala Moisesi rejchólila benírame sayega ra'íchaligo alué olagá

⁴⁵ We'ká ralámuli gepua mochile, 'lige alué Esúsika anele alué benírame:

⁴⁶ —'We a'lá 'nátaga alué 'yuga napu ju ra'íchali rejcholi benírame napu Moisesi a'rele 'we 'ya, alueka 'we riólame ju i'weli o'páchaga e'yénaga, 'lige najkime ju napurigá 'la niraga repóriwa

alemi we'ká riógachi. 'Lige mochínilime ju alé napu mochime ju alué e'wélala najtékame nóchali nígame alé u'kuchí re'obachi «sinagoga» rewégame, 'lige najkime ju napurigá 'la semáriga kógiwa bilénami wa'lú go'achi.

⁴⁷ 'Ma bujeme ju galí alué umugí gunámakame. We'lisi jame ju Onorúgame tania iwérali re'obachi we'lisi napurigá pe a'boi najkime ju napurigá suwábaga ralámuli etémala. Nobi alueka abéchigo wa'lú gastigo narémalagó.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo Onorúgame níriká 'we najtékame níligo alué enomí napu nejile mukí gunámakame

21 Esúsika etele alué 'we enomígame ralámuli mochichi enomí alé gajónichi alé wa'lú re'obachi Onorúgame galila, ² 'lige etélechigó bilé mukí gunámakame 'we resiti pe u'kabi enomígame suwábaga mochichi napu ekí enomígame nile, pe okabi ejchirúligame enomí nile 'we pee najteme. ³ Alígeko alué Esusi anile:

—'La bijchiá ye mukí gunámakame 'we resítiri tabilé we'ká enomígame pe oká enomí mochíkuru, pe napu ekí nígame nile. ⁴ Suwábaga ralámuli 'we enomígame ka pe u'kabi mochime 'ínile alué enomí pe rasírigame 'lige ye mukika 'ma nejí suwábaga napu ekí nígame nile.

x 20:37 E'nesi Éxodo 3:2-6.

y 20:43 E'nesi Salmos 110:1-2.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
gajunáwili ko alué wa'lú re'obá**

⁵Esusi abiena etélechigó jaré ralámuli ra'icha mochigo alarigá níligo alué wa'lú re'obá Onorúgame galila, 'lige aliena semati níligo alué e'wele rejté alué wa'lú re'obá newárigime, 'lige 'we semati níligo alué suwábaga tábiri napu uchúchale 'lige napu jáwale ralámuli alé pachá re'obachi napu ralámuli a'pime nile Onorúgame.

'Lige Esúsika anile:

⁶—Sebámala bilé rawé napu'lige ye wa'lú re'obá Onorúgame galila 'ma gajunáwili ju, suwábaga ye rejté napu eté 'emi wa'lú re'obá newárigime wijchí mochímala gajuga.

⁷A'liko rukéliru alué Esusi:

—Mué Wa'lula, ¿chiéniko gajunáwili júko ye wa'lú re'obá? ¿Churigá 'la machiboa 'ma sebamio raweli gajunáwili ko ye wa'lú re'obá?

⁸Esúsika nejele:

—'We a'lá 'nátaga mochiwa napurigá tabilé 'wesi 'yégamala se'nú ra'ichali ruigá napurigá oyéramala 'emi. E'yénamala we'ká ralámuli ichúrimi ra'laga anisia: «Ne júkuru 'la bijchiá Onorúgamete julárigame. 'Ma seba raweli napu 'emi gu'irimili nílige ne.» Alarigá animela alué ralámuli, nobi 'émika tabiléchigo bijchígiwagó.

⁹—'Lige napu'lige ruyésiga 'emi nakó nerúlimio, tabilé majawa napugiti nerúlimili kame nakoli bajchá, nobi tabiléchigo 'cho suwibámili nímalagó ye gawí a'lige.

¹⁰'Lige aminabi ruwile alué Esusi:

—Alué we'ká ralámuli bilena gawichí ejperégame nakómala chebilena gawichí ejperégame sayega. ¹¹A'wágame nokimela ichúrimi gawichí, 'lige abiena gurúlamala go'ame, 'lige nerúlamala naulítiri, 'lige 'pa rewagachi 'we e'karúgame chátiri buyame etémala ralámuli.

¹² Tabilé 'cho alarigá ikichi suwábaga ye tábiri, 'we najátawili ju 'emi 'lige 'ma cha'piboli ju 'emi. 'Lige 'ma o'toboli ju 'emi e'wérali rukemia ra'ichali alé u'kuchí re'obachi «sinagoga» rewégame, 'lige 'ma mo'áwili ju 'emi galírale ne'chí oyérame kóriká, 'lige 'ma o'toboli ju 'emi alué e'wélala mochígichi ra'ichali gatélachi. ¹³A'lige alé o'tosuga 'emi, 'émika 'la sébali ma'chígime rupoa alarigá ko ne. ¹⁴Tabilé e'karúganti na'tawa bajchabé churigá nemítiká, ¹⁵ne 'nalina 'la nejímala semátiri 'nátali churigá nemímala 'emi. A'liko tabilé umérowa 'emi. ¹⁶'Lige o'toboli ju 'emi napurigá galírale mo'awa 'emi o'nólate 'lige 'emi e'yélate, 'lige 'emi ba'chílate 'lige 'emi rijimálate, 'lige 'emi 'yuga oyame. 'Lige jaré 'emi 'ma me'liboli ju. ¹⁷'Lige suwábaga ralámulite gichíwili ju 'emi ne'chí oyérame kóriká, ¹⁸nobi neka 'la senibí repuka asimélagó 'emi. ¹⁹'La anachásaká 'emi rekó gichilie a'lígeko 'la sebámala 'emi rewagachi.

²⁰ Napu'lige 'emi etea noligá mochigo sontalo jena Rusaleni we'ká riógachi, machiboa 'ma pe yati gajunáwili ko alué we'ká galí. ²¹A'lígeko suwábaga 'emi napu

mochí a'lige alé Jurea anilichi gawichí 'ma júmasiwa re'pá rabomi. 'Lige suwábaga 'emi napu mochí a'lige jena Rusaleni, 'ma júmisiwa. 'Lige suwábaga napu mochí a'lige alé 'mi jami, tabilé ku sboa jena Rusaleni ²²napugiti 'we enárélamala a'lige alakichi. A'lige 'ma alarigá ikimela suwábaga napurigá aní wa'lú apélichichujkúgame osilí Onorúgame ra'ichálila alué apeli kabítigame. ²³Resía umugí alué napu a'lige rawé rojpega mochígichi, 'lige alué umugí napu u'kuchí 'kúchigame bijí ch'iime a'lige rawé, napugiti 'we resíriká nímala a'lige rawé jena wijchimoba. Onorúgame alarigá elámala. ²⁴Ajaré siparínate ejchega me'liboa, 'lige jaré 'ma cha'piboli ju 'lige bochígimi gawichí o'toboli ju. 'Lige alué tabilé ralámuli israelita 'ma neyúriga mochímala jena Rusaleni napusí seba raweli napu'lige Onorúgame 'ma tabilé gu'írimala semátiri na'táililate alué ralámuli tabilé israelita.

²⁵ 'We e'karúgame chátiri buyámala alé re'pá rayénalichi 'lige mechachi 'lige so'pilichi. Alueka ruwime nímala 'ma gajumio gawí. 'Lige jena wijchimoba we'ká ralámuli we'kaná riógame tabilé machimela chonigá ala'si'o a'lige rawé, 'lige 'we majámala ená 'sichi a'wágame rolochi alué wa'lú ba'wí jena wijchimoba ilígame. ²⁶'Lige alué we'ká ralámulika 'ma rekupámala majaga etega alarigá ikíichi ye gawí napugiti a'wágame nokimémpá rayénali, 'lige mechátiri, 'lige so'plítiri alué 'pa rewagachi mochígame. ²⁷A'ligeko

etémla 'emi ne'chí aleka enágichi ne re'kínasia bilena nolichi wa'lú a'walí niga 'lige ra'ósali ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga. ²⁸Napu'lige ya 'ma alakichi, 'we a'lá iwériga mochiwa 'lige buigá mochiwa napugiti pe a'kinana 'ma tabilé resí ikiá mochímempá 'emi.

²⁹Abiena regá anele:
—'Emi 'la machí napu'lige rojá ³⁰yáachi, a'kinana sebamio bamunúsili. ³¹A'chigóriga napu'lige 'emi etea i'kirú ikichi alé 'pa rewagachi, 'we a'lá machiboa 'emi pe a'kinana uché ku nawamio ne.

³² Neka 'la bijchiá ruwí, suwábaga alarigá ikimeo bajchabé ta'chó suwichi ralámuli jipe ejperégame. ³³Rewagá 'lige gawítiri siné rawé 'ma tabilé ne ikimela, nobi ne nila ra'íchalika tabiléchigo siné we'kámalagó.

³⁴ 'We 'la 'nátaga e'yénawa 'emi, tase 'nátaga e'yénawa bajlíime 'lige e'karúgame tábiri mélime napu nerú jena wijchimoba, a'lige rawé tase sanátiga sebámala ne napu 'emi mochí napu'lige 'emi tabilé 'nátaga mochígichi ³⁵napugiti yati neraga nawámili kame ne 'lige suwábaga ralámulite etéwili kame ne. ³⁶'We 'la 'nátaga mochiwa Onorúgame 'yuga ra'icha, a'walí tania napurigá 'emi tabilé che ikimela napu'lige e'karúgame tábiri cha ikichi jena wijchimoba, napurigá 'la simámala 'emi tabilé chijúniga alé napu asimela ne, ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga —alanele Esusi alué ralámuli.

³⁷Esúsika rawé 'we benírame nile alé wa'lú re'obachi Onorúgame

galíłachi, 'lige rukoka simime nile alé na'lébori nasípari Olibo rewégame rabó. ³⁸We'ká ralámuli simíbame nile senibí be'á alé wa'lú re'obachi gepumia Esusi ra'ichálila.

Jena ruwimela Jurásichi bajkíligo alué Remónisi alawala

22 'Ma a'mulipi enale raweli sebamia Páskua anilime omali napu baní go'ame nile tase lebarura ajchigá newárigime,^z ²'lige alué e'wélala balé 'lige alué we'ká rió ra'ichali rejcholi benírame ralámuli napu Moisesi a'rele 'we 'ya, 'nátale churigá 'la níluga Esusi me'liá 'we nasoka napugiti 'we majáligime alué we'ká ralámuli. ³Liko alué Remónisi alawala chátiri bajkile alé Jurasi Iskariote sa'pálachi, alué Jurasi napu nile bilé alué makué oká rió nulame Esusi nochálalachi. ⁴'Lige alué rioka simile e'nemia alué balé e'wélala, abiena alué e'wélala sontalo wa'lú re'obachi tebume Onorúgame galila, 'lige alé sebasana anele:

—Ne 'la nejkúrimala cha'piá alué Esusi.

⁵'Lige alué ralámulika 'we ra'sálale, 'lige enomite najtétimoríle alué Jurasi. ⁶Alésíko Jurasi chojkile 'nata: «¿Churigá chiéniko 'la nímawé cha'piá Esusi tase etériga ralámuli?» regá 'nátale.

Jena ruwimela Esusi go'áligo go'ame Páskua omégachi ta'chó me'liachi

⁷Sébase raweli Páskua^a omégachi baní go'yachi tase kawali ro'igá

newárigime. A'lige rawé napu ekiná riógachi galírale me'liame nile bilé bo'á Onorúgame kógimia. ⁸'Lige Esusi júlale alué Pegro 'lige Juani, regá anegá:

—Simíbaga, newawa alué go'ame ramué go'yame o'rako alí chónachi.

⁹'Lige alué oká rioka rukele:

—¿Koche 'la nítéko alué go'ame newalía?

¹⁰'Lige alué Esúsika regá anele:

—Napu'lige 'emi sebasana alé we'ká riógachi, alé najtepámala 'emi bilé rió sikolí majtochi iligá enágame ba'wí ro'ágame, 'lige 'emi alué rió najátawa napusí seba bilena galichi, 'lige sébámala bilena galírale osámama ilígame, ¹¹'lige anewa 'emi alué rió galí nígame ne napu ju benírame najkió bilé galí napurigá go'mé ne 'emi makué oká rió 'yuga o'rako alí chónachi.

¹²'Lige 'emi alué galí amoba ilígime 'nalina 'yáwili ju abiena 'ma 'we a'lá pechítigame, 'lige alé newawa 'emi alué go'ame.

¹³'Lige alué rioka simíbale 'lige rewale alué rió sikolí majtochi iligá enágame napurigá anílige alué Esusi 'lige najátale. 'Lige jímole bilena galichi osámama ilígamechi, 'lige newale alé alué go'ame a'lige rawé Páskua omégachi go'yáame.

¹⁴Napu'lige 'ma wajsigá ilígichi go'ame 'lige 'ma ro'ariga ilígichi, sébase Esusi go'mea, alé re'lé ilígame mésachi kilí bo'fbale gayena sekate machoka wijchí, alué makué oká rió nulame 'yuga.

¹⁵'Lige anile Esusi:

^z 22:1 E'nesi glosario «levadura».

^a 22:7 E'nesi glosario «Páscua».

—Neka 'we najkié napurigá napuíka go'poa ramué ye go'ame jipe alí chónachi Páskua omégachi bajchabé ta'chó mukiá ne. ¹⁶Pe jipe go'sá go'ame 'emi 'yuga, we'lisi tabilé uché ku napuíka go'poa napusí 'ma 'la sébali ikisá napu najki Onorúgame.

¹⁷Lige cha'pile alué baso i'wilí ba'wila rekútame ro'ágame, 'lige 'ma cheliera 'yasa Onorúgame, regá anele bo'né benírame:

—Nachútaga bajisi 'emi ye i'wilí ba'wila rekútame. ¹⁸Neka 'la ruwí, tabilé uché bajimia ne napusí 'ma 'la sébali ikisá napu najki Onorúgame.

¹⁹Pe nujubapi 'wile alué baní tabilé kawali ro'igá newárigime 'lige wa'lú cheliera 'yasa Onorúgame, chi'wánale alué baní 'lige 'yale alué makué oká rió, 'lige anele:

—Go'sí 'emi. Ye baní ne sa'pala ju. Yeka ruwime ju 'ma me'liboli ko ne, 'lige mukimeli ko ne 'emi neraga.^b 'Lige 'emi 'la senibí a'chigóriga nokoboa a'kinana ne mukusá ne'chí nélegá.

²⁰Lige abiena 'wile alué baso i'wilí ba'wila ro'ágame napu rekútame ju, 'lige anile:

—Ye pachágana manígime i'wilí ba'wila ne elalá ju, alué elá napu ma'chínamili ju ne me'liá, 'lige ne mukugá wa'lú gu'írimili ju 'emi ralámuli. Regá gatele Onorúgame ralámuli jipe ejperégame gu'írimia napurigá 'la bi'wígame alawégame nímala. 'Lige a'lá sébali alarigá

ikimeli júkuru ne napurigá aní Onorúgame nila ra'íchali. ²¹'Lige alué rió napu gu'írimili ju ne saíla ne'chí cha'piá jena ajtúkuru jipe ramué 'yuga jena mésachi.

²²Ne Esusi napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga mukumeli júkuru ne napurigá najki bo'né Onorúgame, 'lige resía alué rió napu gu'írimili ju ne saíla ne'chí cha'piá.

²³Alésíko chojkile rukea a'bopi alué makué oká rió chieri nílga gu'írimili Esusi saíla Esusi cha'piá.

²⁴Alésíko chojkile alué makué oká rió ra'ícha 'we bochí anigá a'pílipi e'wélala neraga mochíniliga.

²⁵Lige Esúsika anele:

—Alué e'wélala selígame alé bilena wa'lú gawichí nulame, alueka 'we nochárimo ju alué ralámuli napurigá ajágame, 'lige alué ralámuli e'wélalaka 'la semáriga gu'írame mayeme ju alué ralámuli. ²⁶'Lige 'emi ralámulika tase alarigá niwa. Alué bilé rió abé najtékame ka, alueka nímili júkuru napurigá alué bilé rió re'malí nóchame tabilé gunarume. Alué nulame ka nejkúrimo nímili júkuru napurigá pe bilé nóchame.

²⁷¿Chieri júkó abé najtékame, alué mésachi asíbame go'ame go'mea, alué chalá go'ame ro'ame? ¿Tacha alué mésachi ajtígame abé najtékame ju? Neka pe napurigá bilé rió ju go'ame ro'ame. 'Émichigó a'chigóriga niwa napurigá ne. ²⁸'Emika senibí ne'chí 'yuga e'yénale ne'chí resí olánilichi ne

b 22:19 «Gu'íriga» aniáká Esusi pe anime ke anile suwábaga ralámuli alawala 'la bi'wimeo 'la oyérasaká Onorúgame alué ralámuli.

saíla. ²⁹Neka alekeri 'yámala 'emi a'walí napurigá ne O'nola 'yale ne'chí ³⁰napurigá go'mela 'emi 'lige bajímala alé ne nila mésachi mochiga napu'lige ne uché ku sebasa, 'lige alé mochíbamala 'emi mutélachi napu ju e'wélala mochime napurigá gatémala 'emi ra'íchali alué makué okaná chojkégame ralámuli israelita 'yuga.

³¹Alésíko alué Esusi Simoni 'yuga ra'íchale regá:

—Mué Simoni, ^c alué Remónisika tala resí olániliga 'emi, wejpisóniliga napurigá ri'ligó wejpimókime napurigá a'rémala 'emi oyeria ne nila ra'íchali rejcholi. ³²Neka 'wéchigo tánigo Onorúgame napurigá tase siné a'rémala mué bijchigia 'la gu'írilime ko mué Onorúgamete napu'lige 'ma chajkena o'tosuga mué alué Remónisite. Napu'lige 'ma ku uchéchigo ku oyérasa mué ne'chí, 'lige gu'íriwa mué gompaniérola ruigá wa'lú a'walí nígame ko Onorúgame.

³³'Lige Pégroka anele:

—Mué Wa'lula, neka aba'lá simé olá mué 'yuga rekó galírale bajchalíe, rekó me'lrige.

³⁴'Liko Esúsika nejele regá anegá:

—Pegro, be'lí be'á napu'lige ta'chó sinachi o'tolí, baisá 'yegámala mué ta machióríká ne'chí.

³⁵'Lige Esusi rukele aba alué makué oká rió:

—¿'We rokáré bilé tábiri napu'lige júlige ne 'emi tabilé o'ká sibula tabilé enomítiri, 'lige tabilé pabega aká nujubami akarálime?

'Lige alué ralámulika nejele: —Tabilé tábiri rokáré.

³⁶A'lígeko Esusi regá anele:

—Jípeko 'la o'toboa chiwela, 'lige enomítiri. 'Lige bilé 'emi tabilé nílaská siparina 'liko ralinewa bo'né o'páchala, siparina raliboa 'lige. ³⁷Neka 'la ruwí: Bijchiá me'liboli ju ne napurigá aní alué osilí Onorúgame nila 'we 'ya newárigime ta'chó ochérachi ne, regá anime: «'We resí oláwili ju alué rió, napurigá pe apiépiri rió cha 'sime alarigá etéwili ju.» Alarigá ruwí alué osilí, 'lige 'la bijchiá alarigá ikimeli ju napurigá ruwí alué osilí Onorúgame nila.

³⁸'Lige bilé alué makué oká rioka anele:

—Mué Onorúgame a'walila nígame, jena bi'tí oká siparina. 'Lige Esúsika regá anele:

—A'lá ju.

Jena ruwimela Esusi ra'íchaligo Onorúgame 'yuga alé Rusaleni na'lebo rabori Olibo anilichi

³⁹'Lige Esusi simile Rusaleni na'lebo rabori Olibo rewégachi napu simime nile bo'né Onorúgame 'yuga ra'ichamia, 'lige alué 'yuga benime najátale. ⁴⁰'Lige sebasá alé rabori anele:

—Tániwa iwérali Onorúgame napurigá ta neyúrimala Remónisi na'tálila.

⁴¹'Lige Esusi alé a'mibemi waná simile, 'lige alé chojkóbisiga ilfbale Onorúgame 'yuga ra'ichamia, 'lige Onorúgame 'yuga ra'icha regá anele:

c 22:31 Alué Simoni oká rewégame nile, Pegro anilime nílechigó. 'Lige i'sínimi Esusi Simoni Pegro anilime nile.

⁴²—Mué O'nó, neka tabilé najkí napurigá ralámuli resí olámala ne'chí. Mué abalarigá najkisáká, abirigá resí ikiméleké ne.

⁴³Lige pe yati neraga ma'chínale bilé santo ánjeli alé 'paka rewagáchika simígame a'walí 'yamia Esusi. ⁴⁴Lige Esusi we'ká 'nátaga resí nílga, 'we iwégame ra'íchaga Onorúgame 'yuga 'we chilénale napieri elá 'lige wijchí pachule. ⁴⁵Lige ku o'weti ilísisa alé napu chojkóbaga ilile Onorúgame 'yuga ra'icha, 'lige ku simile napu mochile bo'né nochálalachi nulame, 'lige 'ma okókame rewale, 'ma okole resibaka chálagá we'ká 'nátaga. ⁴⁶Lige anele: —¿Chonigá okoka bi'tirúché 'émika? Mochísiga o'weti, ra'ichawa Onorúgame 'yuga, iwérili tániwa napurigá ta neyúrimala Remónisi nila 'nátali.

Jena ruwimela Esusi cha'pílirigo saílate

⁴⁷Esusi bijí ra'icha ilígichi, alué Jurásika napu nílge bilé alué makué oká rió Esusi nila nóchali nulame we'ká ralámuli 'yuga sébale alemi. 'Lige a'bé nawile Esusi, banachí chu'migá repórule napurigá nokame nile alué ralámuli, ⁴⁸lige Esúsika anele:

—Mué Jurásika ne'chí chu'miá banachí pe ruigá 'smi mué ne ko Esusi napu 'yaga e'yena ne saíla, ne alué rió napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga.

⁴⁹Alué Esusi benírameka etesa alarigá oliachi Esusi, regá rukele:

—Mué Onorúgame a'walila nígame, ¿pala sásiwa ramué siparínate?

⁵⁰Lige bilé alué Esusi nila nóchalichi nulame rejpúnale najkala wajtoná ilígame alué rió wa'lula balé 'yuga nóchame. ⁵¹Lige Esúsika anele:

—iTase che olawa, a'rewa 'emi!

'Liko Esusi ku na'chúchale alué rió najkala.

⁵²Lige Esusi anele alué e'wélala balé abiena alué e'wélala sontalo alué wa'lú re'obá Onorúgame galila tebume abiena alué e'wélala rió ralámuli jurío nuleme, napu sébale o'tomea alué Esusi:

—'Émika we'ká siparina, igútiri o'ká si. ¿Chigórigame ju ne?

⁵³Napu'lige ne nabí rawé ajtígachi alé wa'lú re'obachi, 'lige tase siné che olá 'emi ne'chí. 'Lige jípeko a'má seba raweli napu'lige 'emi resí olámala ne'chí. 'Ma umérialia 'emi resiti 'nátalite.

Jena ruwimela Pegro tabilé machióríligo alué Esusi

⁵⁴Lige alésíko cha'píliru alué Esusi 'lige o'tóliru alé wa'lula balé bejtélachi. 'Lige alué Pégroka najátasia enale pe mejkabeka.

⁵⁵Lige alé ra'pichí nasipa na'yasa mochíbale alué saíla, alemi mochíbale sujkáliga, Pegro abiena alemi asíbalechigó. ⁵⁶Lige bilé mukí go'ame newame etesa alemi ajtígachi Pegro sujkáliga, kilí ilíbale e'negá, 'lige anile:

—Neka eteme ke ye rió Esusi 'yuga eyénachi.

⁵⁷Lige alué Pégroka 'yégame regá anigá:

—Mué mukí, neka tase machí alué rió.

⁵⁸Lige pe nujubapi bilé rió etele alué Pegro, 'lige anele:

—Ne abiena eté mué Esusi 'yuga eyénachi.

'Lige Pégroka nejele:

—iMué rió, neka tase 'yuga eyene alué rió!

⁵⁹Pe nujubapi uché bilé rió anile:

—'La bijchiá ye rioka Esusi 'yuga eyéname ju, napugiti napurigá Galilea rewégachi ejperégame, alarigá ra'íchame kame.

⁶⁰'Lige alué Pégroka regá anele:

—iMué rió, neka tase machí tachiri olagá aní mué!

Pe aba'lige yati bijí ra'icha ajtígachi alué Pegro, sinale bilé o'tolí. ⁶¹'Lige alué Esúsika gu'lile 'lige e'nele alué Pegro. 'Lige alué Pégroka nélále alarigá anésiga alué Esúsita rapakónala alí, 'yegamio baisá alué Pegro ta'chó sinachi bilé o'tolí. ⁶²'Liko alué Pegro ma'chínale alé 'minami, 'we chálagá nalale.

Jena ruwimela gawélirigo Esusi

⁶³Alué ralámuli Esusi tebúkame 'we gawélale alué Esusi 'lige a'kuérami chibi olale abichilubi 'we gawéliga. ⁶⁴Busila bulesa ba'nasólite abichilubi 'we chibi olale 'lige rukele:

—Machígobá ¿chieri 'siá nejchoa?

⁶⁵Aminami we'ká e'karúriga chíbiriga anele.

Jena ruwimela Esusi o'tólrigo e'wélalachi ra'íchali gatélichí

⁶⁶'Lige che'lachi napuíle e'wélala ralámuli jurío nuleme, abiena alué e'wélala balé, 'lige alué Moisesi rejchólila beníframe, 'lige o'tólriru

alué Esusi alé ra'íchali gatélichí.

⁶⁷'Lige alé iwégame rukéliru:

—Ruwí: ¿Pala mué ju nejkúrimili Onorúgamete julárigame?^d

'Lige alué Esúsika nejele:

—Rekó anisá ne «ne ju», 'emi tase bijchígimala, ⁶⁸'lige ne rukisá 'emi chieri ka ne, 'lige tase ruwimela 'emi chieri ka ne. ⁶⁹Ne napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, jípesíko asimela ne alé 'we najtechi napu ajtí alué Onorúgame wa'lú a'walí nígame.

⁷⁰'Lige suwábaga alué ralámuli regá rukele:

—¿'Liko mué Onorúgame Inolá korime ke aní mué?

'Liko Esúsika regá nejele:

—Ju, aka 'emi 'we a'lá ma'chígime aníché a'boi.

⁷¹'Liko regá anile alué ralámuli:

—Ya 'ma 'la sébali machirúke'é, tase rokáré uché bilé rió machime napugiti bo'né 'la sébali ruyame.

Jena ruwimela Esusi o'tólrigo alué selígame Pilato ajtígichi

23 Alésíko suwábaga alué e'wélala jásele 'lige o'tole Esusi alé napu asale alué selígame Pilato anilime, napu nóchali 'yárigame nile alué romano e'wélalate napurigá alé Jurea nulámala. ²'Lige alé chojkile e'chewa regá anegá:

—Ramueka etelia ye rió ramué ejperélachi ramué nila gawí bo'ígichi se'nú ra'íchali ruyachi, tase najtétiwará ramué alué wa'lula

^d 22:67 Napu'lige Esusi rukilía: «¿Pala mué napu nejkúrimili ju Onorúgamete julárigame?» Pe regá rukilime kéréle: «¿Pala mué ju Kristo?»

gobierno Roma nulame, abiena ruwí alué Onorúgamete julárigame ka, 'lige aminami wa'lula gobierno korí.

³!Liko rukele alué selígame Pilato: —¿Mué ju wa'lula rey ralámuli jurío nuleme?

Esúsika regá nejele:

—Ju, ne ju.

⁴Alésíko alué Pilato ruyele alué wa'lula balé abiena alué uché jaré ralámuli regá anegá:

—Ne níriká, tabilé cheri kanti káwé ye rió.

⁵!Liko alué ralámulika aminabi anele 'we a'wágame ra'íchaga:

—Tabilé 'la ra'íchali beniri ralámuli jena Jurea rewégame gawí bo'ígichi ejperégame. Alé Galilea anilime gawí bo'ígichi chojkile sineko, 'lige jípeko 'ma jeka Jurea seba.

⁶!Lige alué Pilato akisá alé Galilea anilichi chojkíligo, rukele pala Galilea bejtégame ka alué rió Esusi. ⁷!Lige ruyésiga Galilea bejtégame ko Esusi, 'liko nulale o'tóniliga alé napu asale alué selígame Erore napu nile selígame alé Galilea anilime gawí bo'ígichi nulame. A'lige rawé eyénale alué wa'lula selígame Erore alé Rusaleni rewégame gachi.

Jena ruwimela Esusi 'ma o'tólrigo napu asale alué wa'lula selígame Erore

⁸!Lige alué wa'lula selígame Erore Esusi etesa 'we ra'sálále. Abé 'yabesi we'ká rawé 'we eténilia asáligo alué Esusi, napugiti akéligime Onorúgame a'walila nígame ko alué Esusi. 'Lige 'we

eténile asáligo pala 'la bijchiá ko a'walí nígame ko. ⁹!Lige we'ká ra'íchali rukele 'lige alué Esúsika tase nejele. ¹⁰Abiena alé jale alué e'wélala balé abiena alué ralámuli ra'íchali rejcholi benírame alué Moisesi a'rélala, 'lige 'we iwégame e'chewa jale. ¹¹!Liko alué selígame Erore 'lige abiena alué sontalo chojkile gawelia. 'Lige o'pachátarile alué o'pacha 'we semati napu alué bo'né selígame Erore o'pachátame nile, 'lige pe gawéliga lolale. 'Lige alué selígame Erore nulale napurigá ku alé Pilato ajtígachi o'toboa alué Esusi. ¹²!Lige alésíko alué selígame Erore 'lige selígame Pilato 'we a'lá gompaniero gayénale, 'yabé bajchabé raweka na'áuka járome nílige.

Jena ruwimela uchéchigo o'tólrigo Esusi alué Pilato ajtígichi

¹³!Liko alué selígame Pilato bayele alué e'wélala balé, abiena uché jaré rió e'wélala, abiena we'ká ralámuli, ¹⁴!lige anele:

—Émika akiná a'pá ye rió ra'íchali najsibuga eyénale kóriká. 'Lige neka 'ma 'la rukékuru 'emi akériga, 'lige ne níriká tabilé se'winá 'síkame ká'é ye rió napurigá 'emi e'chewámala ye rió ra'íchali najsibuga eyénale ko. ¹⁵Nibilé alué selígame Erore níriga tabilé chieri kame ká'é napurigá me'liboa ye rió. ¹⁶Pe nulámala ne napurigá wejpisópua ye rió, 'lige pe yati ku élímala ne napurigá simela a'minami —anile Pilato.

¹⁷Napu'lige Páskua omégachi sebasa senibí bamí, alué Pilato ma'chí pame nile bilé rió galírale

bajchárigame, alekeri pe wejpisosa a'rémorile alué Esusi. ¹⁸Iligá alué we'ká ralámuli tase elale, 'lige chojkile ne'oa regá anegá:

—iTase pe wejpisosa a'rewa alué rió! iBarabasi 'nalina ma'chí pápua!

¹⁹Alué rió Barabásika galírale bajcháriga asale napugiti nakó o'wínaligime alé Rusaleni we'ká riógachi abiena me'áligé bilé rió.

²⁰Pilato tabilé bajchánile galírale alué Esusi, alekeri uchéchigo siné ruwile pe yati ku elimio napurigá 'minami simela, ²¹'lige alué ralámulika abéchigo a'wágame ne'ole 'liko regá anigá:

—iGulusichi ujchawa! iGulusichi ujchawa!

²²'Lige Pilato uchéchigo regá anile, alésiko 'ma baisá nile:

—¿Tachiri chátiri nasibule ko ye rió? Ne níriká tabilé se'winá 'sírame ju ye rió napurigá me'lliboa. 'Lige neka pe nulámala napurigá wejpisópua, 'lige pe yati ku elímala ne napurigá simela 'minami.

²³'Lige alué ralámulika abichilubi 'we nulale e'wele ne'oka napurigá gulusichi ujchawa alué Esusi. 'Lige 'we ne'ole alué ralámuli abiena alué e'wélala balé, arigá 'ma umébane anigá napurigá najkile a'boi. ²⁴'Liko alué Pilato e'wale napurigá najkile alué ralámuli. ²⁵'Liko ma'chí pale alué uché bilé rió galírale bajchárigame napu alué ralámuli najkile ma'chí pasime napu nakó o'wínaligé alé Rusaleni we'ká riógachi abiena napu me'áligé bilé rió. 'Liko alué Pilato elile alué

e'wélala balé napurigá alarigá olámala napurigá najkile a'boi.

Jena ruwimela Esusi majtórilirigo alué wa'lú gulusí

²⁶Napu'lige sontalo 'ma 'yuga e'yéniga Esusi gulusí^e majtóriga alé gulusichi ujchamia, 'lige bilé rió cha'pile alemi eyéname kólga Siréneka nawágame Simoni rewégame napurigá gu'írimala gulusí majtórilichi. 'Lige majtóriliru napurigá guwana enámala majtoga napu Esusi enale. ²⁷'Lige we'ká ralámuli e'yénale najátasia, abiena we'ká umugí e'wele nalasia e'yénale chálagá na'temaka Esusi o'towachi. ²⁸'Lige alué Esúsika e'nele 'lige anele:

—'Emi umugí jena Rusaleni ejperégame, tase nalápua ne'chí na'temaka, pe iligá 'emi a'bopi na'temaka 'nalina nalápua abiena 'emi a'boi 'kúchila. ²⁹Sebámala raweli 'we resiti raweli tase anachárume 'lige alué umugí chi'ime a'tanégame abiena ojtabégame alueka uchérájpé abé resí nílimala, 'lige ta'mé 'we rasigá resí nílimala alué umugí tabilé 'kúchigame ka. ³⁰Abiena anile: «Alué we'ká ralámuli najkimela napurigá amoba gajúmala re'pá jágame rabó nokogá.» «Abiena najkimela napurigá na'póliwa re'lé jágame rabote.» ³¹'We cha nokame ju ye ralámuli, ne 'la Onorúgamete julárigame kachi chiena 'we resí oliá ne, 'lige a'kinana abéchigo resí oláwili júkuru 'emi.

^e 23:26 Mayelia siné kachi Esusi majtórilirigo alué gulusí re'pá o'wepo nasipa bo'ígime rabileta ru'nágame alué gulusí newalime. Mayelia alué uché bilela rabilétaka o'weti ilígame 'ma alé rabó ilíligo.

³²Abiena 'yuga e'yénale oká rió gulusí majtórígachigó 'we in'ílime me'limea alué Esusi 'yúrigachigó.

**Jena ruwimela Esusi
gulusichi ujchálirigo**

³³Lige sebasa bilena rabó Anayáwali Mo'ola rewégachi,^f gulusichi ujcháliru Esusi me'limea, nasipa ujcháliru.

³⁴Lige alué Esusi alé re'pá gulusichi ujchásiga Onorúgame 'yuga ra'íchale regá:

—Mué O'nó, pe rekó e'káwagó ye ralámuli rekó lonokachi, tase machí resí nokao ye ralámulika.

Alésíko alué sontáloka chojkile re'ea^g chieri meta alué Esusi o'páchala.

³⁵Lige alué we'ká ralámuli alemi jale e'negá, abiena alué e'wélala ralámuli jurío nuleme, 'lige 'we gawélele alué Esusi, regá anegá a'bopi:

—Esusi we'ká ralámuli gu'írile, jípeko bo'nepi neyúsamale ke 'la bijchiá Onorúgamete julárigame nísaká.

³⁶Alué we'ká sontalo abiena gawélele alué Esusi a'bemi jaga i'wilí ba'wila pee a'wágame 'we cho'kógame owigá ³⁷regá anegá:

—Mué Wa'lula, rey níriká ralámuli jurío nuleme, bo'nepi neyúsiwagó.

³⁸Lige alué sontáloka ujchale bilé rableta osirúgime alé gulusichi alé mo'rákana napu Esusi chujkule regá anime: «Ye ju wa'lula rey, ralámuli jurío nuleme.»

³⁹Abiena alué bilé rió cha 'sime alé chujkúgame 'we gawélele, regá anegá:

—iMué níriká Onorúgamete julárigame, bo'né neyúsiwa, abiena gu'íríwa ramué napurigá neyúsiwa!

⁴⁰Lige alué uché bilé rioka ne'óchale alué uché bilé rió, regá anegá:

—Mueka ítacha majawáché alué Onorúgame? Ramueka a'chigóriga me'liboli júkuru napurigá ye rió.

⁴¹Ramueka asíriga wa'lú gastigo narigíguru, najtétiga napu resí nokarúpa ramué. 'Lige ye rioka tabilé inílame rió júkuru.

⁴²Lige alarigá anesa alué rió 'lige Esusi 'yuga ra'íchale. Anele:

—Mué Esusi, 'we a'lá sébali néléwa mué ne'chí napu'lige rewagachi moinasa 'ma 'la sébali olasa jena wijchimoba.

⁴³Lige Esúsika regá nejele:

—Mué rió 'we a'lá nirá ne'chí, alekeri jípesíko 'we a'lá sebámala mué ne'chí 'yuga asimea alé 'pa rewagachi.

Jena ruwimela mukúligo Esusi

⁴⁴Lige 'ma rawilichi 'ma chónale rayénali, 'lige chónaga ilíbale bochígimi gawichí. Nasípagana enagá ku rayénale alué rayénali.

⁴⁵Napu'lige chóniga ilibasa, alué chiní alé wa'lú re'obachi Onorúgame galílachi chujkúgame nasípagana chi'wale. ⁴⁶Lige Esusi a'wágame ra'íchaga regá anele Onorúgame:

—Mué O'nó, 'ma ku o'tobógó ne alawala, 'lige 'we 'la repúpua.

Alarigá anisá, 'ma mukule.

⁴⁷Napu'lige alué sontalo wa'lula we'ká sontalo nuleme etesa alarigá

^f 23:33 Yolika «Calvario» aneme ju alué rabó, 'lige aminami «Gólgota».

^g 23:34 Alué re'ligí napu re'ele alué sontalo alé napurigá «dado» nile alué re'ligí.

ikisá, 'lige 'we a'lá niraga ra'íchale Onorúgame regá anigá:

—'La bijchiá ye rió 'we a'lá rió nile, tase se'winá 'síkame.

⁴⁸'Lige alué we'ká ralámuli napu jale etea mukuchi Esusi 'lige we'ká e'karúriga ikichi, 'minami simíbale sulachí o'chosia chálagá napurigá nokame nile a'boi bile ralámuli mukusá. ⁴⁹Alué we'ká ralámuli napu ekí nile alué Esusi machime, abiena alué we'ká umugí napu si e'yénale Galiléaka Esusi 'yuga, alueka a'nabeka mejkabé jale e'negá alarigá oliachi.

Jena ruwimela Esusi gatélirigo bilena ewachi napu ewarárigime nile napu rekáwili nile bilé mukúgame

⁵⁰Ajtile bilé rió jurío 'we a'lá rió José rewégame, Arimatea rewégachi ochérigame we'ká riógachi napu nile pachá Jurea rewégame gawí bo'ígichi, alueka bilé wa'lula nile ralámuli jurío nuleme. ⁵¹Alué rió Joseka tase najkílige napurigá me'liboa Esusi. Uché jaré e'wélala juríoka 'we najkílige napurigá me'liboa Esusi. Alué Joseka 'we a'lá oyérame nile alué Onorúgame nila rejcholi, 'lige buigá asale bilé rawé napu sebámili nile napu'lige 'ma 'la sébali ikimeli nílige jena wijchimoba napurigá najkile Onorúgame. ⁵²'Lige alué rió simile e'nemia alué Pilato, 'lige lisensia tánale alé gulusichi chujkúgame mukúgame Esusi re'kibumia o'tomea a'minami gatemia. ⁵³'Lige re'kibusa alé gulusichi chujkúgame, 'lige kabile rojsákame chinichi, 'lige o'tole 'lige rekale bilena ewarárigichi wejtosá

rejtechi pachami bajkigá napu ta'chó 'wesi mukúgame gatérigime nile alé. ⁵⁴'Lige rawé 'we jigale ta'chó rapagachi alaké yanchi rawé, napugiti rapagásaká 'ma resíbilichi nílgame melénala rukuchégame abiena.

⁵⁵'Lige alué umugí napu si e'yénale alué Esusi 'yuga Galiléaka, alueka 'la etele alemi alarigáriga gatélichi alué Esusi. ⁵⁶'Lige ku sebasa alé galírale napu bejtébagá mochile, 'lige gajsalá basule 'we semá júkame alué mukúgame ro'emia alué gajsalá ba'wila, 'lige gajsalá yowí rusule alué Esusi mukúgame ujchemia. 'Lige resíbulichi, resíbale napurigá nulame nile Moisesi nila ra'íchali rejcholi.

Jena ruwimela Esusi ku ajániligo

24 Romíkichi 'we be'á simíbale alué umugí alé napu bo'ile alué Esusi pachá napu rekáririge gatériga. 'Lige o'ká simíbale alué ba'wí 'we semá júkame 'lige alué gajsalá yowí rusurúgame o'ká. ²'Lige alé ewágachi sébaga, etele chajkena ajtigó rejte napu ajchárigame nile ma'chímanaka 'yériga alé napu rekáriru Esusi. ³'Lige mo'ile, 'lige tase rewale Esusi mukúgame alé gatérigime. ⁴Alésíko kilí jale 'nata: «¿Chukíleché Esusi?» laa jale. 'Lige yati neraga etele oká santo ánjeli napu Onorúgamete julárigame nile, o'tosákame ra'ósame o'páchigime alé a'bemi jágame. ⁵'Lige alué umugika majaga wijchí rojpóchaga uchúpale. 'Lige bilé alué santo ánjelika rukele:

—¿Chonigá 'yamíché 'émika Esusi jemi suwígame gatélachi? ⁶¡Ma ku ajánaleché, tabilé néré jemi! Aka 'la na'tásibá alarigá ra'íchaligo alé Galilea asagá. ⁷Ruwile alué napu nawágame ju 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, nejiwili níluga alé e'wélala ralámuli mochígichi napu 'we resí nokame ju, 'lige alué bo'né Esusi 'ma gulusichi ujchagá resí oláwili níluga, 'lige 'ma mukumeli níluga alé gulusichi chujkugá, 'lige pe bakiá rawé kachi ku ajánamio.

⁸¡Liko alué umugika nélále alarigá anélirigo alué Esúsita.

⁹Lige pe nujubapi yati kumi simíbale galírale, 'lige ruyele alué makué bilé rió Esusi nochálilachi nulame abiena suwábaga alué uché jaré ralámuli alé.

¹⁰Alué umugí napu e'yénale alé napu Esusi gatélirige nile María Magalena rewégachi bejtégame, 'lige Juana, 'lige María alué Santiago eyela, 'lige uché jaré umugí. Alué umugí nokale ruyea alué makué bilé rió^h Esusi nochálalachi nulame. ¹¹¡Lige tabilé bijchígile alué makué bilé rioka alué umugí alarigá ruwichi, iligá regá 'nátale: «¿'Lacha bijchiá nímawé napurigá aní ye umugí?» ¹²¡Lige alué Pégroka ma'chínale 'lige yati 'male e'nemia alé 'mi napu bo'flige gatériga Esusi. 'Lige alé sebasa pe chinicho rewale, 'liko ku galírale simile, 'we na'tasia enale kumi ta rewisáká alué Esusi gatérigime alé ewarígichi.

Jena ruwimela alemi Emausi simime bowé bo'ígichi ma'chínaligo Esusi

¹³A'lige rawé napu alué Pegro ro'ínasa napu bo'ile alué Esusi

gatériga, a'lige rawé simile alué rió Kleopasi rewégame 'lige uché bilé ralámuli 'yuga, simíbale alé pe'kabi riógachi Emausi rewégachi napu epperégame nile alué ralámuli. Emaúsika pe a'mulipi nile alé Rusaleni. Alué oká ralámulika tabilé nulame nile Esusi nochálilachi, pe gompaniérola nile alué Esusi 'yuga nóchame makué bilé rió. ¹⁴¡Lige alemi boichimi e'yénaga bijí ra'ichasia e'yénale 'we chálagá etesa mukúligo alué Esusi alé gulusichi. ¹⁵¡Lige ra'ichasia e'yénigichi alué ralámuli, 'lige pe yati neraga ma'chínale alemi Esusi, 'lige si simile. ¹⁶Rekó 'la etee 'lige tase machile alué Esusi ko. ¹⁷¡Lige Esúsika rukele:

—¿'Émika tachiri ra'ichasia i'nárikó jemi bowesia?

¹⁸¡Liko alué rió Kleopasi regá nejele chálagá:

—Suwábaga ralámuli machíché alarigá ikíluga kulírikáchi alé Rusaleni. 'Lige ¿pe muecho tabilé machí alarigá ikíluga alé?

¹⁹¡Lige Esúsika rukele:

—¿Chukirú ko alé?

'Lige bilé alué ralámulika regá anile:

—'Ma me'líliru alué Esusi Nasareta bejtégame,ⁱ alué napu ruwime nile napu anele Onorúgame. 'We 'la benégame nile we'ká e'karúgame nóchaga abiena rejcholi ruigá napugiti Onorúgame a'walila nígame nílgame. Onorúgame 'we a'lá nirale suwábaga napurigá 'sile alué Esusi abiena ralámulichigó.

^h 24:10 Napu'lige Esusi me'lisuga alésíko 'ma pe makué bilé ejtebile 'la Esusi oyérame napugiti Jurásika 'ma tabilé oyéirilgame Esusi.

ⁱ 24:19 E'nesi glosario «nasareno».

20'Lige alué e'wélala balé 'lige ramué nuleme e'wélala 'ma nejile napurigá me'liboa gulusichi ujchagá alué Esusi. 21'Ramueka mayelie alué Esusi 'simio aminá jula alué ramué saíla napurigá taché olawa ramué jena Israeli e'jperégame. Ya 'ma bakiá rawé ju mukusá Esusi.

22'Aminami jaré umugí ramué 'yuga e'yéname simíbale che'lachi alé napu bo'ile gatériga Esusi, 23'lige tabilé rewale alué Esusi gatérigime.

'Lige ku jsíturu galírale ruwisia jaré santo ánjeli Onorúgamete julárigame etéliga, 'lige alué santo ánjeli ruwílgo ku ajániligo alué Esusi. Rekó 'la ma'chígime ruwichi ramueka ta'mé 'la bijchíguru.

24'Jaré alué Esusi nocháílilachi nulame simíbale alé ewarárigichi napu Esusi gatériga bo'ile, 'lige alueka abiena etele napurigá anile alué umugí, etele tabilé nérekó Esusi alé.

25'A'lígeko alué Esusi anele:

—i'La tabilé 'nátanti ju 'emi, tabilé o'má bijchíginti napu anílige alué 'ya mochígame napu ruwime nile napu anele Onorúgame!

26'¿Tabilecha resí oláwili nílige alué rió Onorúgamete julárigame napu'lige ta'chó moyena ku rewagachi Onorúgame 'yuga asimea?

27'Lige chojkile ruyea suwábaga alué ra'íchalí napu uchú alé apélichí Moisesi osilila 'lige abiena suwábaga napu ruwile napu anele Onorúgame napu ruwime júchigó churigá nochámili nílga alué Esusi.

28'Napu'lige sebasa pe u'kabi riógachi Emausi rewégichi napu simiba e'yénale alué Kleopasi

'lige alué uché bilé ralámuli, 'lige Esúsika aminabi abichilubi 'we siméliti ka 'siá 'sile. 29'Lige alué ralámulika bayérole alemi galírale, regá anegá:

—Jena che'lebáwaguru ramué 'yuga ramué galílachi, 'ma 'we alí kame, 'ma amulí chona.

'Liko Esúsika simile alemi galírale.

30'Lige alué oká ralámuli 'yuga asagá alé mésachi, 'wile alué baní napuyeri remé, 'lige Onorúgame cheliera 'yasa, 'lige nasípasi 'yale a'pílipi alué oká ralámuli. 31'A'lige alué ralámulika pe yati neraga machile pe Esusi ko alué rió. 'Lige pe yati abajá tané ikiá kíbale.

32'Lige regá anile a'bopi ra'íchaga:

—'La bijchiá alué Esusi nílige alué rió, gite 'we a'lá ga kanti ra'íchaniétigó 'naka boichika enegá ruyá alué Onorúgame nila ra'íchalí rejcholi. Bochígimi sulachí 'we a'lá ga kéturu akiá alué ra'íchalí.

33'Liko tase we'ká 'nátaga, ku yati simíbale alé Rusaleni. 'Lige rewale napuíka mochígame alué makué bilé rió nulame Esusi nochálalachi, abiena mochile uché jaré ralámuli Esusi oyérame. 34'Lige alué we'ká ralámuli anele alué oká ralámuli:

—i'La bijchiá ku ajánale alué Esusi! Aka alué Simoni (Pegro) 'la bijchiá etégoríché.

35'Liko alué oká ralámulika ruwile alé boichimi ma'chínaga ikíligo bilé rió. 'Lige napu'lige alué rió baní 'yasa alué oká ralámuli alé galírale a'lige kulí machíligo Esusi nílgo alué rió.

Jena ruwimela Esusi ma'chínaligo alemi alué we'ká ralámuli jágichi

36'Napu'lige bijí ra'ícha jágichi alué ra'íchalí, 'lige yati neraga

ilíbale alé nasipa alué Esusi, 'lige reporale regá anegá:

—Riosi kuira.

³⁷Alué ralámulika 'we majale, pe bilé alawá ko lale. ³⁸Nobi Esúsika anele ko:

—¿Chonigá majawíché 'emi?

'Émika tabilé 'cho bijchigi ne Esusi ku ajániligo. ³⁹Aka e'nésibá ne'chí sekala, 'lige ne'chí ronola. Chieti ka go. Ne'chí nochásibá, bilé alawaka tabilé sa'pégame ju 'lige tabilé o'chégame napurigá etiá 'emi ne'chí.

⁴⁰Lige regá anesa, etérale bo'né sekala 'lige bo'né ronola. ⁴¹Lige alué ralámulika etea alué Esusi lale: «¿Lacha Esusi júpué? Aka Esúsika 'ma me'líliruché. ¿Ku ajánalegerémá?» A'kuérami 'la bijchígale.

'Lige Esúsika rukele:

—¿Ta nerú go'ame jena?

⁴²Lige alué ralámulika 'yale pe'tá ro'chí awérigame, ⁴³'lige Esúsika yati nareka go'ale alué ralámuli etériga. ⁴⁴Lige anele:

—'La sébali alarigá ikile napurigá ne ruiyé napu'lige ne bijí 'emi 'yuga eyena, 'la alarigá ikimeli nílige ne napurigá aní alué Moisesi nila ra'íchali rejcholi, abiena napurigá aní alué osilí 'we 'ya osirúgime napu osale alué napu ruwime nile napu anélige Onorúgame, 'lige napurigá aní alué apeli Onorúgame Wikárilime uchúkame.

⁴⁵Liko Esusi 'ma 'la machírale alué osilí Onorúgame ra'ichálila chujkúgame, ⁴⁶regá anegá:

—Alué osilika ruwime ju mukumeli nílige ne Onorúgamete

julárigame 'lige pe bakiá rawé kachi ku ajánamili nílige ne me'lisuga. ⁴⁷'Lige alué ra'íchili 'we a'lá ra'lanárigame nímala napurigá suwábaga ralámuli 'la machimela alarigá ikimeli nílige ne. Jena Rusaleni o'winámala 'emi, suwábaga ralámuli jena wijchimoba mochígame ruyea ye rejcholi napurigá ku guwana na'támala alué ralámuli chátiri resitiri nóchaga járome. ⁴⁸'Lige 'emi 'la machigá mochímili júkuru, 'lige 'la ma'chígime ruyémili ju ralámuli ku ajániligo ne. ⁴⁹'Lige ne nejímala alué a'walí napu Onorúgame nejímoríle napu alé 'pa rewagachi asagá 'yámorílige, 'lige 'émika jena mochiwa we'ká riógachi Rusaleni napusí 'ma naré 'emi alué a'walí Onorúgame nejílala — alarigá anile Esusi.

Jena ruwimela Esusi rewagachi simíligo

⁵⁰Alué Esúsika 'yuga simile alué we'ká ralámuli alé na'pami rabó chebilena riógachi Betania anilichi a'mulipi. 'Lige bo'né sekala o'wíniga, iwérali 'yale suwábaga alué ralámuli. ⁵¹'Lige 'ma iwérali 'yasa, 'ma simile rewagachi. ⁵²Alué ralámulika 'ma ku e'tegínele Rusaleni 'we ra'sálagá. ⁵³'Lige alé wa'lú re'obachi Onorúgame galílachi senibí mochime nile 'we ra'sálagá semáriga ra'icha a'walí nígame ko Onorúgame.

Pe ikipi kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.